

NUORTEN OSALLISUUSHANKKEEN AIKANA
KEHITETTYJEN TOIMINTAMALLIEN MERKITYS
NUORTEN OSALLISTUMIS- JA VAIKUTTAMIS-
MAHDOLLISUUKSIEN PARANTAMISEKSI
– tarkastelussa neljän hankepaikkakunnan toimintamallit

Tampereen yliopisto
Kauppa- ja hallintotieteiden tiedekunta
Yhdyskuntatieteiden laitos
Kunnallispolitiikan pro gradu-tutkielma
Helmikuu 2007
Linda Leinonen

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhdyskuntatieteiden laitos

LEINONEN, LINDA: Nuorten osallisuushankkeen aikana kehitettyjen toimintamallien merkitys nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamiseksi – tarkastelussa neljän hankepaikkakunnan toimintamallit

Pro gradu-tutkielma, 91 sivua, 2 liitesivua

Helmikuu 2007

Tämä pro gradu-tutkimus käsittelee valtakunnallisen nuorten osallisuushankkeen aikana nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamiseksi kehitettyjä toimintamalleja. Tutkimuksessa esitellään toimintamallit ja niistä saadut kokemukset sekä esitetään arvio toimintamallien merkityksestä nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien kehittämiseksi. Lisäksi tutkimuksessa arvioidaan toimintamallien pysyvyyttä ja monistettavuutta.

Tutkimuksen aihe on ajankohtainen, sillä nuorten innostaminen osallistumaan ja vaikuttamaan on yhteiskunnan toimivuuden kannalta tärkeää. Poliittisen tietoisuuden lisääminen ja yhtymäkohtien löytäminen kuntavaikuttamisen ja nuorten toiminnan välille on nuorten yhteiskunnallisen aktiivisuuden lisäämiseksi olennaista. Innostamiskeinoja ovat muun muassa yhteiskunnallisten asioiden kuten demokratian, vaikuttamisen ja osallistumisen opettaminen sekä nuoria koskeviin kysymyksiin reagoiminen kunnan hallinnossa ja päätöksenteossa yhdessä nuorten kanssa.

Tutkimus on luonteeltaan kvalitatiivinen, eli laadullinen. Tutkimuksessa nuorten osallisuushankkeen toimintamalleja tarkastellaan hankemateriaalin sekä hankekoordinaattoreille ja toimintaan osallistuneille nuorille tehtyjen haastattelujen perusteella. Tutkimuksen hankepaikkakuntia ovat Lahti, Tampere, Toijala ja Vammala.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys pohjautuu demokratiateorioihin, erityisesti osallistuviin demokratiateorioihin. Osallistuminen ja vaikuttaminen ovat olennainen osa demokratiaa ja näiden käsitteiden lisäksi myös syrjäytymisen ja osallisuuden käsitteet ovat tärkeä osa tutkimuksen teoreettista käsitteistöä.

Hankemateriaalin ja hankepaikkakunnilla toteutettujen teemahaastattelujen perusteella voidaan todeta, että nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamiseksi nuorten osallisuushankkeen aikana kehitetyt toimintamallit ovat olleet onnistuneita. Toimintamallit ovat hyvin toisistaan poikkeavia ja hankepaikkakuntien lähtökohdat erilaisia. Yhteistä toimintamalleille on kuitenkin se, että ne ovat lisänneet ja syventäneet nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia hankepaikkakunnilla. Myös nuorten osallisten määrä on lisääntynyt. Hankkeiden juurruttaminen hankepaikkakunnille on parhaillaan käynnissä ja joitakin toimintamalleja on myös mallinnettu monistamistarkoituksessa.

Avainsanat: osallistuminen, vaikuttaminen, osallisuus, osallistaminen, valtaistaminen

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	4
1.1 TUTKIMUKSEN TAUSTA.....	4
1.2 TUTKIMUSTEHTÄVÄ.....	6
1.3 TUTKIMUKSEN MENETELMÄT.....	7
1.4 TUTKIMUKSEN RAKENNE.....	10
2. EMPIIRINEN VIITEKEHYS	12
2.1 VALTAKUNNALLINEN NUORTEN OSALLISUUSHANKE.....	12
2.1.1 Hankeen tausta.....	12
2.1.2 Hankeen tavoitteet.....	14
2.1.3 Hankeen tämän hetkinen tilanne.....	16
2.2 YHTEISKUNTAMME NUORET JA NUORET YHTEISKUNNASSAMME.....	16
2.2.1 Nuorten elinympäristö – muutokset ja vaikutukset.....	17
2.2.2 Nuorisotyö yhteiskunnassamme	18
3. DEMOKRATIA JA OSALLISTUMINEN.....	20
3.1 DEMOKRATIA.....	20
3.1.1 Elitistinen demokratiakäsitys.....	22
3.1.2 Osallistuva demokratiakäsitys.....	22
3.1.3 Kunnallinen demokratia.....	23
3.1.4 Tutkimuksen demokratiakäsitys.....	25
3.2 OSALLISUUS, OSALLISTUMINEN, VAIKUTTAMINEN, SYRJÄYTYMINEN - KÄSITTEET.....	26
3.2.1 Osallistumisen jäsenyyksiä.....	28
3.2.2 Tutkimuksen osallisuus-käsite.....	31
3.2.3 Osallistuminen lainsäädännön tasolla.....	33
4. HANKEPAIKKAKUNTIEN JA PAIKALLISTEN NUORTEN OSALLISUUSHANKKEIDEN YLEISESITTELY	36
4.1 LAHTI.....	37
4.1.1 Lahden lasten ja nuorten osallistuminen yleisesti	37
4.1.2 AIVOVALTA – Lahden nuorten osallisuushanke.....	38
4.2 TAMPERE.....	40
4.2.1 Tampereen lasten ja nuorten osallistuminen yleisesti.....	40
4.2.2 TRENO- Tampereen nuorten osallisuushanke.....	41
4.3 TOIJALA.....	42
4.3.1 Toijalan lasten ja nuorten osallistuminen yleisesti.....	43
4.3.2 Nuorten osallisuuden edistäminen – Toijala, Toijalan nuorten osallisuushanke.....	44
4.4 VAMMALA.....	45
4.4.1 Vammalan lasten ja nuorten osallistuminen yleisesti.....	45
4.4.2 Vammalan nuorten osallisuushanke – Jokaisella on oikeus olla osallinen.....	46
4.5 YHTEENVETO.....	47
5. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	48
5.1 LAHTI – KÄRKIHANKELISTA.....	48
5.1.1 Kokemukset.....	50
5.1.2 Toiminnan tulevaisuus.....	53
5.1.3 Toiminnan monistettavuus.....	54
5.1.4 Johtopäätökset.....	54
5.2 TAMPEREEN OSALLISTUMISEN MALLI.....	56
5.2.1 Kokemukset.....	62
5.2.2 Toiminnan tulevaisuus.....	65
5.2.3 Toiminnan monistettavuus.....	65
5.2.4 Johtopäätökset.....	65
5.3 TOIJALA – NUORISOTILAOSALLISUUS.....	67
5.3.1 Kokemukset.....	71
5.3.2 Toiminnan tulevaisuus.....	73

5.3.3 Toiminnan monistettavuus.....	74
5.3.4 Johtopäätökset.....	74
5.4 VAMMALA – NUORISOVALTUUSTO.....	75
5.4.1 Kokemukset.....	78
5.4.2 Toiminnan tulevaisuus.....	80
5.4.3 Toiminnan monistettavuus.....	80
5.4.4 Johtopäätökset.....	81
6. TULOSTEN YHTEENVETO JA PÄÄTELMÄT.....	83
LÄHTEET.....	88
LIITTEET	

1. Johdanto

1.1 Tutkimuksen tausta

Nuorten poliittista passivoitumista voidaan pitää Suomen poliittisen järjestelmän uhkana. Nuorten tulevaisuuden odotukset ovat pessimistisempiä kuin aiemmin. Nuorten passiivisuuden ja äänestysinnostomuuden katsotaan johtuvan taloudellisen järjestelmän muutoksista, yleisestä epävarmuudesta esimerkiksi työmarkkinoilla, muuttoliikkeen vuoksi kasvaneesta juurettomuuden tunteesta ja eräänlaisesta nuorten elämänpiirissä ilmenevästä yhteiskunnallisuuden karsastamisesta. Yhteiskunnallisten epävarmuustekijöiden lisäksi kuntien ja miksei koko yhteiskunnankin toiminnan hitaus, jäykkyys ja lakisidonnaisuus ovat saaneet nuoret pettymään poliittisiin päätöksentekijöihin ja omiin vaikutusmahdollisuuksiin. (Kurikka 2001)

Vaikka kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet on turvattu muun muassa perustuslakiin ja kuntalakiin kirjaamalla, suhtautuminen edustuksellista demokratiaa kohtaan on muuttunut vuosi vuodelta kriittisemmäksi. Erityisesti kunnallinen päätöksentekojärjestelmä on menettänyt kiinnostavuuttaan ja tämä on nähtävissä alentuneiden äänestysprosenttien lisäksi haluttomuutena ryhtyä kunnallisvaaliehdokkaaksi.

Vuoden 2000 kunnallisvaaleissa nuorten 18–24-vuotiaiden äänestysprosentiksi arvioitiin 38–39 % ja vuoden 2004 kunnallisvaaleissa saman ikäisistä nuorista noin 41–42% arvioitiin käyttäneen äänioikeuttaan. (Paakkunainen 2005, 9) Erityisesti nuorten usko edustukselliseen demokratiaan tuntuu rapistuneen. Perinteinen äänestäminen on nuorilla jäämässä toissijaiseksi uuden politiikan ja uusien vaikuttamiskeinojen rinnalla.

Nuorten innostaminen osallistumaan ja vaikuttamaan on koko yhteiskunnan toimivuuden kannalta tärkeää. Poliittisen tietoisuuden lisääminen ja yhtymäkohtien löytäminen kuntavaikuttamisen ja nuorten elämänpolitiikan välille on nuorten aktiivisuuden lisäämiseksi olennaista. Innostamiskeinoja ovat muun muassa yhteiskunnallisten asioiden kuten demokratian, vaikuttamisen ja osallistumisen opetus kouluissa sekä nuoria koskeviin kysymyksiin reagoiminen kunnan hallinnossa ja päätöksenteossa yhdessä nuorten kanssa. (Kurikka 2001) Erilaisten nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia

parantavien toimintamuotojen kehittäminen ja levittäminen on tärkeää nuorten aktiivisuuden ja heille läheisiin asioihin vaikuttamisen kannalta.

Nuorille on tärkeää osallisuuden tunteiden kertyminen. Kun nuori kokee itsensä osalliseksi, hän tuntee olevansa osa yhteiskuntaa, kansalainen. Pienetkin osallisuutta lisäävät asiat, kuten nuorisotilojen aukioloaikojen pidentäminen tunnilla nuorten aloitteesta, saattavat olla se sysäys, joka saa nuoret kiinnostumaan omista vaikutusmahdollisuuksistaan laajemmin. (Laiho 2002, 137)

Nuorisoalan EU-yhteistyötä ohjaa komission marraskuussa 2001 julkaisema valkoinen kirja, EU:n nuorisopolitiikan uudet tuulet. Sitä varten kuultiin laajasti ja pitkäkestoisesti hyvin erilaisista taustoista olevia nuoria, nuorisojärjestöjä, tiedeyhteisöjä, poliittisia päättäjiä ja hallintoviranomaisia. Yksi kuulemisprosessissa esille tullut viesti oli, että nuorten aktiivista osallistumista on edistettävä. Nuoret haluavat, että heitä pidetään vastuullisina kansalaisina. He haluavat ilmaista mielipiteensä ja olla entistä enemmän mukana yhteisönsä toiminnassa. Nuoret eivät halua osallistua vain kuulemisten ja mielipidetiedustelujen muodossa, vaan he haluavat osallistua päätöksentekoon. (EU:n nuorisopolitiikan...)

Monien tutkijoiden mukaan lapset ja nuoret ovat kriittisiä ympäristön arvioijia ja innovatiivisia ideoijia, mutta usein heidän osallistumisensa on vain kertaluontoisten ja lyhyiden kokeilujen, kuten projektien ja hankkeiden varassa. Nuoret tarvitsevat apua osallistumiseen, sillä osallistuminen ei ole itsestään selvää. Nuorilla ei välttämättä ole tietoja ja taitoja, joita osallistuminen vaatii. Osallistumisella olisi hyvä olla jonkinlaista jatkuvuutta. Kiinnostusta osallistumiseen ja vaikuttamiseen nuorilta kyllä näyttäisi tutkimusten perusteella löytyvän, kunhan vain oikeat toimintamuodot ja osallisuutta tukeva ympäristö löydettäisiin. (Gretschel 2002, 43–44)

1.2 Tutkimustehtävä

Nuorten valtakunnallisen osallisuushankkeen yhtenä painopistealueena on: Elinolojen ja ympäristöjen kehittäminen nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamiseksi. Tässä tutkimuksessa paneudutaan tähän teemaan. **Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää neljän nuorten osallisuushankkeeseen osallistuneen paikkakunnan käytäntöjä nuorten osallisuuden edistämiseksi. Tutkimus kokoaa yhteen hankepaikkakuntien osallistumista edistävät toimintamallit ja esittää arvion niiden merkityksestä nuorten osallisuus- ja vaikutusmahdollisuuksille. Lisäksi tutkimus pyrkii esittämään arvion toimintamuotojen pysyvyydestä Nuorten Osallisuushankkeen päättymisen jälkeen.**

Nuorten osallisuushankkeessa on yllämainitun painopistealueen lisäksi erityisesti muutama tavoite, jotka tulevat tutkimukseni kannalta tärkeiksi, koska ne liittyvät olennaisesti osallisuuteen ja vaikuttamiseen. Nämä tavoitteet ovat koulun kehittäminen yhteisöllisellä ja yhteistyöllisellä työtavalla ja koulun vahvistaminen nuorten elinympäristönä. Nuorten osallisuushankkeessa on kysymys siitä, miten osattomuudesta tulisi siirtyä osallisuuteen ja toisaalta siitä miten osallisuudesta tulisi siirtyä vaikuttamiseen. Osattomuudesta osallisuuteen siirtyminen on kaikessa yksinkertaisuudessa sitä, että koulutuksellisen syrjäytymisen estäminen johtaa osallisuuteen. Yksinkertaistetusti, nuori käy koulua ja on siis osallinen. Osallisuudesta vaikuttamiseen siirtymisessä taas on kyse siitä, että nuorille suunnitellaan ja toteutetaan erilaisia keinoja päästä osallistumaan ja vaikuttamaan. Kuten jäljempänä tullaan huomaamaan osallisuuden, osallistumisen ja syrjäytymisen käsitteet ovat hyvin lähellä toisiaan ja paikalliset osallisuushankkeet ovat toimintamalleissaan ymmärtäneet nämä käsitteet hieman toisistaan poikkeavilla tavoilla. Kaikki kolme yllä mainittua nuorten osallisuushankkeen toimenpideohjelman tavoitetta liittyvät tässä tutkimuksessani tutkimaani teemaan, nuorten osallisuushankkeen tuottamat nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia parantavat toimintamallit.

Päätutkimuskysymys on:

Hankepaikkakunnat ovat luoneet nuorten osallistumismahdollisuuksien parantamiseksi erilaisia toimintamalleja. Mikä on näiden toimintamallien merkitys nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien kehittämisessä?

Päätutkimuskysymyksen lisäksi pyrin tutkimuksessani selvittämään seuraavat asiat:

Minkälaisin keinoin nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia on hankekunnissa pyritty parantamaan?

Minkälaisia kokemuksia hankekoordinaattoreilla ja osallistuneilla nuorilla on toimintamallien vaikuttavuudesta nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamiseen?

Ovatko nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia parantavat toimintatavat jäämässä pysyviksi käytännöiksi hankepaikkakunnalle? Miten tämä on pyritty varmistamaan?

Ovatko nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia parantavat toimintatavat hankepaikkakunnan mielestä siirrettävissä muille paikkakunnille?

1.3 Tutkimuksen menetelmät

Tutkimus on muodoltaan kvalitatiivinen, eli laadullinen tutkimus. Paikallisten osallisuushankkeiden tuottamaan hankemateriaaliin sekä hankekoordinaattoreille ja nuorille tekemiini teemahaastatteluihin perustuvan aineiston analyysin avulla pyrin selvittämään tutkimuskysymyksiäni. Aineisto on siis kaksiosainen, toisen osan muodostaa hankemateriaali ja toisen osan hankekoordinaattoreille suunnattu teemahaastattelu.

Tutkimuksen teoriaosuuteen liittyvää kirjallisuutta ja tutkimusta on saatavilla runsaasti, sillä kansalaisten osallisuuden lisääminen on ollut viime vuosina suuren kiinnostuksen kohde. Osallisuutta edistämään on perustettu monia erilaisia projekteja ja hankkeita ja niiden tuloksena on julkistettu useita raportteja ja muita julkaisuja. Tärkeimpänä ja

laajimpana hankkeena valtakunnallisen nuorten osallisuushankkeen ohella mainittaneen ainakin sisäasiainministeriön asettama kaksivaiheinen osallisuushanke 1998–2001, jonka lähtökohdista nyt, tätä pro gradu-tutkimusta kirjoitettaessa, on käynnistetty pääministeri Matti Vanhasen hallitusohjelman mukaisesti kansallinen demokratiahanke. Ensimmäisen osallisuushankkeen tavoitteina olivat, suoran ja edustuksellisen demokratian yhdessä kehittämisen lisäksi, kansalaisten vaikuttamismahdollisuuksien lisääminen, syrjäytymisen ehkäiseminen, hyvinvoinnin edistäminen sekä hallinnon avoimuuden ja julkisuuden lisääminen. Kansallinen demokratiahanke taas keskittyy etenkin kunnallisen edustuksellisen demokratian kehittämiseen. Tutkimuksen teoriaosuutta varten olen tutustunut muun muassa osallisuushankkeen pohjalta kirjoitettuihin osallisuutta, vaikuttamista ja demokratiaa käsitteleviin julkaisuihin.

Myös nuorten osallisuutta ja elinoloja on viime vuosina tutkittu enenevässä määrin, tutkimukseni kannalta olen kiinnittänyt huomiota varsinkin nuorten asemaa yhteiskunnassa, ja etenkin kunnallisessa demokratiassa, käsittelevään kirjallisuuteen. Muutamia nuorten asemaa kunnallisessa demokratiassa tutkineista tutkijoista mainitakseni Anu Gretschel on 2002 julkaisemassaan väitöskirjassaan ”Kunta nuorten osallisuusympäristönä” tutkinut nuorten ryhmän ja kunnan vuorovaikutussuhteita. Kari Paakkunainen taas on toimittamassaan kirjassa tutkinut kahteen kyselyaineistoon pohjautuen nuorten näkemyksiä muun muassa kunnallisesta itsehallinnosta, vaaleista ja valmiudestaan vaikuttaa kunnallisiin asioihin.

Demokratiaa ja osallisuutta koskevan kirjallisuuden lisäksi teoreettisessa osuudessa käsittelen kansalaisten osallisuuden ja osallistumisen kannalta tärkeää lainsäädäntöä. Tutkimuksen empiiriseen viitekehykseen kuuluvat tärkeänä tekijänä nuoret. Käsittelee hän tutkimus nimenomaan nuorten osallistumista ja vaikuttamista. Luon teoriaosuudessa lyhyen katsauksen nuorten tämän hetkisiin elinoloihin ja nuorisotyöhön yhteiskunnassamme.

Tutkimuksen empiirisen aineiston muodostaa osin nuorten osallisuushankkeen neljän hankepaikkakunnan koordinaattoreille ja nuorille tehty teemahaastattelu. Haastattelun päätarkoitus on selvittää, mikä merkitys valtakunnallisen nuorten osallisuushankkeen myötä kehitetyillä toimintamalleilla on nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamiseksi. Haastattelun kohteeksi on valittu juuri hankekoordinaattorit,

sillä heillä on sama status jokaisella hankepaikkakunnalla. Hankekoordinaattoreiden toimenkuvaan kuuluu, joka tapauksessa hankkeesta raportointi, joten katson heidän omaavan tarvitsemäni tiedon. Paikallisten osallisuushankkeiden aikana nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamiseksi tehtyä työtä tässä tutkimuksessa siis arvioivat hankekoordinaattorit, heidän omien kokemustensa ja näkemystensä perusteella. Teemahaastattelu tehtiin myös hankepaikkakunnan toimintamallin tunteville ja osallisuushankkeen toimintaan osallistuneille nuorille. Haastatellut nuoret valittiin hankekoordinaattoreiden suositusten perusteella. Tällä tavalla varmistettiin se, että nuoret olivat olleet mukana osallisuushankkeen toiminnassa ja että haastateltavilla nuorilla oli omakohtaisia kokemuksia toimintamallista.

Koska tutkielman tulokset perustuvat pääosin hankekoordinaattoreiden haastatteluihin, on niihin suhtauduttava tietyllä varauksella. Tutkimuksen luotettavuutta ja monipuolisuutta on kuitenkin pyritty lisäämään hankepaikkakuntien osallisuushankkeen toimintaan osallistuneille nuorille tehtyjen teemahaastattelujen avulla. Tutkimuksen tuloksia analysoitaessa ja johtopäätöksiä tehtäessä hankekoordinaattoreiden kokemuksia ja mielipiteitä on peilattu hankkeen toimintaan osallistuneiden nuorten kokemuksiin.

Tärkeänä osana empiiristä aineistoa toimii myös hankepaikkakuntien tuottama materiaali nuorten osallisuus- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamiseksi hankepaikkakunnalla kehitetyistä toimintamalleista ja -käytännöistä. Tällä materiaalilla tarkoitan esimerkiksi hankepaikkakuntien vuosiraportteja ja rahoitushakemuksia. Hankekoordinaattoreille tehtävissä teemahaastatteluissa tulen myös ottamaan esiin asiat, jotka ovat hankemateriaaliin tutustumisen pohjalta jääneet epäselviksi. Eri hankepaikkakuntien tuottama materiaali on hyvin erilaista ja eri tavalla saavutettavissa. Tämä tuo lisähaastetta aineiston keruuseen ja tämän vuoksi teemahaastattelun kysymykset tulevat jokaisessa haastattelutilanteessa eroamaan toisistaan.

Teemahaastatteluista ja hankemateriaaleista tekemiäni johtopäätöksiä tulen kunkin hankkeen toimintamallin kohdalta peilaamaan teoriaosuudessa esittelemäni teoriataustaa vasten. Lisäksi tutkimukseni lopuksi tulosten yhteenveto ja johtopäätökset osiossa pyrin kiinnittämään johtopäätökseni teoriataustaan.

Teemahaastattelu haastattelumuotona on tämän tutkimuksen kannalta hyvä, sillä haastateltavia on pieni, 8 hengen, joukko. Koska haastattelu on helposti mahdollista tehdä kasvotusten haastateltavien kanssa, kannattaa tämä mahdollisuus käyttää hyväksi. Myös hankepaikkakuntien tuottaman hankemateriaalin erilaisuus ja vaihteleva saavutettavuus saavat aikaan sen, että eri hankepaikkakunnilla eri haastattelun teema-alueita tullaan käsittelemään hieman eri intensiteetillä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 201, 205)

Tutkimuksessa käsiteltävät neljä hankepaikkakuntaa on valittu tutkimukseen ennakkoperehtymisen avulla. Valtakunnallisen nuorten osallisuushankkeen projektipäällikön avulla olen valinnut 38 hankkeen joukosta neljä toisistaan poikkeavaa hanketta lähemmin tarkasteltaviksi. Nämä neljä hankepaikkakuntaa ovat osoittautuneet hankemateriaalin perusteella edistyneiksi osallisuus- ja vaikuttamismahdollisuuksia parantavien toimintamallien kehittäjiksi. Hankepaikkakunnat ovat mielenkiintoisia myös siksi, että ne ovat lähteneet hyvin eritavalla parantamaan osallisuutta, osallistumista ja vaikuttamista. Toisissa kunnissa osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia on lähdetty parantamaan syrjäytymisen poistamisesta käsin ja toisessa on tätä teemaa lähestytty perinteisimmin osallistumista edistävin toimin. Joillakin hankepaikkakunnilla osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia on lähdetty parantamaan koulun, kodin, työelämän ja muiden nuorille tärkeiden peruspilareiden kautta. Tutkimuksessa tarkasteltavat hankepaikkakunnat ovat Lahti, Tampere Toijala ja Vammala.

1.4 Tutkimuksen rakenne

Tutkimus on jaettu seitsemään lukuun. Ensimmäisessä luvussa esitellään tutkimuksen taustaa, tutkimusongelmat sekä – menetelmät.

Toisessa luvussa esitellään tutkimuksen empiiristä viitekehystä eli valtakunnallista nuorten osallisuushanketta sekä nuoria, heidän elinympäristöään ja yhteiskunnan panosta nuorisotyöhön.

Kolmannessa luvussa selvitetään tutkimuksen teoreettista viitekehystä. Viitekehukseen kuuluvat demokratiateoriat erityisesti osallistumisteorioiden valossa. Tarkastelun alla

ovat myös viitekehukseen liittyvät käsitteet osallisuus, osallistuminen, vaikuttaminen ja syrjäytyminen. Teoriaosuuden lopuksi tarkastellaan osallisuutta lainsäädäntöön nojat

Neljännessä luvussa esitellään tutkimuspaikkakunnat ja kerrotaan miksi juuri nämä paikkakunnat on valittu hankepaikkakuntien joukosta tutkimukseen. Lisäksi esitellään hankepaikkakuntien lasten ja nuorten osallistuminen yleisesti sekä luodaan yleiskatsaus hankepaikkakunnan nuorten osallisuushankkeeseen.

Viidennessä luvussa kerrotaan tutkimuksen toteuttamisesta. Luvussa on käsitelty tutkimuksen empiiristä aineistoa kunkin hankepaikkakunnan ja kunkin tutkimuskysymyksen kohdalta erikseen. Luvussa on pohdittu ja tehty johtopäätöksiä hankepaikkakuntien toimintamalleista ja niiden vaikuttavuudesta jokaisen hankepaikkakunnan kohdalta erikseen. Johtopäätöksiä on pyritty peilaamaan aiemmin esitettyä teoreettista viitekehystä vasten.

Viimeinen eli kuudes luku kokoaa yhteen tutkimuksen tulokset ja esittää johtopäätökset. Se sisältää yhteenvedon hankepaikkakunnilta kootusta empiirisestä aineistosta. Tämä luku esittää tiivistetysti vastaukset tutkimuskysymyksiin ja peilaa empiriaa teoriaan.

2. Empiirinen viitekehys

2.1 Valtakunnallinen nuorten osallisuushanke

Nuorten Osallisuushanke on Opetushallituksen ja Nuorisoyhteistyö Allianssi ry:n koordinoima valtakunnallinen hanke, jonka johtoryhmässä ovat edellä mainittujen lisäksi edustettuina opetusministeriö, työministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto. Hankkeeseen kuuluu 38 seudullista osahanketta ympäri Suomea ja mukana on yli 70 kuntaa. Hankkeen rahoituksesta vastaavat kunnat ja Opetusministeriö. (Toimintakertomus 2004...)

2.1.1 Hankkeen tausta

Nuorten Osallisuushankkeen juuret ovat vuoden 2002 maaliskuussa, jolloin pääministeri Paavo Lipponen kutsui työmarkkinakeskusjärjestöt, Kuntaliiton, kirkon, sosiaali- ja terveysministeriön, työministeriön ja opetusministeriön ministerit ja virkamiehet sekä nuorisotutkimuslaitosten ja nuorisojärjestöjen edustajat keskustelemaan nuorten osallisuuden edistämisestä yhteiskunnassa. Koolle kutsutuista muodostettiin johtoryhmä, jonka tarkoituksena oli tehdä ratkaisuehdotuksia nuorten oppimisen edistämisestä, oppimisympäristöjen kehittämistä sekä oppimis- ja työllistymisedellytysten parantamisesta. Myös maahanmuuttajien tarpeet ja sopeutuminen yhteiskuntaan oli otettava huomioon. (Vehviläinen 2005, 11)

Johtoryhmän työn tuloksena syntyi toimenpideohjelma, joka huipentui päätökseen aloittaa valtion ja kuntien yhteistoimintakokeilu, jossa työryhmän 14 toimenpideohdotusta sovellettaisiin käytäntöön. Näistä toimenpideohdotuksista muotoutui hankkeen painopistealueet eli *koulun kehittäminen yhteisöllisellä ja yhteistyöllisellä työtavalla, toisen asteen opintoihin ohjaaminen ja/tai työmarkkinoille poluttaminen ja elinolojen- ja ympäristöjen kehittäminen nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia parantamalla*. (emt., 12, 51–52). Tämä tutkimus keskittyy pääasiassa jälkimmäisen painopistealueen tarkastelemiseen. Johtoryhmä päätti myös, että hankkeen aikana kiinnitettäisiin erityistä huomiota *poikkihallinnolliseen yhteistyöhön* nuoria koskevissa asioissa. (Kuvio 1.)

<p>Koulun kehittäminen yhteisöllisellä ja yhteistyöllisellä työtavalla</p>	<p>Ohjausta ja paikallista yhteistyötä on lisättävä väliinpuotoamisen ehkäisemiseksi perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheessa.</p> <p>Henkilökohtaista opintojen etenemisen seurantaa on tehostettava ja perusopetuksen arviointia kehitettävä.</p> <p>Kodin ja koulun yhteistyötä on lisättävä.</p> <p>Opettajien valmiuksia potentiaalisen syrjäytymisen havaitsemiseen on lisättävä.</p>
<p>Toisen asteen opintoihin ohjaaminen ja/tai työmarkkinoille poluttaminen</p>	<p>Opintojen keskeyttäminen on saatava vähenemään ammatillisessa koulutuksessa.</p> <p>Nuorten työpajojen asema on vakiinnutettava.</p> <p>Työ- ja opetushallinnon on yhteistyössä kehitettävä ura- ja rekrytointipalveluja koulutuksesta työelämään siirtymisen vaiheessa.</p>
<p>Elinolojen- ja ympäristöjen kehittäminen nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia parantamalla</p>	<p>Maahanmuuttajanuorten kielikoulutus ja kotoutumissuunnitelmat on tehtävä siten, että ne tukevat nuorten sopeutumista.</p> <p>Koulua on vahvistettava nuorten elinympäristönä.</p> <p>Lasten ja nuorten vaikuttamismahdollisuuksia on parannettava.</p>
<p>Poikkihallinnollinen yhteistyö</p>	<p>Lapsi- ja nuorisopolitiikkaa on toteutettava yli sektorirajojen.</p> <p>Projektikehittämisestä on siirryttävä perustoimintojen vahvistamiseen</p> <p>Nuorisotyötä ja nuorisosihteerin toimenkuvaa on kehitettävä.</p> <p>Ennaltaehkäisyn ja varhaisen puuttumisen menetelmiä ja toimintatapoja on kehitettävä.</p>

Kuvio 1. 14 toimenpide-ehdotusta ja 4 painopistealuetta

Lokakuussa 2002 lähetettiin kunnille kutsu hakeutua kehittämishankkeeseen. Valtioavustusta myönnettiin 39 kunnalle tai seutukunnalle. Osallisuushankkeen seuranta ja arviointia varten perustettiin johtoryhmä, hanketta on sittemmin alettu kutsua Nuorten Osallisuushankkeeksi.

Jokaisella osallisuushankkeella on paikallinen koordinaattori, jonka tehtävänä on huolehtia paikallisen hanketoiminnan organisoinnista ja suunnitella toimenpide-ehdotuksia paikkakunnalla. Koordinaattorin tukena ovat paikalliset ohjausryhmät, joissa on edustus hallintokunnista ja nuorten asioita tuntevista tahoista. (emt., 13)

Nuorten osallisuushanke eroaa muista nuorten syrjäytymistä ehkäisevistä ja nuorten osallisuutta edistävästä hankkeista olemalla valtiolähtöinen hanke. Hanke ei ole perinteinen projektimaista toimintaa edustava, vaan se pikemminkin edustaa 2000-luvulla alkanutta poliittisten ohjelmien aikakautta. Ohjelma-aikakaudella tarkoitetaan sitä, että koko maassa operoivat, kevyet pitkäkestoiset hankkeet tulevat paikallisten projektien ja palvelujärjestelmien rinnalle. Kunta ikään kuin kehittää toimintaansa perus- tai hankevaroilla, jonka jälkeen valtio ottaa innovaatiot käyttöön ja levittää niitä muidenkin kuntien käyttöön. (emt., 16)

2.1.2 Hankkeen tavoitteet

Nuorten osallisuushankkeen tavoitteena on kunnan perustoimintojen ja strategioiden kehittäminen niin, että kunnissa on jatkossa turvattu nuorten osallistuminen ja ehkäisty nuorten syrjäytyminen. Tähän tavoitteeseen pyritään poikkihallinnollisella ja moniammatillisella työotteella. Vaikka hanke käynnistyykin projektina, sen tavoitteena on, että vuoteen 2007 mennessä ja sen jälkeen hankepaikkakuntien strategioissa ja toiminnassa näkyvät projektin teemat. (Hankesuunnitelma...)

Nuorten tarpeiden huomioiminen uusien palvelujärjestelmien kehittämisessä on eräs hankkeen tavoitteista. Näihin nuorten palvelujärjestelmiin kuuluvat keskeisinä osina koulutus, nuorisotyö, sosiaali- ja terveystoimi ja työvoimahallinnon palvelut. Palvelujärjestelmiin voidaan lukea myös kolmannen sektorin toimijat, kuten erilaiset järjestöt ja nuorten vaikuttajaryhmät. Kuten kaikille kokeilu- ja kehittämishankkeille, myös nuorten

osallisuushankkeelle on olennaista kehittää jotain uutta. Innovaatioiksi voidaan tässä tapauksessa ymmärtää täysin uusien toimintamenetelmien kehittämisen lisäksi myös jo käytettyjen ratkaisukeinojen jalostaminen ja hyvien käytäntöjen levittäminen. (emt.)

Hankkeen nuorten vaikuttamista ja osallisuutta erityisesti tukeva tavoite on tuottaa nuorten osallisuuden ja elinolojen kehittämisen yhteistyömalleja ja pysyviä käytäntöjä, joita voidaan levittää koko maahan. Yhteistyömallien ja hyvien käytäntöjen levittämistä on hankeasiakirjoissa kutsuttu siirtovaikutuksiksi, eli käytännössä osallisuushankkeen edetessä erilaisten kokemusten perusteella kirjoitetaan erilaisia raportteja, jotka sisältävät toimenpide-ehdotuksia ja kertomuksia hankepaikkakuntien käytännöistä. Näissä tuotoksissa arvioidaan innovaatioiden yhteiskunnallista käyttökelpoisuutta ja hyödyllisyyttä. Paikallisten hankkeiden toimintatavat ja hyvät käytännöt siis halutaan siirtää valtakunnalliseen tietoisuuteen. (emt.)

Hyvät käytännöt ja uudet toimintamallit ovat termejä, jotka esiintyvät hankemateriaalissa usein. On paikallaan avata hieman kyseisiä termejä. Tässä tutkimuksessa nämä käsitteet ovat osittain päällekkäisiä, sillä tässä hyvillä käytännöillä tarkoitetaan hankepaikkakuntien toimintatapoja, innovaatioita ja prosesseja, joilla nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia on pyritty parantamaan. Hyvä käytäntö-termin ohella voitaisiin myös käyttää lupaava käytäntö-termiä. Varsinaista näyttöähän ei vielä ole, että käytäntö on hyvä. Käytännössä hankepaikkakunnilla hyvä käytäntö ei aina ole uusi toimintamalli. (Vehviläinen 2006, 8-9) Hyväksi käytännöksi on myös voinut nousta käytäntö, joka aiemmin ei ole paikkakunnalla toiminut, mutta nuorten osallisuushankkeen myötä käytäntö on saanut uudenlaista huomiota ja erilaisia paranteluja osakseen. Näin vanhasta ei-niin-hyvstä-käytännöstä onkin tullut hyvä käytäntö.

Kuten edeltä huomaa nuorten osallisuushankkeella on monia tavoitteita, monet tavoitteista nivoutuvat yhteen jollakin tavalla. Paikkakuntien kokojen ja toimintaympäristöjen vaihtelujen vuoksi erilaiset painotukset tavoitteissa eri paikkakuntien kohdalla ovat ymmärrettäviä. Paikallisten hankkeiden erilaisuutta voidaan pitää valtakunnalliselle nuorten osallisuushankkeelle ominaisena piirteenä. (Ks. Vehviläinen 2005, 64–75)

2.1.3 Hankkeen tämän hetkinen tilanne

Nuorten osallisuushankkeen alkuvuodet ovat odotetusti olleet käynnistymisen ja toimintojen muotoutumisen aikaa. Paikalliset hankkeet ovat läpikäyneet paikallisten olojen muokkaamisen valtakunnallisten tavoitteen mukaisiksi. Osallisuushankkeen oma erityinen rooli, verrattuna muihin hankkeisiin ja kuntien perusnuorisotyöhön, on sisäistetty, mikä on tärkeää myöhemmän hankkeen vaikuttavuuden arvioinnin kannalta. (Vehviläinen 2005, 64–65)

Hankkeen kolmesta painopistealueista eniten huomiota ja paikallisten hankkeiden työpanoksia ovat saaneet koulutuksellisen syrjäytymisen ehkäisy ja nuorten vaikutusmahdollisuuksien lisääminen. Hankkeen suurimmiksi saavutuksiksi raportoitiin vuoden 2004 aikana yhteistyön tiivistyminen ja yhteistyöverkostojen luominen. Hankkeen alkuvaihe on keskittynyt yhteisen tahtotilan luomiseen hankepaikkakunnilla. Kehittämistoiminta on keskittynyt nuorten osallisuuden esille nostamiseen sekä peruskoulun ja toisen asteen koulutuksen väliseen ns. nivelvaiheeseen. Vuonna 2004 kerätyn aineiston perusteella hanke näyttäisi etenevän toivotun mukaisesti. Ainoastaan muutaman hankkeen kohdalla näin ei ole tapahtunut. (Toimintakertomus 2004...)

Valtakunnallisesta nuorten osallisuushankkeesta on syksyllä 2006 ilmestynyt Jukka Vehviläisen kirjoittama raportti Nuorten osallisuushankkeen hyvät käytännöt, joka esittelee eräitä hankkeessa kehitettyjä ja sovellettuja hyviä käytäntöjä.

Nuorten osallisuushankkeen paikalliset ja seudulliset hankkeet alkavat juuri valmistautua viimeiseen toimintavuoteensa 2007. Monilla hankepaikkakunnilla tullaan lähiaikoina miettimään hankkeen aikana kehitettyjen toimintatapojen tulevaisuutta. Monet hankkeen aikana kehitetyt toimintatavat ovat sellaisia, jotka halutaan pitää toiminnassa, vaikka hanke vuoden 2007 lopussa päättyykin.

2.2 Yhteiskuntamme nuoret ja nuoret yhteiskunnassamme

Tutkimuksen kannalta on paikallaan määritellä mitä nuorella tarkoitetaan. Nuori-käsitettä käytetään laajasti. Nuorilla tarkoitetaan joissakin tapauksissa jo 12-vuotiaita ja ylimmillään käsite yltyä 30-vuotiaihin. Nuorisolaissa nuorilla tarkoitetaan alle 29-

vuotiaita. Myös kunnille nuorisotyöhön maksettavan laskennallinen valtionosuus maksetaan alle 29-vuotiaista. Euroopan parlamentin ja Euroopan neuvoston asiakirjoissa nuoriksi käsitetään 15–25-vuotiaat, näin on myös Euroopan komission valkoisessa kirjassa. Nuorisotutkimuksessa nuori-käsite vaihtelee tutkittavan kohteen mukaan 12–29-vuotiaiden välillä. Nuorten osallisuushankkeessa nuorilla tarkoitetaan peruskoulun päättöluokilla olevia ja juuri peruskoulunsa päättäneitä nuoria. Ikää ei ole kuitenkaan tiukasti rajattu, käytännössä osallisuushankkeen piiriin kuuluvat nuoret ovat iältään noin 13–18-vuotiaita. (Hankesuunnitelma...)

2.2.1 Nuorten elinympäristö – muutokset ja vaikutukset

Nuorten elinympäristö muuttuu nopeassa tahdissa. Nuorten elinympäristö käsittää kaiken mitä nuoren elämään kuuluu. Tärkeitä elinolojen indikaattoreita ovat esimerkiksi asuminen, koulutus, työ, terveys ja vapaa-aika. Globalisaatio, tietoteknologia ja kilpailu ovat asioita, jotka ovat nyt vallalla yhteiskunnassa. Yhteiskunnan muutokset ovat nopeutuneet ja monimutkaistuneet viime vuosina. Nämä muutokset vaikuttavat myös yhteiskunnalliseen toimintaan sosiaalisella ja henkisellä tasolla. (Kurikka 1996, 6–7)

Nuoret sosiaalistuvat yhteiskuntaan nykyisin eri lähtökohdista kuin aiemmin. Aiemmin nuoren yhteiskuntaan kiinnittyminen koulun, koulutuksen ja työelämän kautta oli pitkälti sidoksissa hänen sosiaaliseen taustaansa, kuten perheeseen. Nykyään perheen ohella on voimakkaasti vaikuttamassa muun muassa harrastukset, kuluttaminen, media, kansainvälistyminen ja kaupunkimainen elämänmuoto. Nuorilla siis on enemmän valinnanvaikuttimia ja -mahdollisuuksia. Maailma, jossa eletään, on entistä pirstaloituneempi. Toveripiirin, harrastusten ja erilaisten nuorisokulttuurien antama palaute ja tuki elämänvalintoja tehtäessä eivät ole ehkä niin yksiselitteisiä kuin perheen antama tuki aiemmin. (emt.)

Viime vuosina nuorten kokemuksia yhteiskunnasta on raportoitu usein kielteisinä. Nuorisotyöttömyyden kasvu, asuntopilanteen heilahtelut, kilpailu koulutus- ja työpaikoista ovat vaikuttaneet nuorten käsityksiin. Osalle nuorista ongelmaksi on muodostumassa passivoituminen ja syrjäytyminen yhteiskunnasta. Eriarvoistuvassa yhteiskunnassa nuoretkin jakautuvat menestyjiin ja häviäjiin. (emt.)

Syy-seuraus-suhteita yhteiskunnallisen kehityksen ja nuorten syrjäytymisen välillä saattaa olla joskus vaikea hahmottaa. On esimerkiksi havaittavissa, että päihteiden- ja huumausaineiden liikkakäyttö, rikollisuus ja mielenterveysongelmat ovat muodostumassa entistä suuremmiksi ongelmiksi nuorten keskuudessa. Kumpi on syytä ja kumpi seurausta.

Pääosa nuorista voi hyvin. Usein kuitenkin esimerkiksi median välityksellä juuri syrjäytyneet ja heikoimmin menestyvät nuoret nousevat esiin. Tällöin nuorten elämän varjopuolet saavat päähuomion. On tietysti totta, että heikoimmin menestyvistä nuorista huolehtiminen on suuri ja haastava työ.

Yhteiskunnan ja eri yhteisöjen tärkeä tehtävä on kasvattaa nuoria osallistumaan ja sosiaalistumaan yhteiskuntaan ja sen eri instituutioihin. Tästä tehtävästä vastaavat ensisijaisesti valtio, kunnat ja nuorisjärjestöt.

2.2.2 Nuorisotyö yhteiskunnassamme

Nuorisolain (2006/72) mukaan opetusministeriöllä on vastuu nuorisotyön ja nuorisopolitiikan yleisestä kehittämisestä. Yhteiskunnan nuorisotyön perusyksikköinä toimivat kunnat. Suomessa toimii lisäksi valtakunnallisia nuorisjärjestöjä ja nuorisotyötä tekeviä järjestöjä, näille järjestöille opetusministeriö antaa toiminta-avustuksia. Kunnat saavat opetusministeriöltä valtionavustuksia nuorisotyöhönsä. Kunnat taas tukevat paikallisia nuorisjärjestöjään.

Valtioneuvosto hyväksyy joka neljäs vuosi kehittämisohjelman, jossa esitetään valtakunnallisesti nuorisopolitiikan tavoitteet ja edistetään nuorisopolitiikan ohjelmatyötä lääneissä ja kunnissa. Paikallistasolla nuorisotyön politiikka ohjelmissa korostuu moniammatillinen yhteistyö. Tätä on myös korostettu uudessa nuorisolaissa. (Nuorisotyö...)

Kuntien kokonaismenot olivat vuonna 2004 n. 29,64 miljardia euroa, joista nuorisotyön osuus oli n. 0,6 %. Kun lapsiin ja nuoriin liittyviin menoihin lasketaan mukaan koulutus, terveydenhuolto, liikunta, kulttuuri, lastensuojelu ym. kohoavat heihin liittyvät menot n. 35–45%:n. Kunnille maksettavan nuorisotyön valtionavun suuruus oli vuonna 2006

12,3 euroa/alle 29-vuotias nuori. Käyttökustannuksiin myönnettävä valtionosuus oli 29,7 % edellä mainitusta yksikköhinnasta. (emt.)

Vain 12 kunnassa on erillinen nuorisolautakunta, muissa kunnissa nuorisoasiat on sisällytetty muiden lautakuntien, kuten liikunta-, kulttuuri- tai opetuslautakunnan, tehtäviin. Suomen kunnissa toimii noin 3400 nuorisotyöntekijää ja noin 1100 erikoista nuorisotilaa. (emt.)

Kuntien nuorisotyössä pidetään tärkeänä nuorten sosiaalistamista yhteiskuntaan ja aktiivisen kansalaisuuden tukemista. Nuorisotyö pitää sisällään erilaisten työllistävien pajo- ja toimintojen lisäksi myös ehkäisevää päihde- ja huumetyötä, koululaisten iltapäivätoiminnan organisointia ja maahanmuuttajatyötä. Melkein puolessa Suomen kunnista toimii nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien lisäämiseksi perustettu nuorisovaltuusto tai vastaava ryhmittymä. (emt.)

3. Demokratia ja osallistuminen

Demokratia on tärkeä osa tutkimuksen teoreettista viitekehystä. Osallistuminen omista asioista päättämiseen – tai ainakin niiden ihmisten valitseminen, jotka asioista päättävät – on demokratiaa. Tämä on demokratian yleinen määrittely. (Held 1987, 69–71) Tutkimuksen kannalta on tärkeää esitellä demokratiateorioita, määritellä demokratia-käsitettä ja sitä, millä tavalla demokratia ymmärretään tässä tutkimuksessa.

3.1 Demokratia

Sana demokratia johdetaan kahdesta kantasanasta, sana *demos* tarkoittaa kansaa ja *kratia* valtaa tai hallitsemista. Suora käänös olisi kansanvalta. Vaikka demokratiasanan kääntäminen sanaksi kansanvalta antaakin hyvän lähtökohdan demokratia-käsitteen ymmärtämiseksi, se on vain ensimmäinen askel kohti käsitteen ymmärtämistä. (Sartori 1987, 21)

Sartori (1987, 8–11) on sitä mieltä, että demokratia, koska sen synty sijoittuu aikaan ennen Kristuksen syntymää, tarkoittaa ensisijaisesti poliittista demokratiaa. Hän kuitenkin haluaa määritellä demokratian muut määreet, kuten taloudellisen- ja sosiaalisen demokratian, sillä niiden toteutuminen kertoo poliittisen demokratian olemassaolosta tai puuttumisesta.

Demokratia käsitteenä on hyvin epämääräinen. Demokratiaa voidaan määritellä monesta näkökulmasta. Jos käsitellään demokratian muotoa, ollaan kiinnostuneita siitä, miten päätökset tehdään, ja jos taas käsitellään demokratian sisältöä, kiinnostuksen kohteena ovat päätösten sisällöt. Niin sanotuissa prosessimääritelmissä eli demokratian muotoihin keskittyvissä määritelmissä osallistuminen on keskeinen tekijä. Näissä määritelmissä erot syntyvät siitä, miten osallistuminen määritellään. (Niemi-Ilahti 1990, 220)

Suomen nykyinen demokratiamalli perustuu edustuksellisuuteen. Suomessa osallistuminen tapahtuu ensisijaisesti edustuksellisen järjestelmän kautta, äänestämällä. Edustukselliseen demokratiaan kohdistuu kuitenkin monia muutospaineita. Suomessa on jo 1980-luvulta asti puhuttu poliittisen päätöksenteon ja edustuksellisen demokratian

kriisistä. Äänestysprosentti on jatkanut laskuaan. Varsinkin nuorten kiinnostus poliittiseen toimintaan, päätöksentekoon ja äänestämiseen on laskenut.

Ari Sainion (1994, 10) mukaan julkisessa keskustelussa demokratia-sanaa käytetään kuvaamaan monen tyyppisiä asioita. Esimerkiksi hallintojärjestelmistä tai menettelytapoista voidaan puhua niiden demokraattisuutta vertaillen. Hänen mukaansa demokratiiaan myös monesti liitetään erilaisia määreitä, kuten työpaikkademokratia, sosiaalinen demokratia, taloudellinen demokratia ja asukasdemokratia. Robert Dahlin (1989, 83–96) mukaan sanaa demokratia pidetään eräänlaisena yhteiskunnallisen järjestelmän ideaalimallina, jota vastaan olemassa olevia järjestelmiä peilataan. Demokratia-sanalla siis kuvataan tietyn järjestelmän piirteitä, sen sisältöä. Demokratia voi myös olla yhteiskunnallisessa toiminnassa omaksuttu toimintatapa. Dahl kuitenkin korostaa, että demokratia-sanalla voidaan kuvata vain osaa yhteiskunnan arvoista.

Demokratian määrittelemisen järjestelmänä tai toimintatapana nostaa kansalaisten oikeudet keskiöön. T. H. Marshall (1996) on määritellyt kansalaisuuden kolme elementtiä seuraavasti:

1. perusoikeus-kansalaisuuden (civic citizenship)
2. poliittisen kansalaisuuden (political citizenship)
3. sosiaalisen kansalaisuuden (social citizenship).

Perusoikeus-kansalaisuus käsittää yleiset kansalaisoikeudet, tärkeimpänä periaatteena yhdenvertaisuuden lain edessä. Poliittinen kansalaisuus sisältää muun muassa äänioikeuden ja mahdollisuuden osallistua poliittiseen vallankäyttöön. Sosiaalisen kansalaisuuden käsitteeseen kuuluvat sosiaaliset oikeudet eli henkilön mahdollisuus perusturvallisuuteen eli käytännössä toisaalta yksilön oikeus taloudelliseen riippumattomuuteen ja toisaalta oikeus sosiaalivaltion jakamiin hyvinvointipalveluihin. (Gretschel 2002, 14) Tämä tutkimus selvittää osaltaan nuorten poliittisen kansalaisuuden toteutumista. Onko nuorilla mahdollisuus osallistua poliittiseen vallankäyttöön, vaikka heillä ei ennen täysi-ikäisyyttä olekaan oikeutta äänestää? Millaisin keinoin, ja miten, on onnistuttu edistämään nuorten poliittista kansalaisuutta hankekunnissa?

Länsimaiseen liberaaliin demokratiaperinteeseen eli niin sanottuun klassiseen demokratiaperinteeseen kuuluvat demokratiateoriat perustuvat pluralistiseen ajatteluun. Ne jaetaan osallistumisteorioihin ja eliittiteorioihin, sen perusteella miten ne suhtautuvat kansalaisten osallistumiseen. Osallistumisteoriat korostavat kansalaisten suoraa osallistumista. Eliittiteoriat korostavat edustajien välityksellä tapahtuvaa osallistumista, edustuksellista demokratiaa. Molempiin länsimäiseen demokratiaperinteeseen kuuluviin teorioihin yhdistetään kansalaisoikeuksien kunnioittaminen. (Sainio 1994, 13–14)

3.1.1 Elitistinen demokratiakäsitys

Eliitti-termiä on Ruostetsaaren (1992, 12) mukaan laajimmin käytetty kuvaamaan vähemmistön valtaa enemmistöön nähden. Elitistiset demokratiateoriat korostavat edustuksellisuutta ja kansan valitsemien edustajien kykyä nähdä se, mikä on kansalaisille parhaaksi. Pluralistiset demokratiateoriat, jotka kuuluvat elitistisiin demokratiateorioihin, taas korostavat sitä, että valtaa ei käytä ainoastaan yksi ainoa homogeeninen eliitti, vaan eliittejä on useita. Heidän mukaansa valta ei kuitenkaan ole tasaisesti jakaantunut kaikille kansalaisille. (Niiranen 2002, 73) Eliittiteorioiden mukaan osallistuminen ymmärretään päätöksentekijöiden kontrollointina, johon vain pieni osa yhteisön jäsenistä haluaa ottaa osaa. Osallistumisteorioiden mukaan taas osallistumista pidetään itseisarvona, joka on sekä poliittisten johtajien valitsemista että aktiivista poliittiseen päätöksentekoon osallistumista. (Niemi-Iilahti 1990, 221)

3.1.2 Osallistuva demokratiakäsitys

Erityisesti Jean Jacques Rousseau on korostanut osallistumisen merkitystä länsimaisessa demokratiaperinteessä. Hän esitti teoksessaan ”Yhteiskuntasopimuksesta” ihanteensa yhteiskunnista, joissa yksittäisten kansalaisten vaikutusmahdollisuudet toteutuisivat. Osallistuvien demokratiateorioiden taustalla on se oletus, että ihmiset haluavat osallistua itseään koskevien päätösten tekoon. Niemi-Iilahden (1990, 221) mukaan osallistumisteorioissa osallistuminen nähdään itseisarvona. Lähtökohtana on se, että demokratia on ihanne, jota ei saavuteta olemassa olevin poliittisin järjestelmin. Laaja osallistuminen on välttämätön lähtökohta, jotta demokratia toteutuisi. Osallistuminen ei ole pelkkää

poliittisten johtajien valitsemista, vaan se on kansalaisten jatkuvaa osallistumista yhteisönsä päätöksentekoon.

Sutelan (2000, 57) mukaan kuntalaisten osallistumista tarvitaan monipuolisten näkökulmien tuottamiseen ja ratkaisujen taustaksi. Osallistumalla ihminen myös kehittää sosiaalisia ja poliittisia taitojaan. Osallistumisella on siis, etenkin kun puhutaan nuorista, eräänlainen kasvatuksellinenkin funktio. Demokraattiset osallistumisteoriat korostavat osallistumisen sitouttavia vaikutuksia, yhteisten asioiden hoitamiseen. Osallistuminen integroi kansalaisia yhteiskuntaan ja toisiinsa. Osallistumalla päätöksentekoon päätökset myös muuttuvat legitiimeimmiksi, hyväksytyimmiksi.

3.1.3 Kunnallinen demokratia

Niemi-Iilahti (1990, 222) on kunnallistieteellisen aikakauskirjan artikkelissaan jakanut suomalaisen kunnallisen itsehallinnon demokratiatyypit kolmeen (ks. kuvio 2). Poliittinen demokratia on näistä perinteisesti näkyvin demokratiatyyppi, jolle on ominaista poliittisten puolueiden merkittävä tehtävä vaalien ehdokasasettelussa ja luottamuselinten miehityksessä. Tälle demokratiatyypille on myös ominaista, että osallistujat ja osallistumismuodot ovat tarkasti säänneltyjä. Kansalaisille on jätetty ainoastaan valta valita tai pudottaa ehdokkaita. Funktionaalisen demokratian tyyppi eroaa poliittisen demokratian tyypistä siinä, että siihen ei yleensä sisälly lopullista ratkaisuvalltaa ja että toiminta on vapaamuotoisempaa. Osallistujat määräytyvät joko asuinalueen, palvelujen tai työsuhteen mukaan. Funktionaalisen demokratiatyypin osallistuminen on organisoitu erityisiin hallintoelimiin, kuten kylätoimikuntiin ja nuorisovaltuustoihin. Kansalaisdemokratia on näistä kunnallisen itsehallinnon demokratiatyypeistä muodoltaan vapaampaa, se on myös melko näkymätöntä. Kansalaisdemokratia ei ole järjestäytynyttä, vaan aloite siihen tulee kansalaisilta itseltään. Osallistumismuodot ovat esimerkiksi adressien kerääminen, aloitteiden teko ja yhteydenotot viranhaltijoihin tai luottamushenkilöihin.

DEMOKRATIATYYPPI	OSALLISTUJAT	OSALLISTUMIS- MUODOT/HALLINTO- ELIMET	OSALLISTUMISEN MUODOLLINEN VAIKUTUS
1. Poliittinen demokra- tia	Äänioikeutetut kuntalaiset Kunnalliset luotta- mismiehet	- Äänestäminen joka neljäs vuosi kunnallis- vaaleissa - Kunnanvaltuusto - Kunnanhallitus - Lautakunnat, johtokunnat ym.	Päätös Päätös
2. Funktionaalinen demokratia	a. Lähidemokratia: tietyn alueen kunta- laiset b. Käyttäjädemokratia: tietyn palvelun käyttäjät c. Työpaikkademokratia: kunnan palveluk- sessa olevat	- Kylätoimikunnat, SOFY ym. - Kouluneuvostot, päiväkotikokeilut ym. - Tpd-elimet	Neuvoa-antava Neuvoa-antava Lausuntojen antaminen
3. Kansalaisdemokratia	Kaikki kuntalaiset	-Suorat yhteydenotot viranhaltijoihin -Adressit, aktiot ym. -Kuntalaisaloitteet	Asian vireillepano

Kuvio 2. Suomalaisen kunnallisen itsehallinnon demokratiatyypit (Niemi-Ilahti 1990, 220)

Demokratia on jatkuvassa muutoksessa, ja siksi myös kunnallisen demokratian on muututtava kunkin aikakauden tarpeiden mukaan. Nykyinen vaatimus suoran demokratian käytön lisäämiseksi ei tee edustuksellisen demokratian käyttöä mahdottomaksi. Päinvastoin, nämä kaksi demokratian muotoa on nähtävä toistensa rinnalla, tosiaan tukevinä demokratian muotoina. Kunnallisen demokratian on perinteisesti nähty kulminoituvan kunnan äänioikeutettujen asukkaiden osallistumiseen, mutta suoran demokratian lisääminen laajentaa kunnallisen demokratian koskemaan myös alaikäisiä, lapsia ja nuoria. (Sutela 2000, 63)

Osallistumismahdollisuuksien lisäämisen ohella kunnalliselle demokratialle tuo haasteensa siirtyminen paikallisesta hallinnosta (local government) paikalliseen hallintaan

(local governance). Eri tason toimijoiden, julkisen, yksityisen ja vapaaehtoistoimijoiden, on näiden molempien suuntauksien mukaan toimittava yhdessä. Kaikkien toimijoiden olisi pystyttävä kokoamaan voimavaransa ja toiminnallaan edistettävä paikallisyhteisön yhteisiä päämääriä. Paikallisen hallinnan toteutumiseksi pelkkä edustuksellinen demokratia ei luo parhaita mahdollisuuksia. Edustuksellisen demokratian lisäksi paikallisyhteisön hallinnossa on oltava osallistuvan demokratian piirteitä. (Stoker 1992, 265–268)

Kunnallinen demokratia voidaan jakaa suoraan ja edustukselliseen demokratiaan. Edustuksellinen demokratia tarkoittaa kuntalaisten edustajien valintaa yhteisten asioiden hoitamiseksi ja suora demokratia tarkoittaa tilannetta jolloin kuntalaiset itse päättävät suoraan omista asioistaan. Suoran demokratian yhteydessä puhutaan kansalaisten osallistumisesta.

Demokratian toteutuminen edellyttää poliittista osallistumista. Osallistumalla poliittiseen päätöksentekoon kansalaiset voivat vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon ja näin omaan elämäänsä. Kunnallisen demokratian edellytyksenä on myös kuntalaisen oikeus saada tietoa kunnan toiminnasta.

Tämän tutkimuksen kannalta osallistuvan demokratian teoriat juuri kunnallisen demokratian osalta ovat mielenkiintoisia, sillä niiden voidaan sanoa olleen nuorten osallisuushankkeen taustalla. Osallistumisteorioiden voidaan sanoa myös vaikuttaneen kuntalain 27§:n säännöksiin kuntalaisten vaikutusmahdollisuuksien lisäämisestä ja nuorisolain 8§:n nuorten kuulemista koskeviin velvoitteisiin.

3.1.4 Tutkimuksen demokratiakäsitys

Tässä tutkimuksessa demokratia käsitetään poliittisena demokratiana. Valinta perustuu siihen, että tarkastelun kohteena on päätöksenteko, erityisesti sen muoto ja sisältö ja sitä kautta osallisuus. Demokratia-sanan historiallinen tarkastelu nimittäin paljastaa, että siihen on liitetty muun muassa vapauden, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon käsitteet. Nämä kaikki määreet ovat myös demokraattiseen yhteiskuntamuotoon kuuluvia elementtejä. Lisäksi määreet liittyvät osallisuuteen ja osallistumiseen, sillä yhteiskunnalli-

nen osallistuminen edellyttää tiettyjä perusvapauksia ja kaikilla tulee olla yhdenvertaiset ja tasa-arvoiset mahdollisuudet osallistua.

Pohjoismaiselle paikallisdemokratialle on ominaista se, että edustukselliseen demokratiiaan liitetään osallistumisdemokraattisia käsityksiä. Tätä kuvastaa esimerkiksi se, että edustukselliselle demokratialle tunnusomainen edustajien päätösvalta on yksi käytännöstämme, mutta aloiteoikeus on kuitenkin kaikkien kansalaisten oikeus. (Pekola-Sjöblom & Sjöblom 2002, 9) Tämä perustelee mielestäni hyvin osallistuvan demokratia-käsityksen valintaa tutkimukseni demokratia-käsitykseksi.

3.2 Osallisuus, osallistuminen, vaikuttaminen, syrjäytyminen - käsitteet

Osallistumisen, osallisuuden ja vaikuttamisen käsitteitä on hyvä selventää. Niitä käytetään usein rinnakkain ja ristikkäisissä merkityksissä. Myös osallisuuteen liittyvää syrjäytymisen problematiikkaa tulee selventää. Nämä käsitteet ovat myös tutkimuksen kannalta tärkeitä. Osallistumisen, osallisuuden ja vaikuttamisen käsitteitä ovat seuraavasti määritelleet muun muassa Anttiroiko (2003, 20), Kohonen & Tiala (2002, 6) sekä Kettunen (2004, 19):

Osallistuminen on väljästi määriteltynä toimintaa, jossa ollaan sosiaalisessa prosessissa yhdessä muiden toimijoiden kanssa. Siinä kansalainen on aktiivisena osallistujana. Osallistumisen kannalta tärkeää on halu ja kyky toimia aloitteentekijänä itselle tärkeissä yhteiskunnallisissa asioissa. Osallistuminen voi myös olla vain esimerkiksi asuinalueen tilaisuuksiin osallistumista, jolloin motiivina voi toimia vaikkapa alueen muihin asukkaisiin tutustuminen tai informaation saaminen.

Osallisuus viittaa tunteeseen, jonka osallistuja kokee kiinnittytyään yhteisöllisiin ja yhteiskunnallisiin projekteihin. Hän kokee olevansa osallinen. Osallisuus voi joko liittyä edustukselliseen demokratiiaan tai se voi olla osallistujasta itsestään lähtevää kansalais-toimintaa, kansalaisaktivismia tai järjestötoimintaa. Osallisuudessa voidaan erotella erilaisia rooleja, kuten osallisuus kansalaisena, kunnan asukkaana tai asiakkaana.

Vaikuttamisella tarkoitetaan jonkinasteisen vaikuttamisen ilmenemistä, esimerkiksi muutoksen aikaansaamista, poliittisessa prosessissa. Vaikuttaminen on osallistumista, jolla pyritään tuomaan oma mielipide esille. Vaikuttamisen väylinä voivat toimia muun muassa oppilaskunnat, nuorisovaltuustot.

Osallistaminen ja valtaistaminen (*empowerment*) ovat niitä hallinnon keinoja, joilla kansalaisia pyritään saamaan osallistumaan ja vaikuttamaan. Osallistamista käytetään silloin, kun kansalaiset halutaan saada osallistumaan tiettyihin yhteiskunnallisiin hankkeisiin. Osallistamisessa osallistumisen tarve on osallistujien mielen sijasta syntynyt jossakin muualla, mutta osallistuminen saattaa silti olla heidän etujensa mukaista. Valtaistamisesta puhutaan silloin kun kansalaisille tarjotaan mahdollisuuksia itse vaikuttaa päätöksentekoon, tarttua ongelmiinsa ja ratkaista niitä. Valtaistamisessa tarvitaan tietoisuutta ja tavoitteellisuutta, siinä on saatava valtaistamisen kohde eli kansalaiset täysivaltaisiksi, jotta he voisivat osallistua erilaisiin yhteiskunnan osallisuustoimiin. Käsitteet siis kietoutuvat toisiinsa. (Koskiaho 2002, 37)

Kansalaisten osallistumiselle on kaksi tärkeää edellytystä joita ilman osallistumista ei ole. Ensimmäinen on kansalaisen oma halu ja kiinnostus osallistua ja vaikuttaa. Toinen edellytys ovat tarjolla olevat mahdollisuudet ja väylät osallistua ja vaikuttaa. Erityisesti jälkimmäiseen voidaan vaikuttaa kehittämällä uusia mahdollisuuksia ja tapoja osallistua paikallisdemokratiaan. Tämän tutkimuksen tavoitteena onkin juuri noiden uusien osallistumistapojen ja -mahdollisuuksien tutkiminen.

Poliittiseen osallistumiseen liittyy myös vaikuttamisen käsite. Vehviläisen (2006, 83) mukaan vaikuttaminen seuraa osallisuutta. Jos ei ole osallisuutta, ei myöskään voi vaikuttaa. Näin ollen ensin on luotava edellytykset ja väylät osallisuudelle.

Sainion (1992, 28) mukaan osallistumisen ja vaikuttamisen välille voidaan tehdä ero toiminnan tarkoituksellisuuden mukaan. Osallistuminen on tarkoituksellista, siihen pyritään, kun taas vaikuttaminen voi olla myös tarkoituksetonta.

3.2.1 Osallistumisen jäsenyyksiä

Osallistumisen viitekehykseen kuuluvat ainakin poliittiset puolueet ja järjestöt, kunnallishallinnollinen ja -poliittinen prosessi sekä yhteiskunnallinen ilmapiiri. Näistä varsinkin yhteiskunnallinen ilmapiiri on viime vuosina muuttunut. Yhteiskunnallinen tilanne on nyt erilainen kuin esimerkiksi 1970-luvulla. 1990-luvulta lähtien yhteiskuntapolitiikassa on ollut havaittavissa eriarvoistavaa kehitystä. Tämä kehitys on siis vaikuttanut myös osallistumiseen.

Mihin osallistumista sitten tarvitaan? Osallistumista puoltavia tekijöitä ovat legitimaatio, kontrolli sekä laatu ja tehokkuus. Myös kansalaiskasvatus, itseilmaisu ja palvelunäkökulma voidaan katsoa osallistumista puoltaviksi perusteiksi. (Kettunen 2003, 16) Paneudun seuraavassa varsinkin kolmeen edellä mainittuun osallistumista puoltavaan tekijään.

Poliittisen järjestelmän ehtoihin kuuluu luottamuksellisten suhteiden ylläpitäminen jäseniinsä. Kun jokin asia, esimerkiksi kunnanvaltuuston päätös, on legitiimi, se on kuntalaisten mielestä oikeutettu. Kunnallisten päätöksentekijöiden tulee siis toimia siten, että heidän päätöksensä, ainakin pitkällä aikavälillä, ovat kuntalaisten enemmistön mielipiteen mukaisia. Kun järjestelmä ei toimi, päätöksentekijät ja kuntalaiset erkaantuvat toisistaan ja seuraa vieraantumista järjestelmästä. Kuntalaisten osallistuminen lisää poliittista keskustelua ja sillä tavoin poliittinen järjestelmä ja demokratia toimivat. (emt.)

Kontrollilla tarkoitetaan sitä, että kuntalaisilla tulisi kaikessa olla viimeinen sana sanottavanaan. Edustuksellisessa järjestelmässä tämä tarkoittaa sitä, että vaaleilla valitut päättäjät joutuvat viimeistään seuraavissa vaaleissa punnittaviksi sen perusteella, ovatko he olleet äänestäjien luottamuksen arvoisia. Tosin monipuoluejärjestelmässä tämä asetelma hieman kärsii, sillä hävinneetkin voivat olla edustettuina hallituksessa. Niiden nuorten kohdalla, jotka eivät vielä ole saavuttaneet äänestysikää, äänestäminen kontrollikeinona ei päde. Siksi onkin tärkeää, että nuorilla on muita keinoja kontrolloida ja tuoda esiin omia näkökantojaan asioihin. (emt., 17)

Osallisuus voi myös tehostaa toimintaa, vaikka monesti luullaan, että sillä on päinvastainen vaikutus. Usein uskotaan, että osallisuus vain monimutkaistaa ja kangistaa päätöksentekoa ja sen täytäntöönpanoa, on kuitenkin otettava huomioon, että kun

kuntalaisten tarpeet ja odotukset tunnetaan hyvin, voidaan tehokkaasti vastata juuri oikeanlaisin panostuksin oikeisiin asioihin. (emt.)

Osallisuutta voidaan jäsentää eri tavoilla. Seuraavassa on esitelty muutamia erilaisia jäsennyksiä osallisuudesta. Tämä tarkastelu auttaa jäsentämään tutkimuksessa jäljempänä käsiteltäviä hankekuntien uusia toimintamalleja nuorten osallisuus- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamiseksi.

Anna-Katriina Salmikangas (1997, 3) on jakanut osallisuuden sen sisällön mukaan *tieto-, konsultaatio-, päätös- ja toimeenpano-osallisuuteen*. Anu Gretschel (2002, 71) on väitöskirjassaan vielä tarkentanut Salmikankaan ryhmittelyä kahdella uudella ryhmällä, *toimintaosallisuudella ja arviointiosallisuudella*.

Tieto-osallisuus tarkoittaa sellaisia osallistumisen muotoja, joihin liittyvät kunnan tiedottaminen, kuntalaisten kuuleminen, kyselyihin vastaaminen ja palvelusitoumukset.

Konsultaatio-osallisuus määritellään kuntaorganisaation ja kuntalaisen välisenä, valmisteluun liittyvänä, vuorovaikutuksena, joka on syvempää kuin tieto-osallisuus.

Päätösosallisuus on muun muassa käyttäjädemokratiaa, jossa kuntalaiset ovat mukana esimerkiksi asuinalueita tai palvelujen tuottamista koskevassa päätöksenteossa.

Toimeenpano-osallisuus on kuntalaisten elinympäristössään esimerkiksi talkoovoimin harjoittamaa toimintaa, esimerkiksi palvelujen tuottamista, ympäristön kunnostusta ja ylläpitoa. Toiminta perustuu kunnan päätösten toimeenpanemiseen. Kuntaorganisaatio voi vahvistaa tällaista aktiivisuutta muun muassa osoittamalla taloudellisia avustuksia tällaisiin projekteihin.

Toimintaosallisuus vie toiminnallisuuden ja oma-aloitteisuuden astetta pidemmälle. Tällöin kyse on kuntalaisten itse suunnittelemista ja käynnistämistä projekteista, joita he myös itse toteuttavat.

Arviointiosallisuus on vielä toimintaosallisuuttakin pidemmälle vietyä osallisuutta, sillä siinä kuntalaiset ovat mukana myös projektin arvioinnissa.

Toinen jäsennys osallistumisesta on erilaiset osallistumiskeinot. Osallistumiskeinojen paikantamiseksi on perehdyttävä kunnalliseen valmisteluun ja päätöksenteon prosessiin. Parsons (1995, 54–57) on teoksessaan kuvannut poliittisen järjestelmän toimintaa vaiheittaisena prosessina. Osallistumis- ja vaikuttamiskeinoja voidaan paikantaa policy-analyttisen viitekehyksen avulla.

Policy-analyttisen eli poliittista päätöksentekoa kuvaavan viitekehyksen mukaan poliittis-hallinnollisessa prosessissa asiat etenevät lineaarisesti asioiden esille noususta toimeenpanoon. Asiat voivat nousta esiin esimerkiksi kuntalaisen tai kunnallisen päätöksentekijän aloitteesta tai vaikka uuden lainsäädännön perusteella. Asioiden esiin nousua seuraa valmisteluvaihe. Valmisteluvaiheen jälkeen asia joko etenee päätöksentekoon tai sen käsittely päättyy. Päätöksenteossa yleensä joko hylätään tai hyväksytään käsiteltävä asia. Joissakin tapauksissa asian esittelijällä saattaa olla useampi vaihtoehto asian ratkaisuihin, ja tällöin valitaan niistä jokin päätökseksi. Esillä olevasta asiasta voidaan esittää mielipiteitä, keskustella ja äänestää, jotta ryhmän mielipide saadaan selville. Kun asialle on saatu muodollinen hyväksyntä, se etenee toimeenpanoon. Alun perin esille nousulle asialle tehdään toimenpide, joka voi taas saada aikaan uuden esille nousevan asian, ja näin prosessi käynnistyy uudelleen. Tämän viitekehyksen avulla voidaan paikantaa erilaisia vaikuttamiseen sopivia kohteita poliittis-hallinnollisessa prosessissa. (emt.) Monesti kuntalaisten mielenkiinto asioihin vaikuttamiseen on korkeimmillaan silloin, kun ne ovat jo toimeenpano vaiheessa. Haasteena onkin kuntalaisten mielenkiinnon herättäminen riittävän varhaisessa vaiheessa, käytännössä siis jo suunnitteluvaiheessa. Vaikuttamismahdollisuuksien tarjonnan ja kuntalaisten kiinnostuksen suurimmat vaiheet olisi saatava kohtaamaan.

Osallistumisen kehittämiseksi on myös tarkasteltava osallistumista eri vuorovaikutusmuotojen näkökulmasta. Esimerkiksi Arnsteinin 1969 esittämän (Sainio 1994, 26) porrasmallin kautta voidaan tarkastella osallistumisen erilaisia muotoja. Porrasmallissa kuvataan kansalaisten osallistumisen eri asteita ja valtasuhdetta päätöksenteossa. Vuorovaikutuksen ollessa heikoimmillaan Arnstein kutsuu sitä ei-osallistumiseksi. Ei-osallistumiseksi luetaan portaikon alapäässä olevat manipulaatio- ja terapia-askelmat. Nämä kuvaavat sellaista valtasuhdetta, joissa vain julkisella organisaatiolla on valtaa, kansalaisilla ei. Seuraavat askelmat eli tiedonsaannin, konsultoinnin ja yhteissuunnittelun askelmat kuvaavat korkeampaa vuorovaikutusta kansalaisten ja julkisen organisaati-

on välillä. Valta on kuitenkin edelleen julkisella organisaatiolla. Ylimmät askelmat, kumppanuus, delegoitu valta ja kansalaisvalvonta kuvaavat korkeinta vuorovaikutussuhdetta kansalaisen ja julkisen organisaation välillä. Viimeisessä eli kansalaisvalvonta-askelmassa on kuitenkin ehkä jo vuorovaikutuksessa ja vallan pitämisessä käännytty kansalaisten hallintaan.

Arnsteinin porrasmallin innoittamana, Horelli (1994, 20) on muokannut lasten suunnitteluun osallistumista käsittelevässä tutkimuksessa omat viisiaskelmaiset osallistumisen tikkait. Niissä ensimmäinen askelma on nimetty lapsen sopeuttaminen valmiisiin suunnitelmiin – askelmaksi ja se kuvastaa osattomuutta, jossa aikuiset tekevät suunnitelmat, joita lapset toteuttavat. Toinen askel on lasten kuulemisen – askel ja se kuvastaa molemmin puoleista informaation vaihtoa, kuitenkin niin, että lapsi ei todellisuudessa pääse vaikuttamaan päätöksentekoon. Kolmas askel lasten osallistuminen aikuisten suunnitteluun – askel tarkoittaa aikuisten ehdolla tapahtuvaa suunnittelua, jossa lapset toimivat eräänlaisena viiteryhmänä. Neljännessä lasten ja aikuisten suunnitteluyhteistyö – askeleessa pyritään synteisiin, jossa molemmat osapuolet tuovat näkemyksiään esiin. Tässä askeleessa osallistumisesta on siirrytty osallisuuteen. Ylimmän eli viidennen askeleen, lasten oma suunnittelu, aikuiset apuna, tarkoitus on antaa lapsille niin paljon valtaa, että he aikuisten avulla pääsevät oikeasti vaikuttamaan.

Erilaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia parantavien toimintamallien asettaminen edellä kuvattuihin porras- tai tikapuumalleihin auttaa hahmottamaan sitä, miten paljon ne oikeasti antavat lapsille ja nuorille osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia ja osallisuuden tunteita.

3.2.2 Tutkimuksen osallisuus-käsite

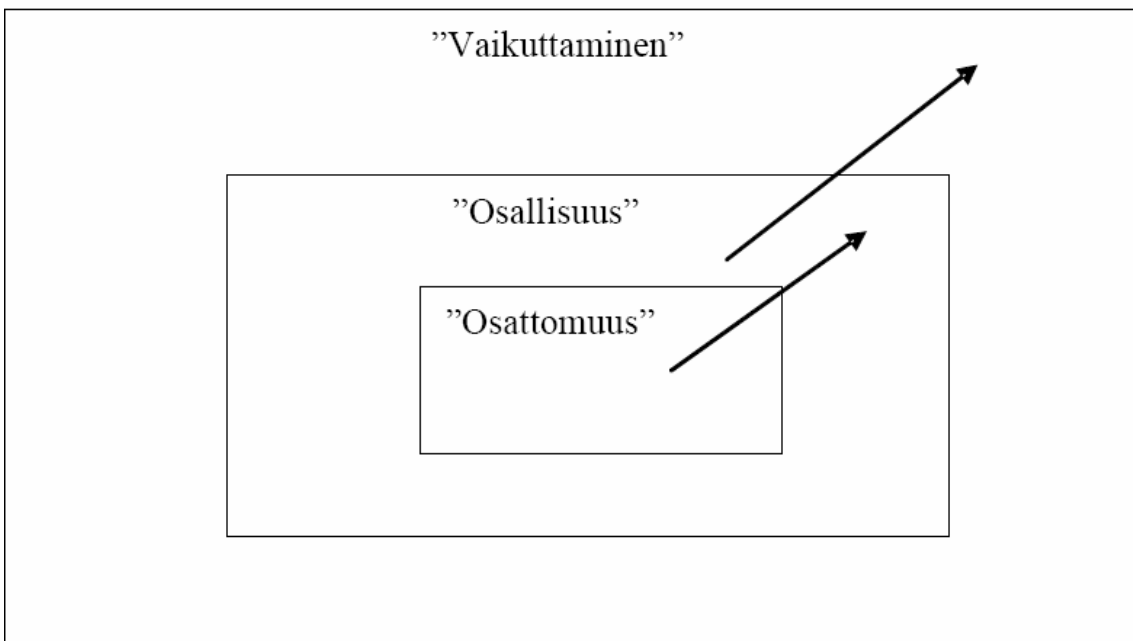
Valtakunnallisen nuorten osallisuushankeen toimenpideohjelmassa käsite osallisuus on ymmärretty varsin laajasti. Varsinkin osallisuushankeen alkuvaiheessa osallisuuden käsite on tiivistynyt koulutuksellisen syrjäytymisen ehkäisemiseen ja nuorten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseen. Osallistuminen ja *syrjäytyminen* liittyvätkin läheisesti toisiinsa. Kun puhutaan osallistumisesta, tarkoitetaan jotain positiivista, syrjäytyminen taas yleensä tuo negatiivisia mielleyhtymiä. Osallisuus on jotain mitä

halutaan edistää, syrjäytymistä taas ehkäistä. Toimenpideohjelman nimeen onkin ehkä valittu osallisuus-termi syrjäytymis-termin sijasta juuri sen positiivisen kaiun vuoksi. (Vehviläinen 2005, 19–20)

Osallisuuden edellytyksenä tärkeäksi nousee syrjäytymisen torjuminen, osallisuus siis laajassa katsantokannassa on prosessi, joka etenee syrjäytymisen torjunnasta poliittiseen vaikuttamiseen. Jos syrjäytyminen estää osallisuuden ja sen myötä poliittisen vaikuttamisen on koko yhteiskunnallinen integraatio vaarassa. Koulutus, työ ja poliittinen järjestelmä nähdään yhteiskunnan integraation turvaajana. Jos näiden instituutioiden toimiminen on epävakaa, koko järjestelmä horjuu. Näitä yhteiskunnan eri pilareita olisi siis käsiteltävä yhdessä, ei erillisinä ongelmina. Yhteiskunnallisen integraation näkökulmasta osallisuus, syrjäytyminen ja vaikuttaminen ovat käsitteitä, joilla on yhteyksiä. (Vehviläinen, 2006, 79–83)

Tässä tutkimuksessa osallisuus-käsite ymmärretään valtakunnallisen nuorten osallisuushankeen mukaisesti prosessina, joka etenee syrjäytymisen torjunnasta poliittiseen vaikuttamiseen (kuvio 3).

Kuvio 3. Osattomuudesta poliittiseen vaikuttamiseen (Vehviläinen 2006, 81)

Osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantaminen tässä tutkimuksessa ei siis tarkoita pelkästään perinteisiä poliittiseen päätöksentekoon liittyviä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia, vaan yleisesti ottaen nuorten elinympäristöön ja nuorten elämänhallintaan liittyvien osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamista.

Koska kukin hankepaikkakunta on antanut osallistumiselle ja vaikuttamiselle hieman erilaisen merkityksen, on myös niiden keinot, parantaa osallistumista ja vaikuttamista, erilaisia. Tämä luo haastetta tulkita ja analysoida eri hankepaikkakuntien saavutuksia osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamiseksi.

3.2.3 Osallistuminen lainsäädännön tasolla

Lainsäädännön tasolla osallisuus ja sen pysyvyys on jo huomioitu hyvin, sieltä löytyy varsinainen perusta osallistumiselle. Moniin lakeihin on kirjattu selvästi oikeus tulla kuulluksi, ja tämä varsinkin on parantanut osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia.

Perustuslaki (1999/731) sisältää perussäännökset yksilön osallistumisoikeuksista, kun taas Kuntalaissa (1995/365) on yksityiskohtaisemmin kiinnitetty huomiota kunnalliseen demokratiaan ja kuntalaisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseen. Kuntalaissa, kuten myös maankäyttö- ja rakennuslaissa (1999/132) on kiinnitetty erityistä huomiota kansalaisten osallistumismahdollisuuksien turvaamiseen asioiden valmistelussa. Tähän on pyritty poliittisen kulttuurin muuttamisella avoimempaa suuntaan. Halu poliittiseen kulttuurin muutokseen näkyy muun muassa pyrkimyksenä kunnan toiminnan avoimuuteen, avoimempaan tiedottamiseen ja kansalaisten oman aktiivisuuden kannustamiseen. Maankäyttö- ja rakennuslain yleisissä tavoitteissa osallistumismahdollisuuksien lisäämistä on perusteltu muun muassa halulla turvata suunnittelun laatu, vuorovaikutteisuus, ja asiantuntemuksen monipuolisuus.

Kuntalaissa osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamisen kannalta erityisen tärkeäksi nousee lain 27§. Sen mukaan valtuuston on pidettävä huolta siitä, että kunnan asukkailla ja palvelujen käyttäjillä on edellytykset osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan. 27§:n on listattu esimerkinomaisesti 7 kohtaa, joilla osallistumista ja vaikut-

tamista voidaan erityisesti edistää. Listassa on lueteltu seuraavat keinot: palvelujen käyttäjien valitseminen kunnan toimielimiin, kunnan osa-aluetta koskevan hallinnon järjestäminen, kunnan asioista tiedottaminen ja kuulemistilaisuuksien järjestäminen, asukkaiden mielipiteiden selvittäminen ennen päätöksentekoa, kunnan tehtävien hoitaminen yhteistyöllä, asukkaiden oma-aloitteisen asioiden hoidon, valmistelun ja suunnittelun avustaminen sekä kunnallisten kansanäänestysten järjestäminen. Suoran demokratian laajuus ja muodot jäävät kuitenkin pitkälti kunnanvaltuuston itsensä päätettäväksi. Valtuuston on itse pidettävä huolta ja tehtävä tarvittavat päätökset vaikuttamisen ja osallistumisen edellytyksistä.

Kuntalaissa demokratia on jaettu edustukselliseen, suoraan ja käyttäjädemokratiaan. Edustuksellinen demokratia kuntalaissa tarkoittaa sitä, että päätösvaltaa kunnassa pitää asukkaiden äänestämällä valitsema valtuusto. Suoraa demokratiaa kuntalaissa taas ilmentää sääntely kansanäänestyksestä ja asukkaiden oikeudesta muuten osallistua ja vaikuttaa kunnan hallintoon, tästä hyvänä esimerkkinä on kunnan asukkaan aloiteoikeus. Käyttäjädemokratia ilmenee Kuntalain lainkohdasta, jossa säännellään kunnalliseen johtokuntaan palvelujen käyttäjien esityksestä valittavista jäsenistä.

Julkisuusperiaatteen noudattaminen on eräs tärkeä seikka kun puhutaan osallistumisen lisäämisestä. Osallistumisen kynnyksellä laskee kun kunnan toiminnasta on oikea-aikaista ja relevanttia tietoa. Kuntalain 57 §:n mukaan valtuuston kokoukset ovat julkisia, ellei kokouksessa käsitellä asiaa, joka on säädetty salaiseksi tai ellei valtuustolla ole muita syitä määrätä kokousta suljetuksi. Useissa kunnissa nuorten vaikuttajaryhmille, kuten nuorisovaltuustoille on myönnetty läsnäolo- ja puheoikeus lautakuntien kokouksiin erillisillä hallintosääntöihin otetuilla määräyksillä. Kaikki kuntien toimielinten kokoukset ovat suljettuja silloin kun niissä käsitellään salassa pidettäviä asioita tai asiakirjoja. Hallinnon julkisuutta käsittelee erityisesti Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (1999/621), joka asettaa tavoitteeksi avoimuuden ja hyvän tiedonhallintotavan toteuttamisen viranomaisten toiminnassa. Tällä pyritään antamaan yksilöille ja yhteisöille mahdollisuus valvoa julkisen vallan toimintaa ja ottaa osaa, muodostaa mielipiteensä ja vaikuttaa julkisen vallan käyttöön ja valvoa etujaan ja oikeuksiaan. Hyvään tiedonhallintotapaan kuuluu, asiakirjojen ja tietojärjestelmien sekä niihin sisältyvien tietojen

asianmukaisesta saatavuudesta, käytettävyydestä ja suojaamisesta sekä eheydestä ja muusta tietojen laatuun vaikuttavista tekijöistä huolehtiminen.

Nuorten osallistumista ja vaikuttamista sääntelee erityisesti nuorisolaki (2006/72), joka astui voimaan 1. maaliskuuta 2006. Siinä edellytetään, että nuorille tulee järjestää mahdollisuus osallistua paikallista ja alueellista nuorisotyötä ja politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn. Lisäksi laki velvoittaa kuulemaan nuoria heitä koskevissa asioissa. Nuorisolain tarkoituksena on tukea nuorten kasvua itsenäisiksi ja aktiivisiksi kansalaisiksi. Lain tavoitteena on edistää nuorten sosiaalista vahvistamista ja parantaa kasvu- ja elinoloja.

Kaikki edellä mainitut lait ovat hyviä perusteluja nuorten osallisuuden edistämiseksi. Lain ohjeiden mukaan toimiminen on kuitenkin kiinni kunnan päättävien henkilöiden tiedottamisesta ja osallisuutta edistävien toimintamuotojen kehittämisestä ja markkinoinnista. Nuorten osallistuminen on ennen kaikkea nähtävä kunnan päättävien tahojen arvoissa ja arvostuksissa. Kuntalaiset ja etenkin nuoret ovat usein tietämättömiä käytössä olevista mahdollisuuksistaan.

4. Hankepaikkakuntien ja paikallisten nuorten osallisuushankkeiden yleisesittely

Tässä luvussa tutustutaan tutkimuksessa käsiteltäviin hankepaikkakuntiin ja niiden tarjoamiin nuortenpalveluihin. Jokaisella hankepaikkakunnalla on hieman erilainen tausta, niin nuorten määrän osalta kuin heihin panostetun työn osalta. Yhteistä kaikille hankepaikkakunnille on, että jokaisessa niissä toimii perinteinen nuoria yhteen kokoava nuorisotila. Jokaisella hankepaikkakunnalla nuorten asioihin on perehdytty jonkinlaisen virallisen asiakirjan avulla. Yhdellä paikkakunnalla asiakirjaa kutsuttiin selonteoksi, toisella lapsipoliittiseksi ohjelmaksi ja kolmannella paikkakunnalla strategiaksi. Periaatteessa sisällöltään ne ovat hyvin samankaltaisia, esiin nostetut ongelmat ja niihin kehitetyt toimintasuunnitelmat vaikuttivat ainakin pintapuolisen tarkastelun perusteella yhteneväisiltä.

Joillakin paikkakunnilla on tehty jo paljon nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien eteen, kun taas toisilla paikkakunnilla työ on ollut vähäisempää tai sen dokumentointi on ainakin ollut vähäsanaisempaa. Tutkimuksen kannalta on tärkeä tietää, minkälaisia muita osallistumisen malleja hankepaikkakunnilla on käytössä nuorten osallisuushankkeen mallien lisäksi. Esiteltyjen toimintojen lisäksi paikkakunnilla on tietenkin myös monia muita lasten- ja nuorten hyvinvoinnin lisäämiseen tähtääviä hankkeita, projekteja ja toimintamalleja, jotka myös omalta osaltaan lisäävät nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Lisäksi paikkakunnilla on kolmannen sektorin järjestämää nuorille suunnattua toimintaa, joka tässä jää tarkastelun ulkopuolelle.

Tässä luvussa on esitelty myös jokaisen tutkimuksessa käsiteltävän hankepaikkakunnan paikallinen nuorten osallisuushanke pääpiirteittäin. Näistä esittelyistä on nähtävissä, miten eri tavalla paikallisissa osallisuushankkeissa on paneuduttu valtakunnallisen nuorten osallisuushankkeen eri painopistealueisiin. Lisäksi niistä heijastuu myös nuorten osallisuushankkeen monipuolisuus nuorten hyvinvoinnin edistämisessä.

4.1 Lahti

Lahdessa on n. 100 000 asukasta ja se on Suomen 7. suurin kaupunki. Nuorten asukkaiden (10–19-vuotiaiden) määrä Lahdessa on n. 13 000. Lahti sijaitsee n. 100 km:n päässä Helsingistä, Päijät-Hämeen maakunnassa. (Lahti...)

4.1.1 Lahden lasten ja nuorten osallistuminen yleisesti

Lahdessa nuorten osallisuuden ja demokratian kehittämistyötä on Lahden kansalaisvaikuttamisen kehittämisohjelman mukaan tehty vuodesta 2001 lähtien. Kansalaisvaikuttamisen kehittämisohjelman täytäntöönpanosuunnitelma on tehty vuoteen 2012 asti ja siihen on erikseen listattu nuorten osallisuus- ja vaikuttamismahdollisuuksiin liittyviä tavoitetasoja. Tavoitetasot ovat melko yleisellä tasolla ja niiden toteutumista saattaa olla vaikea seurata. Tosin listasta löytyy muutama konkreettinenkin tavoite, kuten oppilaskunta jokaiseen kouluun ja Kärkihankelistalle oma seurantajärjestelmän, jonka avulla kärkihankkeiden etenemistä päätöksentekokoneistossa voi seurata. Muutoin nuorten osallisuuden ja demokratian kehittämisen tavoitetasoksi on kansalaisvaikuttamisen kehittämisohjelman toimeenpanosuunnitelmassa asetettu melko ylimalkaiset tavoitteet, kuten nuorten ja lasten kuulemisen kehittäminen ja osallisuuden kehittämisen toimista raportoiminen. (Lahden kansalaisvaikuttamisen...)

Konkreettisesti Lahdessa nuorten osallisuutta on pyritty vahvistamaan ja edistämään muun muassa Lahti Games- nuorten osallistumis- ja vaikuttamispelin avulla. Pelin on tarkoitus antaa nuorelle kokemus kuntalaisena vaikuttamisesta ja kannustaa nuoria vaikuttamaan yhteisiin asioihin Lahtea muistuttavassa pienoiskaupungissa. Peli on eräänlainen roolipeli, joka pyrkii synnyttämään nuorille luottamuksen omiin vaikuttamismahdollisuuksiinsa. Lahti Games-peliä on pelattu vuodesta 1999 lähtien ja alusta saakka pelin teemana on ollut tutustuttaa nuoret kunnalliseen päätöksentekoon. Vuonna 2006 pelin teemana oli aiemmista vuosista poiketen ilkivalta ja siitä syntyvien kustannusten vaikutus kuntalaisiin ja kuntalaisten hyvinvointiin. Ilkivalta on Lahdessa lisääntynyt räjähdysmäisesti, siitä syystä pelissäkin päätettiin puuttua tähän ajankohtaiseen

ongelmaan ja sen ehkäisyyn. Vuonna 2006 peliä oli viikon aikana pelaamassa 250 nuorta. Pelin jälkeen kerätty palaute oli positiivista ja pelin palautekeskusteluissa aiheen syventämistä on jatkettu kouluissa nuorisohjaajan avulla. (Koskelainen 2006)

Ennen osallisuushanketta Lahdessa on myös toiminut nuorisofoorumi. Nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamiseksi Lahdessa tehty työ on kuitenkin vielä melko nuorta ja todellisen kehittämissysäyksen näyttää antaneen valtakunnallinen nuorten osallisuushanke.

4.1.2 AIVOVALTA – Lahden nuorten osallisuushanke

Lahden paikallisen osallisuushankkeen nimi on Aivovalta. Lahdessa nuorten osallisuushanke on hallinnollisesti sijoittunut nuorisopalvelujen hallinnoimaksi sivistystoimialan ja sosiaali- ja terveystoimialan yhteishankkeeksi. Lahden osallisuushankkeeseen kuuluu kouluja, nuorisotaloja ja nuorten omia työryhmiä. Aivovalta-projektin visiona on: *että lapset ja nuoret kokevat Lahden kaupunkina, jossa heitä kuullaan ja he voivat vaikuttaa itselleen tärkeisiin asioihin omalla lähialueella ja koko kaupungissa.* (Aivovalta...)

Aivovalta-projektin tavoitteiksi on asetettu seuraavia asioita:

- Kunnallisten perustoimintojen kehittäminen lapsiin ja nuoriin kohdistuvissa asioissa
- Lapsi- ja nuorisopolitiikan tekeminen yli sektorirajojen, esimerkiksi nuorisopoliittisten strategioiden, -suunnitelmien ja ohjelmien avulla
- Lasten ja nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantaminen, ja nuorten osallisuuden kehittäminen päätöksenteossa
- Kodin ja koulun yhteistyön kehittäminen, vuoropuhelun, yhteisen vastuun, tiedon kulun ja hyvien uusien käytäntöjen ja toimintamallien kautta.
- Paikallisen ja seudullisen yhteistyön kehittäminen

Hankkeen toimintaympäristöiksi on eroteltu nuorisotalot ja koulut, joille on kirjattu omia toiminnallisia tavoitteita. Nuorisotalojen toiminnan tavoitteena on aktiivinen

mukana olo lähialueen kehittämistyössä, tarjoamalla, kaikille avointa, matalankynnyksen toimintaa. Nuorisotalojen tavoitteiksi luetellaan myös toimivien yhteistyöverkostojen kehittäminen. Nuorisotalojen alaisuuteen on kirjattu tavoite nuorisonohjaajien sitoutumisesta nuorten osallisuuden kehittämiseen. Lisäksi yleiskokousten ja talotoimikuntien toiminnan kehittäminen on eräs tavoitteista. Nuorisotalotoiminnalla pyritään luomaan mahdollisuuksia nuorille, jotta he voivat osallistua toimintojen ideointiin, suunnitteluun ja toteutukseen sekä päätöksentekoon. (emt.)

Kouluille asetetut toiminnalliset tavoitteet liittyvät niin ikään oppilaiden osallisuuden toteuttamiseen. Tavoitelistaan on kirjattu seuraavia asioita: koulussa toimivien tahojen sitoutuminen oppilaskuntatoimintaan, oppilaskuntatoiminnan edustuksellisuuden, rahoituksen ja jatkuvuuden turvaaminen, oppilaskuntatoiminnan rooli tiedottamisessa, erityisten työryhmien muodostaminen oppilaskunnan hallituksen sisälle ja tavoitteiden luominen hallitukselle. Lisäksi tavoitteena on, että oppilaskunnan hallituksen edustajat saisivat koulutusta esimerkiksi kokoustekniikasta ja muista hyödyllisistä taidoista. (emt...)

Aivovalta-projektissa mielenkiintoisimmaksi ja ehkä erikoisimmaksi nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia parantavaksi toimintamuodoksi voidaan nostaa Ison Aivovaltuuston vuosittain esittelemät Kärkihankelistat. Kärkihankelistoihin ja sen vaikutuksiin paneudutaan tarkemmin tutkimuksen toteuttaminen -luvussa. Aivovalta-projekti on mukana myös muutamissa nuorten työllisyyteen ja koulumaailmaan liittyvissä projekteissa. Lahden Aivovalta on kuitenkin pääosiltaan keskittynyt juuri nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamiseen.

Lahdessa Aivovalta-projektin toimintamuotojen vieminen ja vakiinnuttaminen kunnan perustoimintoihin on käynnissä ja koordinaattorin toimi on vakinaistettu 31.12.2005 alkaen. (Raportti 2005 Lahti...) Näihin prosesseihin paneudumme tarkemmin jäljempänä.

4.2 Tampere

Tampere on asukasluvultaan Suomen 3. suurin kaupunki. Siellä on yli 200 000 asukasta. Alle 18 % asukkaista on alle 18-vuotiaita. Tampere sijaitsee Länsi-Suomen läänissä, Pirkanmaan maakunnassa. Tampereella nuorisotoimi kuuluu hallinnollisesti kulttuuri-toimen alle. Tampereen kaupungin organisaatio siirtyi vuoden 2007 alusta tilaaja-tuottaja malliin. Lasten ja nuorten palvelujen tilaamisesta vastaa lasten ja nuorten palvelujen lautakunta. Koska nuorisotoiminta on käytännössä Tampereella jakaantunut monelle toimialalle, yksi nuorisotoiminnan keskeisimmistä tavoitteista on poikkihallinnollinen verkostoituminen ja yhteistyö kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. (Tampere...)

4.2.1 Tampereen lasten ja nuorten osallistuminen yleisesti

Tampereella lasten ja nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen edistämiseksi ollaan, muihin tutkimuksen hankepaikkakuntiin verrattuna jo varsin pitkällä. Tampereella nuorten osallisuushanke onkin keskittynyt jo käytössä olevien nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia parantavien toimintamuotojen yhteen nivouttamiseen, eräänlaisen tamperelaisen nuorten osallistumismallin luomiseen. Tampereella nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen turvaamiseksi on perustettu muun muassa oppilaskunta-toimintaa, nuorisofoorumi ja lastenparlamentti. Tampereen osallistumisen muotoja käsitellään kokonaisuutena tutkimuksen toteuttaminen -luvussa.

Tampereella on toiminut lapsiasiamies vuoden 2003 alusta lähtien. Tampere on ensimmäinen kunta Suomessa, johon kyseinen toimi on perustettu. Lapsiasiamiehen tehtäviin kuuluu lasten ja nuorten hyvinvoinnin kehityksen seuraaminen ja raportointi, lasten ja nuorten hyväksi tehtävän työn koordinointi sekä yhteistyön edistäminen kaupungin ja muiden yhteistyötahojen välillä lapsia ja nuoria koskevissa asioissa. Lisäksi lapsiasiamies kehittää kanavia lasten ja nuorten tarpeiden ja mielipiteiden kuulemiseksi. Lapsiasiamiehen tehtäviin on myös luettu Tampereen nuorten osallisuushankkeeseen TRENO:n osallistuminen yhdessä Tampereen hankekoordinaattorin kanssa, erityisesti lasten- ja nuorten oman osallistumisen kehittämisen sekä lapsipoliittisen ohjelmatyön osalta. Koska Tampereella lapsiasiamies vastaa nuorten osallisuushankkeen nuorten

osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia kehittävästä painopistealueesta, tämän tutkimuksen teemahaastattelussa Tampereen hankekoordinaattorin lisäksi haastatellaan myös lapsiasiamiestä. (Lapsiasiamies...)

Tampereen kaupungilla on kaupunginvaltuuston vuonna 2000 hyväksymä lapsipoliittinen ohjelma, johon on kirjattu lasten ja nuorten kannalta tärkeät painopistealueet. Painopistealueisiin on tehty omat strategiansa ja eri toimialoja koskevat, lapset ja nuoret huomioon ottavat, tavoitteet ja toimintamallit. Lapsipoliittisen ohjelman tarkoituksena on siis tuoda esiin epäkohtia ja etsiä niihin ratkaisuja poikkihallinnollisin menetelmin. (Lapsipoliittinen ohjelma...)

4.2.2 TRENO- Tampereen nuorten osallisuushanke

Tampereen nuorten osallisuushankkeen nimi on TRENO, hallinnollisesti se sijoittuu kasvatus- ja opetustoimialan ja kulttuuri- ja vapaa-aikatoimialan alle. (Raportti 2005 Tampere...)

Tampereen nuorten osallisuushankkeen visio on:

"Hankkeen päättyessä Tampereella toimii laaja-alainen, pysyvä yhteistyöverkosto, joka edistää ja tukee nuorten osallisuutta aktivoiden nuoria oman elämän hallintaan ja osallistumiseen."

Tampereella osallisuushankkeessa painotetaan siis yhteistyöverkkojen merkitystä ja poikkihallinnollisuutta nuorten osallisuuden tukemisessa ja syrjäytymisen ehkäisemisessä, unohtamatta nuorten tukemista koulupolkujen risteyksissä. (TRENO...)

Yleiset tavoitteet ovat:

- Riittävien koulukuraattori ja – psykologien sekä oppilaan- ja opintojenohjauksen palvelujen tarjoaminen nuorille
- Kymppiluokan tai muu koulupolun tarjoaminen oppilaille, jotka ovat jääneet ilman toisen asteen koulutuspaikkaa.
- Nuorille lisätään osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia Nuorisofoorumissa, kouluilla ja nuorisotaloilla.

Tampereen nuorten osallisuushanke on jaettu selkeästi kahteen osaan, toinen osa keskittyy nuorten kasvun tukemiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn ja toinen nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen lisäämiseen. (emt.)

Nuorten kasvun tukemiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn on Tampereella tartuttu nuorten palveluja vahvistamalla ja tukemalla ns. nivelvaiheessa olevia nuoria. Lisäksi Tampereella on panostettu yhteistyöverkoston kehittämiseen paikallisella, seutukunnallisella, alueellisella, valtakunnallisella ja kansainvälisellä tasolla. Tämä tarkoittaa esimerkiksi nuorten hyvinvointiin tähtäävien hyvien käytäntöjen ja uusien toimintatapojen levittämistä ja hankkeissa toimimista. (emt.)

Nuorten osallistumisen- ja vaikuttamisen lisäämiseen taas on pyritty NOKO-ryhmän (lasten ja nuorten osallistumisen kehittäminen tamperelaisissa kouluissa, oppilaitoksissa ja nuorisotaloilla) avulla, jonka tavoitteena on luoda lasten ja nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen paikallinen malli. Lisäksi Tampereella nuorten osallistumiseen ja vaikuttamiseen on kaupungin toimintamallin uudistuessa kiinnitetty huomiota siten, että lapsipoliittista ohjelmatyötä ollaan tekemässä poikkihallinnollisesti. Vanha lapsipoliittinen ohjelma päivitetään lapsiasiamiehen koordinoimana osaksi Tampereen palveluohjelmaa. (Raportti 2005 Tampere...)

NOKO-ryhmän toimintaa tullaan tässä tutkimuksessa tarkastelemaan lähemmin. Tamperelainen osallistumisen malli, jota NOKO-ryhmä on työstänyt nuorten osallisuushankkeen aikana, on tutkimukseni kohteena oleva toimintamalli Tampereen osalta.

4.3 Toijala

Toijala on muuttovoittokaupunki. Sen nykyinen asukasluku on 8 300. Toijala sijaitsee hyvien liikenneyhteyksien varrella, Pirkanmaan maakunnassa, etäisyys Helsinkiin on 140 km ja Tampereelle 40 km. Vuonna 2005 Toijalan asukkaista n. 2800 henkeä oli alle 29-vuotiaita. Nuorisopalvelut kuuluvat Toijalassa osaksi keskushallintoa, tällaisella asemalla turvataan moniammatillinen yhteistyö eri toimijoiden kanssa. (Toijala...)

1.1.2007 Toijala ja Viiala tekivät kuntaliitoksen, josta muodostui Akaan kaupunki. Tässä tutkimuksessa käsitellään osallisuushanketta entisen Toijalan kaupungin pohjalta.

4.3.1 Toijalan lasten ja nuorten osallistuminen yleisesti

Toijalan kaupunginjohtajan aloitteesta 2005 keväällä päätettiin aloittaa Nuorisostrategia 2005+ prosessi. Nuorisostrategia on toteutettu nuorisopalvelujen sisäisenä prosessina ja sen ohjausryhmänä toimi Nuorten edustajisto. Nuorisostrategiassa on esitelty Toijalan nuorisopalvelujen arvot ja periaatteet, sekä toiminta-ajatus. Kriittiset menestystekijät, niihin liittyvät toimenpiteet ja arviointimenetelmät on kirjattu taulukoihin. Nuorten osallistumisen ja kuulemisen kohdalle on prosesseiksi kirjattu Nuorten edustajisto ja osallistumis- ja kuulemismahdollisuuksien kehittäminen. Nuorisostrategiassa nuorisopalvelujen visio on tiivistetty seuraaviin lauseisiin:

Nuorisolla on vahva sosiaalinen pääoma ja arvomaailma sekä rajat, joiden avulla he kehittävät elinympäristöönsä luottamukseen, osallistumiseen ja vuorovaikutukseen perustuen.

Nuoria koskettavat palvelut ovat helposti saatavilla, laadukkaita ja vaikuttavia. Palvelutuotanto perustuu seutukunnalliseen ja maakunnalliseen yhteistyöhön.

(Toijalan Nuorisostrategia...)

Toijalassa toimii nuorten edustajisto, joka luonnehtii itseään käyttäjädemokratialuonteiseksi nuorten vaikuttajaryhmäksi. Nuorten edustajiston jäsenillä on oikeus osallistua nuorten asioiden asiantuntijoina kaupungin toimielinten kokouksiin. Edustajisto on perustettu Toijalaan 1997 kaupunginjohtaja Leena Siikanen-Toivion ideasta. Se on yhtenä edelläkävijänä niittänyt valtakunnallistakin mainetta, kun opetusministeriö esitteli Toijalan mallin EU:n nuorisostrategia 2002 lausunnossa. (Toijalan Nuorten edustajisto...) Viime aikoina useaan otteeseen lakkautusuhan alla olleen Nuorten Edustajiston toimintaa on Toijalan nuorten osallisuushankkeen toimesta pyritty vahvistamaan muun muassa Nuorten edustajiston jäsenten perehdyttämisen ja tukemisen avulla. (Raportti 2005 Toijala...)

Toijala on myös mukana yhdessä Valkeakosken, Viialan, Urjalan ja Kylmäkosken kanssa Seutunetti-hankkeessa, joka sai alkunsa kuntien yhteisestä, kuntajohtajien vuonna 2002 asettamista, viidestä työryhmästä, kun kulttuuri- ja vapaa-aika työryhmä päätti nimetä yhdeksi nuorisotyön kehittämiskohteeksi nuorisotyön nettisivut. Näin perustettiin Epele.fi, jonka toiminta on tarkoitus vakiinnuttaa osaksi kuntien perustoimintaa hankkeen päätyttyä. Hankkeen lähtökohdiksi on otettu nuorten osallisuus, sosiokulttuurinen innostaminen ja mediakasvatus. Toiminnalla on kolme osa-aluetta, joista se koostuu: nuorisotiedotus, verkossa tapahtuva nuorisotyö ja nuorten mediatuotanto. Seutunetti-hankkeessa nuoret tekevät seutukunnallista mediaa toisilleen. He saavat itse vaikuttaa siihen millaisiksi Epele.fi sivut muodostuvat. Tällä tavalla nuorten toivotaan sitoutuvan ja innostuvan hankkeesta alusta lähtien. Hanke on rahoitettu Länsi-Suomen lääninhallituksen myöntämän nuorisotyön alueellisen kehittämisrahan ja Etelä-Pirkanmaan seutuvaliokunnan myöntämän kuntarahaa, sekä Opetusministeriön myöntämän valtionavustuksen turvin. (Seutunettihanke...)

4.3.2 Nuorten osallisuuden edistäminen – Toijala, Toijalan nuorten osallisuushanke

Toijalan nuorten osallisuushanke sijoittuu hallinnollisesti kaupunginalaiseen keskushalintoon, nuorisopalvelujen alle. Toijalan hanke on enimmäkseen keskittynyt nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamiseen. Myös verkostoituminen sekä sisäisesti kaupungin eri toimijoiden kanssa että ulkoisesti seudullisten ja alueellisten toimijoiden kanssa on selkeästi ymmärretty Toijalassa. (Raportti 2005 Toijala...)

Toijalan hankkeessa on lähdetty liikkeelle nuorisotyöntekijöistä ja heidän työtehtävistä ja sitä kautta siirrytty nuorisotyöhön ja sen kehittämiseen. Nuorisotyötä on lähdetty kehittämään työajanseurannan avulla. Työajanseuranta on systematisoitu ja sen avulla on saatu tietoa nuorisotyöntekijöiden työn suunnitteluun ja työnjohdollista tietoa nuorisopalvelujen johdolle. Jotta nuorisotyön tavoitteet ja nuorten toiveet ja odotukset toteutuisivat, on Toijalassa alettu keräämään säännöllisesti itsearviointitietoa ja asiakaspalautetta. Toijalan nuorisotilaosallisuus on tärkeä osa nuorisotyön kehittämistä. (Toijalan nuorten osallisuushanke...)

Toijalan nuorten osallisuushankkeelle haasteita on tuonut myös 1.1.2007 voimaan astunut kuntaliitos Viialan kanssa. Osallisuushankkeen koordinaattori on osallistunut Toijala-Viiala vapaa-aikatoimen kuntayhteistyöselvitykseen. (Raportti 2005 Toijala...)

Nuorten toimintakeskus on tärkeä osa Toijalan nuorten osallisuushanketta. Nuorisotila-osallisuus on Toijalan nuorten osallisuushankkeen hyvä käytäntö ja uusi toimintamalli, jota tullaan tässä tutkimuksessa analysoimaan tarkemmin.

4.4 Vammala

Vammalassa on 15 296 (31.7.2006) asukasta ja se sijaitsee Pirkanmaan maakunnassa. Etäisyys Helsinkiin on n. 200 kilometriä ja Tampereelle 54 kilometriä. Vuoden 2007 alusta Vammala teki kuntaliitoksen Suodenniemen kunnan kanssa. Vammalassa nuorisotoimi kuuluu hallinnollisesti vapaa-aikapalveluiden toimialaan. (Vammala...)

4.4.1 Vammalan lasten ja nuorten osallistuminen yleisesti

Vammalassa on tehty lasten- ja nuorten hyvinvointipoliittinen selvitys ja sen seuraamiseksi seurantaraportit. Lasten ja nuorten hyvinvointipoliittinen selvitystyö käynnistettiin Vammalassa vuonna 2000. Selvitykseen kerättiin tietoja yhdessä sosiaali-, terveys-, koulu-, vapaa-aika- ja teknisen sektorin sekä järjestöjen ja seurakuntien kanssa. Myös kuntalaisten mielipiteitä selvitettiin erilaisin kyselyin. Selvitystyön pohjalta muodostettiin vuonna 2002 Vammalan lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelma ja visio vuodelle 2015. Ohjelmassa esiin otettuja kehittämislinjauksia ja tavoitteiden toteutumista oli tarkoitus seurata vuosittain, mutta ennen vuotta 2006 seurantaraportti oli tehty viimeksi vuonna 2003. Seurantaraportit toimitetaan tiedoksi kaupunginhallitukselle, kaupungin palvelukeskuksille ja muille yhteistyötahoille. Vammalan nuorten osallisuushankkeen koordinaattori oli päävastuussa vuoden 2006 seurantaraportin tekemisestä. (Vammalan lasten ja nuorten hyvinvointipoliittinen...)

Vammalassa toimii nuorisovaltuusto, joka on perustettu vuonna 2000 Vammalan kaupunginvaltuuston päätöksellä. Nuorisovaltuuston toiminnan kehittäminen onkin ollut

yksi Vammalan nuorten osallisuushankkeen tärkeimmistä tavoitteista elinolojen- ja ympäristöjen kehittäminen nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia parantamalla -painopistealueen kohdalla ja samalla Vammalan nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia parantava toimintamalli, jota tässä tutkimuksessa jäljempänä tutkin tarkemmin.

4.4.2 Vammalan nuorten osallisuushanke – Jokaisella on oikeus olla osallinen

Vammalan nuorten osallisuushankkeen nimi on Jokaisella on oikeus olla osallinen. Hanke on sijoittunut hallinnollisesti, vuoden 2006 alusta lähtien, sivistyspalvelukeskuksen alaisuuteen. (Raportti 2005 Vammala...)

Vammalan nuorten osallisuushankkeessa on kiinnitetty huomiota tasaisesti kaikkiin neljään valtakunnallisen nuorten osallisuushankkeen teemakokonaisuuteen. Koulun kehittämiseen yhteisöllisellä ja yhteistyöllisellä tavalla on panostettu nivelvaihteyden ja perusopetuksen varhaisen puuttumisen mallien kehittämisellä. Varsinkin nivelvaihteyden on Vammalassa kiinnitetty erityistä huomiota. Nivelvaihteyttä on mallinnettu ja erityisellä toimintasuunnitelmalla pyritään varmistamaan nivelvaiheessa jokaisen nuoren koululaisen opinpolku ja väylä seuraavalle tasolle. Malli on eräänlainen koulunkäyntistrategia, jolla pyritään turvaamaan jokaisen nuoren katkeamaton koulutuspolku. (Vehviläinen 2006, 38–39)

Toisen asteen opintoihin ohjaamisen ja/tai työmarkkinoille poluttamisen teemakokonaisuuteen on edellä mainitun nivelvaiheprosessin mallintamisen lisäksi panostettu yhdessä ESR-rahoitteisen ammatti 10- hankkeen avulla. Hankkeen tavoitteena on ammattikoulupainotteisen lisäluokan avulla tarjota nuorille mahdollisuus korottaa peruskoulun päästötodistuksen arvosanoja. Nuorten osallisuushanke on ollut toiminnassa mukana muun muassa tarjoamalla suunnitteluapua koulutukselle. (Vammalan nuorten osallisuushankkeen...)

Elinolojen ja – ympäristöjen kehittäminen nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia parantamalla teemakokonaisuutta on Vammalassa työstyetty oppilaskuntyön

laajentamisen, nuorisovaltuuston toiminnan kehittämisen ja parlamenttikerhon sekä kyselytuntien järjestämisen kautta. (Raportti 2005 Vammala)

Poikkihallinnollisen yhteistyön osalta Vammalassa on nuorten osallisuushankkeen aikana suunniteltu muun muassa palvelustrategiaa, johon nuorten osallisuushanke on pyrkinyt saamaan lasten ja nuorten painopistealueet hallintokunnittain esille. Lisäksi hankkeen tavoitteena on luoda pysyvä verkosto lasten ja nuorten parissa paikkakunnalla toimivien toimijoiden, kuten vanhempiyhdistysten ja järjestöjen kesken. (emt.)

4.5 Yhteenveto

Kuten hankepaikkakuntien esittelystä voidaan huomata, nuorten osallisuushankkeen ja muiden paikkakunnilla meneillä olevien hankkeiden välille on hankala vetää rajaa. Monesti nuorten osallisuushanke on sopivasti alkanut juuri silloin kun edellinen hanke on päättynyt. Edellisen hankkeen toimintaa on kuitenkin haluttu jatkaa ja nuorten osallisuushanke on tarjonnut siihen mahdollisuuden. Joskus rajanvetoa hankkeiden välille on turha tehdä. Tärkeintä lienee, että osallisuushankkeen puitteissa tehdyt toimet toteuttavat tavoitteen, nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamisen. Jää siis pitkälti tutkijan tulkinnan varaan, mitkä paikallisten nuorten osallisuushankkeiden toimintamuodoista ovat niitä, jotka loppujen lopuksi ovat nuorten osallisuushankkeen aikaansaannoksia. Puhtaasti tällaisia toimintamuotoja saattaa olla hankala löytää.

5. Tutkimuksen toteuttaminen

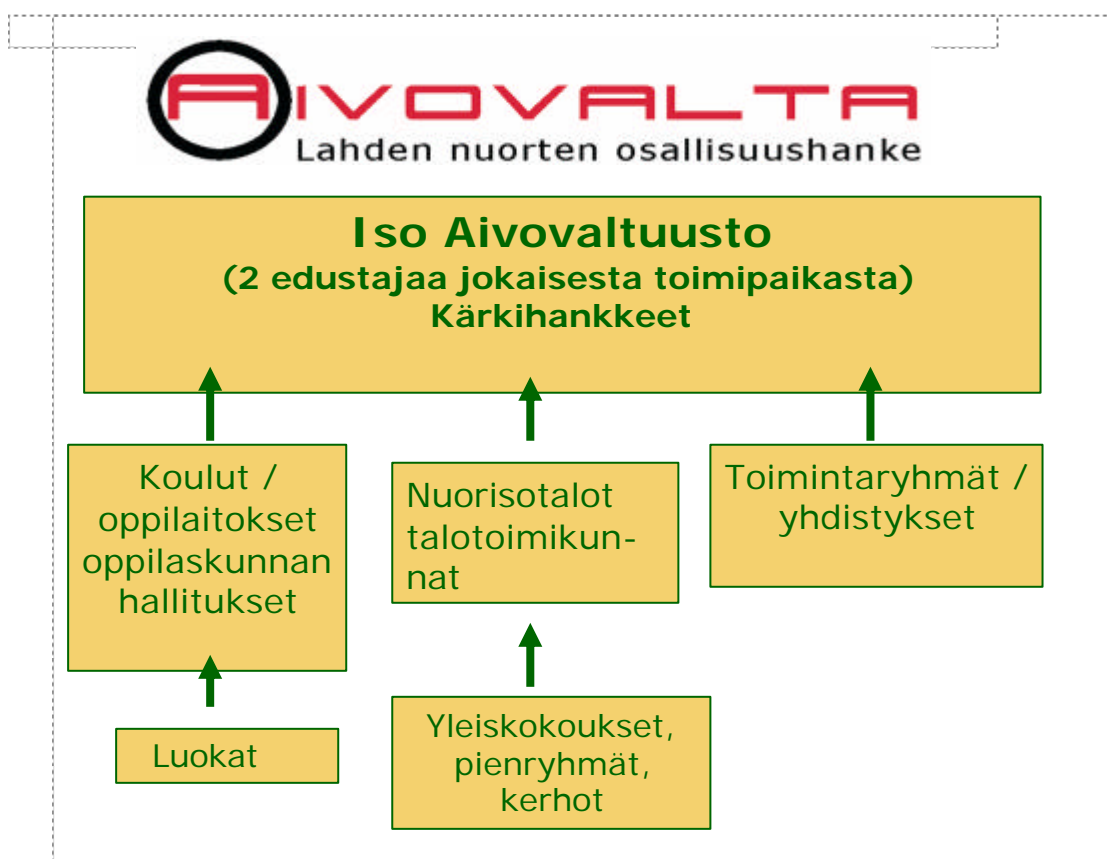
Hankemateriaaliin ennakkoperehtymisen perusteella tähän tutkimukseen on valittu jokaiselta nuorten osallisuushankkeen hankepaikkakunnalta yksi nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia parantavan toimintamalli. Toimintamalleja esitellään tässä tutkimuksessa hankemateriaalin ja teemahaastatteluissa saadun informaation perusteella. Tutkimuksen kohteeksi valituista nuorten osallistumista ja vaikuttamista edistävästä erilaisista toimintamuodoista, voi hyvin nähdä miten eri tavalla osallistumisen, osallisuuden ja vaikuttamisen käsitteet on hankepaikkakunnilla ymmärretty ja miten niihin liittyviä ongelmia on lähdetty ratkomaan.

Tiedot perustuvat hankemateriaalin lisäksi hankepaikkakuntien hankekoordinaattoreille, Tampereella myös lapsiasiamiehelle ja nuorille tehtyihin teemahaastatteluihin. Hankekoordinaattoreiden kokemuksia ja mielipiteitä on peilattu nuorten kokemuksiin ja mielipiteisiin, jotta toimintamalleista saataisiin mahdollisimman monipuolinen ja todenmukainen kuva. Tampereella hankekoordinaattorin lisäksi haastateltiin Tampereen kaupungin lapsiasiamiestä, sillä Tampereen nuorten osallisuushankkeessa lapsiasiamies on ollut vastuussa nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista. Toijalassa hankekoordinaattorin esteen vuoksi hänen sijastaan haastateltiin hankkeen parissa työskennellyttä vt. nuorisosihteeriä. Haastatellut nuoret on valittu hankekoordinaattoreiden suositusten perusteella. Nuorten haastateltavien valintakriteereinä oli aktiivinen osallistuminen tutkittavana olevan toimintamallin toimintaan. Haastattelut suoritettiin kullakin hankepaikkakunnalla joulutammikuun 2007 aikana. Hankekoordinaattoreiden ja haastateltavien nuorten teemahaastattelurungot ovat tämän tutkimuksen liitteenä.

5.1 Lahti – Kärkihankelista

Lahden toimintamalli on kärkihankelista. Kärkihankelista tarkoittaa listaa, johon on kerätty lahtelaisille nuorille tärkeät asiat ja toimet, jotka heidän mielestään lisäisivät lasten ja nuorten hyvinvointia. Lapset ja nuoret tekevät listan yhdessä, aikuiset toimivat listojen teossa vain tukena ja pohjustavat listojen tekoa, esimerkiksi kouluilla koulutuksen alussa tai nuorisotalolla ennen listojen tekemisen aloittamista.

Listan kokoamiseen osallistuvat nuorisotalotoimikunnat ja oppilaskunnat. Kouluissa luokkien oppilaat vievät oppilaskunnan hallitukselle muutamia toimenpide- ja kehittämisehdotuksia sisältävän listan, joiden perusteella oppilaskunnan hallitus valitsee koulun kärkihankelistalle 10 eniten kannatusta saanutta ehdotusta. Luokissa listojen laatimista pohjustetaan muun muassa keskustelemalla siitä, mitkä asiat oppilaiden mielestä ovat sellaisia, joihin Lahdessa olisi kiinnitettävä huomiota tai parannettava. Toimenpide- ja kehittämisehdotukset voivat myös koskea jotain pienempää aluetta tai vaikka yksittäistä koulua. Nuorisotaloilla tehdään koulujen tavoin omat toimenpide- ja kehittämislistat. Koulujen oppilaskuntien ja nuorisotalotoimikunnan jäsenet esittelevät Isossa Aivovaltuustossa valitsemansa 10 ehdotusta ja Iso Aivovaltuusto näiden ehdotusten perusteella kokoaa lopullisen 10 kohdan kärkihankelistan.

Kuvio 4. AIVOVALTA- Osallistumispolut (Lahden kaupungin nuorisopalvelut)

Iso aivovaltuusto muodostuu oppilaskuntien ja nuorisotalotoimikuntien edustajista (kuvio 4). Jokaiselta koululta ja nuorisotalolta on Isossa aivovaltuustossa 2 edustajaa. Lopullinen kärkihankelista esitellään kaupunginjohtajalle, kaupunginhallituksen jäsenille ja valtuustoryhmien puheenjohtajille aina maaliskuun aikoihin, ennen kaupungin seuraavan vuoden budjettineuvottelun alkua. Ison aivovaltuuston toiminta keskittyy tällä hetkellä ainoastaan kärkihankelistojen kokoamiseen ja esittelyyn kaupungin johdolle. Ison aivovaltuuston kausi on vuoden pituinen, mutta käytännössä työskentely tiivistyy kevättalvelle.

Keväällä 2007 kärkihankelista esitellään 4. kerran ja käsittelyssä on mukana ennätysmäärä nuoria. Nuoria on jokaisesta kymmenestä yläkoulusta ja viidestä lukiosta, tämän lisäksi myös Lahden kaikilta kuudelta nuorisotalolta esitetään omat kärkihankelistaehdotukset. Kolmen vuoden aikana kärkihankelistat ovat pitäneet sisällään muun muassa seuraavia toimenpide- tai kehittämisehdotuksia: nuorten linja-autolippuihin alennuksia, netti-kahvila Hurinan toiminta vakinaiseksi, lisää nuorisotiloja eri kaupunginosiin, lisää koulupsykologeja, enemmän kesätyöpaikkoja nuorille ja jokaiseen kouluun oma oppilaskunta. Toimenpide- ja kehittämisehdotuksista osa, kuten netti-kahvila Hurina, on toteutunut. Kärkihankelistatoimintaa ollaan Lahdessa vuoden 2007 aikana mahdollisesti laajentamassa koskemaan myös halukkaita alakouluja ja ammattikouluja. Jokaiselle alakoululle on tavoitteena saada oppilaskunta ja jokainen halukas oppilaskunta voi osallistua kärkihankelistojen tekoon.

Tärkeä osa kärkihankelistatoimintaa ovat koulujen oppilaskunnat ja nuorisotalojen talotoimikunnat, joissa varsinainen pohdintatyö tehdään. Oppilaskunnilla ja talotoimikunnilla on kärkihankelistojen lisäksi myös muuta osallistumis- ja vaikuttamistoimintaa.

5.1.1 Kokemukset

Lahdessa on koettu tärkeäksi, että kärkihankelistan avulla voidaan kerätä yhteen eri-ikäisten ja eri kaupunginosista tulevien lasten ja nuorten mielipiteet ja toiveet Lahden kaupungin kehittämisestä. Listan julkaisu sinänsä on vain eräs konkreettinen merkki siitä työstä, jota kouluissa ja nuorisotaloilla tehdään ympäri vuoden. Kouluilla ja nuorisotaloilla tehdään työtä, jolla nuorista kasvatetaan osallistuvia ja aktiivisia kansalaisia.

Lahden osallisuushankkeen hankekoordinaattori kuvaa kärkihankelistatoimintaa aktiiviseksi prosessiksi, jolla kasvatetaan aktiivisia kansalaisia.

Itse kärkihankelistoja ja niiden julkaisua tärkeämmäksi, on koettu se prosessi, jonka myötä koulujen ja nuorisotalojen listat syntyvät. Kärkihankelistatoiminnassa mukana olemisen on koettu tukevan koulujen opetustoiminnan lisäksi myös kasvatuksellista toimintaa. Muun muassa oppilaiden kansalaisvaikuttamisen taitojen ja toisten mielipiteiden huomioon ottamisen on todettu kehittyvän kärkihankelistoja laadittaessa. Listojenlaatumistilanteet ovat sellaisia, joissa nuorilla on mahdollisuus opetella vaikuttamista ja demokratian pelisääntöjä. Nuorille halutaan tällä tavalla tarjota osallistumisen kokemuksia. Nuoret oppivat perustelemaan mielipiteitään toisilleen ja laittamaan asioita tärkeysjärjestykseen. Taito tehdä kompromisseja ja neuvotella asioista kehittyy.

Kärkihankelistojen teossa on mukana satoja nuoria. On luonnollista, että heidän kokemansa osallisuuden ja osallistumisen tunne vaihtelee. Tämä johtuu siitä, että osallisuuden tunne on subjektiivinen, ja eri yksilöt saavat sitä erilaisista asioista. (Gretschel 2002, 90) Joillekin kärkihankelistan tekemiseen osallistuminen on hyvin tärkeää ja osalle taas vähemmän tärkeää. Kaikki nuoret eivät ehkä hahmota mihin luokassa tehtävällä lasten ja nuorten hyvinvointia Lahdessa edistävällä listalla oikein pyritään. Osallistumispolkua on kuitenkin johdonmukaisesti pyritty selvittämään samalla kun luokat tai nuorisotalot ovat omia ehdotuksiaan miettineet.

Kokemuksen mukaan kärkihankelista toiminta on ollut tärkeää etenkin niille nuorille, jotka ovat olleet listojen teossa mukana Ison aivovaltuuston tasolla. Tärkeyttä on perusteltu esimerkiksi sillä, että mielipiteiden kirjaaminen listalle ja konkreettisen listan aikaansaaminen tuntuu hienolta. Eräänä toiminnan positiivisena vaikutuksena on nähty nuorten näkökulmasta myös se, että heidän valmiudet toimia erilaisissa ryhmissä lisääntyvät. Toiminta on lisännyt halua osallistua laajemminkin ja se on herättänyt nuorissa kiinnostusta yhteiskunnallisiin asioihin. Niille nuorille, jotka edustavat kouluun tai nuorisotaloaan jossa aivovaltuustossa, kärkihankelista on ollut tärkeä keino päästä ilmaisemaan nuorten mielipidettä. Heille kärkihankelistan tekeminen ei ole ainoastaan oman mielipiteen ilmaisua, vaan myös demokratian oppimista. Toisten mielipiteiden kuunteleminen ja yhteisten asioiden eteenpäin vieminen nousee nuorten puheissa

tärkeäksi. Myös yhteiskunnan pelisääntöjen ja julkisorganisaatioiden toiminnan oppiminen ovat niitä kokemuksia, joita nuori toiminnasta saa. Toisaalta kärkihankelistoiminnassa mukana oleminen ja Ison Aivovaltuuston kokouksiin osallistuminen on saanut aktiivisimmat nuoret haluamaan myös muita väyliä vaikuttaa. Iso aivovaltuusto on kuitenkin toiminut vain nuorten tekemien kärkihankelistojen kokoajana ja eteenpäinviejänä.

Nuoria askarruttaa se, mitä heidän tekemilleen listoille tapahtuu kun ne on luovutettu kaupunginjohdolle. Lahdessa onkin esimerkiksi kansalaisvaikuttamisen kehittämisohjelmaan kirjattu tavoitteeksi seurantajärjestelmä, jolla kärkihankelistojen etenemistä kunnan hallintokoneistossa voisi seurata. Nykyään nämä tiedot ovat pitkälti hankekoordinaattorin oman aktiivisuuden varassa. Jos kärkihankelistojen jättämisen jälkeen ei kuulu mitään, nuoret saavat helposti sen kuvan, että kukaan ei ollutkaan kiinnostunut heidän ideoistaan. Nuoret ovat myös epätietoisia siitä, mitä Lahdessa tapahtuu kun nuorten osallisuusprojekti päättyy.

Toiminnassa on yhdistetty oppilaskuntatoiminta, nuorisotilatoiminta ja jollakin tasolla myös perinteinen nuorisovaltuustotoiminta yhdeksi isoksi kokonaisuudeksi, joka kulminoituu vuosittain julkaistavaan kärkihankelistaan. Perinteistä toimintaa yhdistämällä on kärkihankelistan taakse saatu suuri määrä lapsia ja nuoria yhden, 10 toimenpide- ja kehittämisehdotusta sisältävän listan taakse. Järjestelmä itsessään on osoittautunut toimivaksi. Luokkien, koulujen, nuorisotalojen ja Ison aivovaltuuston tekemä työ sujuu jo melkein pä rutiinilla. Innokkuutta ja aitoa kiinnostusta tuntuu olevan työn jatkamiseen.

Kärkihankelistojen tekemistä ei itsessään voida vielä sanoa vaikuttamiseksi, vaikka toisaalta hallintokunnissa on koettu nuorten tekemien listojen painoarvo. Nuorten massa, joka listojen takana on, on niin suuri, ettei sitä voi olankohautuksella sivuuttaa. Vaikuttamisen sijasta, listojen tekemistä voidaan ehkä paremminkin sanoa mielipiteen ilmaisuksi ja osallistumiseen kannustamiseksi. Varsinaiseen vaikuttamiseen Lahdessa ollaan panostamassa nuorten kuulemissuunnitelman myötä.

Vuosien työn tuloksena syntyneitä nuorten osallistujien toimivaksi havaittu verkosto aiotaan nyt valjastaa uusiin haasteisiin. Lahdessa on vuoden 2007 alkupuolella tulossa

käsittelyyn suunnitelma, joka on laadittu nuorten kuulemiseksi. Siinä näitä hyväksi havaittuja osallistumisrakenteita on suunniteltu käytettävän muun muassa nuorisolain 8 §:n mukaiseen nuorten kuulemiseen. Malli toimisi kärkihankelistan tavoin oppilaskuntien ja nuorisotalojen kautta. Kun nuoria koskevat asiat tulevat kaupungin organisaatiossa valmisteltaviksi, ne lähetetään lausuntopyyntöjen kera nuorisopalveluihin. Nuorisopalveluissa päätetään keitä nuoria asiasta kuullaan, toisin sanoen miltä kouluilta tai nuorisotaloilta nuorten lausuntoa asiaan pyydetään. Tämän jälkeen lausuntopyyntö lähetetään siihen kouluun tai sille nuorisotalolle, jonka nuoria lausuntoa vaativa asia koskee. Nuoret tekevät yhdessä demokraattisesti oppilaskunnan hallituksessa tai jopa luokkatasolla tai vaihtoehtoisesti nuorisotilalla lausuntonsa asiasta, joista nuorisopalvelut kokoaa yhteenvedon, joka sitten palautetaan valmistelevalle virkamiehelle. Laajasti nuoria koskeviin asioihin lausunnon voisi antaa Isossa aivovaltuusto tai Aivohallitus. Nuoret voisivat tulla esittelemään lautakunnalle aina sellaisen asian, jossa heitä on kuultu. Tämä lautakuntiin osallistuminen voisi tapahtua uuden mallin mukaisen Aivohallituksen kautta. Aivohallituksessa olisi noin 10 Aivovaltuuston jäsentä nuoria edustamassa, ja heillä olisi puhe- ja läsnäolo-oikeus lautakuntien ja kaupunginhallituksen kokouksissa. Aivovaltuustolla olisi edelleen Kärkihankelistan laatija ja se nimittäisi Aivohallituksen. Lahdessa uutta nuorten kuulemismallia suunnitellaan käyttöön otettavaksi vielä vuoden 2007 aikana, ennen valtakunnallisen nuorten osallisuushankkeen päättymistä.

5.1.2 Toiminnan tulevaisuus

Kärkihankelistatoiminnan ja yleisesti nuorten osallistumisen- ja vaikuttamisen parantamiseksi tehtävän työn tulevaisuus näyttää Lahdessa turvatulta. Lahden nuorten osallisuushankkeen aikana hankekoordinaattori on toiminut lasten ja nuorten edunvalvojana useissa työryhmissä, joissa on käsitelty lasten ja nuorten hyvinvointia ja osallistumis- ja vaikuttamisasioita. Lasten ja nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantaminen on merkitty useisiin asiakirjoihin tavoitteeksi. Esimerkiksi kansalaisvaikuttamisen kehittämisohjelmassa on maininta kärkihankelistoista ja oppilaskuntatoiminnan ulottamisesta alakouluille. Myös lasten ja nuorten kuulemissuunnitelma, joka Lahdessa on valmisteilla, käsittelee laajasti lasten ja nuorten kuulemiseksi suunnitteilla olevaa mallia. Hankekoordinaattorin mukaan kuulemissuunnitelma tulee menemään läpi kevään 2007 aikana.

5.1.3 Toiminnan monistettavuus

Lahdessa arvioidaan, että sellaisenaan kärkihankelista-malli olisi hyvin sovellettavissa muille paikkakunnille. Mallin soveltaminen tarvitsee vain kattavan verkon oppilaskuntia ja nuorisotaloja sekä jonkin kollektiivisen nuorten elimen, joka listat kokoaa yhteen. Ideasta ollaan oltu kiinnostuneita, sillä täysin samankaltaista toimintamallia ei ole tiettävästi muualla käytössä. Erilaisia versioita mallista on kuitenkin käytössä, esimerkiksi Turussa, jossa nuorisotaloilla ideoidaan listoja kehittämistarpeista, jotka esitellään kerran vuodessa nuorisofoorumin toimesta kaupungille. Lahden malli lienee ainutlaatuinen sen kattavuuden ansiosta, sillä Lahden nuorista suurin osa on listojen teossa mukana, ainakin jollakin tavalla.

5.1.4 Johtopäätökset

Lahdessa kokemukset kärkihankelistoista ja sen vaikuttavuudesta nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamiseen ovat olleet positiivisia. Nälkä on kuitenkin kasvanut syödessä, sillä sekä nuorten että hankkeessa mukana olleiden aikuisten mielestä mallia voitaisiin kehittää käsittämään myös nuorten kuulemista ja näin ollen malli muuttuisi osallistavasta enemmän valtaistavan suuntaan. Pelkästä osallistumisesta siirryttäisiin vaikuttamiseen, astetta korkeammalle osallistumisen portaikossa.

Ehkä listojen tekoon osallistutaan siksi, että se on ainoa keino jolla nuoret voivat Lahdessa saada äänensä kuuluviin. Kärkihankelistojen laatiminen ei yksistään riitä nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen muodoksi. Lahdessa on jo oppilaskuntatoimintaa ja nuorisotalotoimikuntia, mutta myös nuorten yhteistä perinteisen muotoista vaikuttajaryhmää kaivataan. On hyvä, että Lahdessa on lähdetty kehittämään osallistumisen mallia siten, että lasten ja nuorten kuulemista on suunniteltu. Vaikka tiedonkulku nuorisotoimen ja nuorten välillä tuntui huonohkolta, nuorisotoimen suunnitelmat ja nuorten toiveet tuntuivat olevan samansuuntaisia. Nuorten puolelta oli toiveena, että Lahteen saataisiin jokin nuorten elin, jolla olisi enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa, kuin vain kerran vuodessa tehtävien listojen kautta. Samaa aikaan nuorisopalvelut suunnittelivat Lahdelle nuorten kuulemisen mallia.

Osallistumisen- ja vaikuttamisen kokemisen arviointi on jo sinällään vaikeaa, koska kysymys on subjektiivisista kokemuksista. Lahden tapauksessa arviointia hankaloittaa vielä se, että osallistumisen- ja vaikuttamisen parantaminen on vielä kesken. Jos Lahden nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia pitäisi arvioida pelkän kärkihanke-listan perusteella, tulokset olisivat melko neutraaleja. Mukana koko toiminnassa koulu-jen ja nuorisotilojen kautta on toki suuri joukko nuoria, mutta aktiivisten nuorten määrä on kuitenkin pieni. Lisäksi toiminnan ainoana näkyvänä tuloksena on kärkihankelista, joka ei lopulta ole mikään tae siitä, että listan toimenpide-ehdotukset toteutuvat. Nykyi-sellään malli antaa nuorille mahdollisuuden ilmaista mielipiteensä, mutta mitään takeita mielipiteen toteuttamisesta tai edes eteenpäin viemisestä ei ole. Kärkihankelista osallis-tumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantaminen jää siis melko teoreettiselle tasolle. Kärkihankelistojen teko voitaisiin luokitella konsultaatio-osallisuudeksi, sillä nuorten ovat siinä konsultoijien roolissa, he ilmaisevat mielipiteensä siitä mitä Lahdessa tulisi tehdä, jotta nuorten olisi hyvä olla. Nuoria halutaan osallistaa ja heille halutaan opettaa osallistumista, mutta valtaistamisesta tai vaikuttamisesta mallissa ei voida puhua. Nuoret saavat kokemusta kokoustoiminnasta, demokratiasta, ryhmässä toimimisesta ja muista hyödyllisistä kansalaistaidoista, mutta vaikuttamaan he eivät kärkihankelistojen avulla pääse.

Lahdessa onkin vielä tehtävää nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen parantamiseksi. Lahdessa nuorten osallisuushankkeen tavoitteen toteuttaminen on vielä kesken, viimei-selle vuodelle on jätetty paljon tehtävää. Oppilaskuntatoiminnan laajentaminen, nuorten kuulemisjärjestelmän suunnittelun loppuunsaattaminen, hyväksyttäminen ja toimeenpa-neminen sekä ammattikoulujen mukaan saaminen kärkihankelistatoimintaan, ovat kaikki vielä työn alla olevia tavoitteita. Toisaalta tilanne, josta Lahdessa alun perin lähdettiin nuorten osallisuus- ja vaikuttamismahdollisuuksia parantamaan oli melko vaatimaton. Parannusta on tapahtunut, kärkihankelistat ja Aivovalta-projekti ovat saaneet myönteistä julkisuutta kaupungissa ja projektin toteuttajilla, sekä nuorilla että aikuisilla tuntuu edelleen olevan intoa ja ideoita nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen parantamiseksi. Lasten ja nuorten näkökulmaa on viety Lahden nuorten osallisuushank-keen aikana laajassa rintamassa eteenpäin kaupungin eri asiakirjojen tasoilla.

5.2 Tampereen osallistumisen malli

Tampereen nuorten osallisuushankkeen tutkittava malli on Tampereen lasten ja nuorten osallistumisen malli. Tampereen nuorten osallisuushankkeessa, TRENO:ssa nuorten osallisuus- ja vaikuttamismahdollisuuksien lisäämiseksi toimii NOKO-ryhmä eli Lasten ja nuorten osallistumisen kehittäminen tamperelaisissa kouluissa, oppilaitoksissa, ja nuorisotaloissa – työryhmä. Ryhmän on perustanut koulutus-, kulttuuri- ja vapaa-aikatoimialojen apulaiskaupunginjohtaja Lasse Eskonen. Ryhmän tehtävä, sen nimensä mukaisesti, on luoda lasten ja nuorten osallistumisen malli aiempia hyviä käytäntöjä hyödyntäen. Mallin tavoitteena on tamperelaisten lasten ja nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien turvaaminen. Tavoitteena on saada koulun ja nuorisotyön arkeen nuorisokeskeinen ajattelutapa, jossa lapset ja nuoret nähdään toimijoina. Ajatus Tampereen mallin luomisesta heräsi siitä kun lasten ja nuorten osallistumisen kehittämisen tarpeet tunnistettiin. Kuntademokratia ja etenkin nuorten äänen kuuleminen on koettu Tampereella tärkeäksi ja se on haluttu viedä osaksi kunnan perustoimintoja. Tampereella lasten ja nuorten osallistuminen oli jo otettu huomioon eräissä toimintamuodoissa, mutta yhteistyön tiivistämistä eri toimijoiden välillä tarvittiin. Toimintaa haluttiin mallintaa ja jo käytössä olevia hyviä käytäntöjä levittää. Lasten ja nuorten osallistumista ja vaikuttamista kaupunkiympäristössä kansallisellakin tasolla oli kuvattu satunnaisesti ja sen nähtiin olleen tiukasti yhteydessä virkamiesten aloitteellisuuteen. Toiminnan kehittämisen lähtökohdaksi tuli yhteistyö koulujen, nuorisopalvelujen, Lasten parlamentin ja Nuorisofoorumin välillä. (Kohti osallistuvaa...)

Tamperelaisten lasten ja nuorten osallistumisen tasot kuviosta selviää, mistä tamperelainen osallistumismalli koostuu (kuviokuva 5). Oppilaskuntatoiminnan ja koulujen yhteisvastuullisuutta ja yhteistoimintaa korostavan arvopohjan lisäksi osallistumista ja kansalaisuuteen kasvamista korostavat Lasten Parlamentti ja Nuorisofoorumi yhdessä nuorisotaloihin perustuvien aluefoorumien kanssa. Nämä toimintamuodot luovat tamperelaisen osallistumismallin ytimen. Tämän paikallisen mallin turvin lasten ja nuorten osallistuminen voi johtaa erilaisten polkujen kautta seudulliselta tasolta aina maailman tasolle saakka. (emt.)

TASO	FOORUMI	ARVOPOHJA
luokka	luokkatoimikunta	yhteisvastuullisuus, yhteistoiminta
koulu, oppilaitos	oppilaskunta	
alue/kaupunginosa	aluetoiminta nuorisotalotoiminta avoin kansalaistoiminta	
kaupunki	Lasten Parlamentti, Nuorisofoorumi avoin kansalaistoiminta	osallistuminen, kasvaminen kansalaisuuteen
Pirkanmaa	Pirkanmaan Ideafoorumi avoin kansalaistoiminta	
Suomi	Suomen Lasten Parlamentti Nuoret Vaikuttajat avoin kansalaistoiminta	
maailma	tapahtumat, hankkeet, projektit, avoin kansalaistoiminta	"maailman kansalaiseksi" kasvaminen

Kuvio 5. Tamperelaisten lasten ja nuorten osallistumisen tasot (Kohti osallistuvaa...)

Kouluissa oppilaiden ja opiskelijoiden osallistuminen on määritelty koulukohtaisessa opetussuunnitelmassa. Tunnetuin osallistumisen muoto on oppilaskunnan toiminta, mutta koulutasolla osallistuminen voi merkitä myös muita asioita, kuten vastuunottamista esimerkiksi jakamalla oppilaille erilaisia vastuutehtäviä. Oppilaskuntatoiminnan lisäksi Tampereella oppilaan omia taitoja ja yhteisöllisyyttä rakentavaa osallistumista tuetaan myös tukioppilas- ja kummioppilastyöllä sekä koulusovittelulla. Lisäksi koulut voivat osallistua muun muassa tapahtumien järjestämiseen ja lähiympäristön suunnitteluun. (emt.) Koulujen osallistavaa toimintaa tukemaan on Tampereella pyritty sitouttamaan aikuisia, käytännössä tämä tarkoittaa koulun opettajia, rehtoreita ja tarpeen mukaan myös muuta henkilökuntaa. Ohjaaville opettajille Tampereella järjestetään koulutuksia. Ohjaavat opettajat osallistuvat oppilaskunnan toiminnan suunnitteluun, kokouksiin ja erilaisten hankkeiden toteuttamiseen. Ohjaavien opettajien tehtäviin kuuluu myös oppilasnäkökulman esillä pitäminen koulun työn suunnittelussa ja toimia linkkinä oppilaiden ja muun koulun henkilökunnan välillä.

Tampereella oppilaskuntatoiminnan kehittäminen sai alkunsa syksyllä 2002, kun koulutuslautakunta teki päätöksen, että oppilaskuntatoiminta tulee aloittaa 1-6 luokkien kouluissa. Aiemmin Tampereella oppilaskuntia oli ollut vuosiluokilla 7-9 ja sen lisäksi muutamissa 1-6 vuosiluokkien kouluissa oli ollut toiminnassa oleva oppilaskunta. Vuonna 2003 tehtiin oppilaskuntakartoitus, jonka pohjalta tavoitteeksi asetettiin oppilaskunta jokaiseen 1-6 vuosiluokan kouluun ja lisäksi 7-9 vuosiluokkien koulujen oppilaskuntatoiminnan kehittäminen ja uusien osallistumismuotojen etsiminen asetettiin agendalle. Nykyään jokaisella tamperelaisella koululla toimii oppilaskunta. Oppilaskuntatoiminnan laajentaminen alakouluille ja kehittäminen yläkouluilla, lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa on ollut yksi Tampereen osallisuushankkeen päätavoite. Tämä tavoite on myös tamperelaisen lasten ja nuorten osallistumisen mallin luomista. (Kohti osallistuvaa...)

Jokainen koulun oppilas on oppilaskunnan jäsen ja jokaiselta luokalta on valittu edustaja tai edustajia oppilaskunnan hallitukseen edustamaan luokkaansa ja viemään luokan asioita eteenpäin. Näiden oppilaiden tehtävä on myös toimia tiedonvälittäjinä hallituksen ja luokan välillä. Ennen oppilaskunnan hallituksen kokousta luokissa käydään läpi seuraavaan hallituksen kokoukseen tulevat käsiteltävät asiat ja keskustellaan edellisessä kokouksessa käsitellyistä asioista. Luokan oppilaat voivat tässä tilaisuudessa antaa edustajilleen evästyksensä agendalla oleviin asioihin. Hallituksen esityslistalle voidaan myös luokan edustajien kautta viedä omia asioita. Oppilaskunnan hallitus kokoontuu noin kerran kuukaudessa. Kouluissa, joissa luokkia on paljon, hallituksen alle on perustettu edustajien kokous, joihin luokat nimeävät edustajansa ja josta hallitus koostuu. Oppilaskunnan hallituksella on puheenjohtaja ja sihteeri, jotka valitaan vuosittaisessa syyskokouksessa hallituksen jäsenistä. Syyskokouksessa, jokaisella koulun oppilaalla on äänioikeus, eli kaikilla on mahdollisuus vaikuttaa puheenjohtajan ja sihteerin valintaan. Isojen koulujen tapauksissa myös edustajien kokouksen joukosta valittavat hallituksen jäsenet valitaan syyskokouksessa. (emt.)

Hallituksen ja edustajien kokouksen tehtävät määritellään jokaisessa koulussa koululle sopivaksi yhdessä edustajien, hallituksen jäsenten ja oppilaskuntaa ohjaavien opettajien kanssa. Näin ollen oppilaskuntatoimintaa voidaan järjestää jo 1 vuosiluokan oppilaille,

sillä tehtävät ja tavoitteet muokataan sen mukaan minkä ikäisistä oppilaista on kysymys. Kuvio 6 nähdään oppilaskuntatoiminnan tavoitteet vuosiluokittain.

1.-2.-luokat	Oppilas tietää, mikä on oppilaskunta ja oppilaskunnan hallitus. Oppilas oppii käymään kokouksissa ja tietää oman tehtävänsä hallituksen jäsenenä.
3.-4.-luokat	Oppilas edustaa luokkaansa kokouksissa säännöllisesti ja käyttää kokouksissa puheenvuoroja aktiivisesti. Oppilas kysyy luokkansa mielipidettä käsiteltävistä asioista ja tuo näkemyksensä ilmi hallituksen kokouksessa. Oppilas ottaa vastuuta yhteisten asioiden hoitamisesta ja osallistuu toiminnan suunnitteluun.
5.-6.-luokat	Oppilas osaa puolustaa ja perustella luokkansa mielipiteen ja tietää omat sekä luokan vaikutusmahdollisuudet. Oppilas tietää, kuinka koulussa tehdään päätöksiä ja ottaa osaa asioiden eteenpäin viemiseen. Oppilas osallistuu aktiivisesti ja osaa arvioida oman sekä hallituksen toimintaa.
7.-9.-luokat	Oppilas neuvottelee hallituksen kokouksissa oman luokan mielipiteen puolesta ja edistää omalla toiminnallaan luokan mielipiteen esiin tuomista ja tuntee päätöksentekotavat. Oppilas on aktiivinen ja tuo oma-aloitteisesti asioita käsittelyyn sekä ymmärtää arvioinnin merkityksen oppilaskunnan toiminnan kehittämisessä.

Kuvio 6. Hallituksen jäsenen tavoitteet eri vuosiluokilla (Kohti osallistuvaa...)

Alue- ja kaupunginosatasolla Tampereen kaupungin nuorisopalveluilla on myös 13 eri kaupunginosassa toimivaa nuorisokeskusta, joiden kautta nuoret pääsevät kokeilemaan osallistumista ja vaikuttamista. Nuorisotalojen toimintaa suunnitellaan yhdessä nuorten kanssa ja nuoret on otettu mukaan myös yhteisten toimintasääntöjen ja arvojen määrittelyyn. Nuorten kuuleminen ja huomioiminen nuorisotaloilla on tärkeä osa tamperelaista osallistumisen mallia. Nuorisotaloilla toteutettava nuoria osallistava toiminta on eräs osa nuorten kasvamista aktiivisiksi ja osallistuviksi aikuisiksi. Lasten Parlamentin ja Nuorisofoorumin toiminnasta nuorisotalojen osallisuus eroaa siinä, että se on käytännönläheisempää ja toiminnallisempaa. Nuorisotalojen käyttämät keinot nuorten osallistumiseen vaihtelevat talokohtaisesti ja mitään yhtenäistä mallia ei ole vielä määritelty.

Tampere on jaettu viiteen koulujen yhteistoiminta-alueeseen, läntiseen, keskustan, koilliseen, eteläiseen ja kaakkoiseen alueeseen. Tampereen nuorten osallisuushankkeen aikana, vuonna 2005, yhteistoiminta-aluejaon mukaisesti on aloitettu aluefoorumitoiminta, jonka tavoitteena on vahvistaa koulujen ja nuorisotalojen välistä yhteistyötä. Lasten ja nuorten aluefoorumeissa tavoitteena on saada lasten ja nuorten ääni kuuluviin.

Aluefoorumi on koulupäivän mittainen tilaisuus, jossa käsitellään ajankohtaisia, lapsia ja nuoria, tai laajemmin yhteiskuntaa, koskevia asioita. Viime vuoden aikana on ollut kaksi aluefoorumiä, koillisen koulujen yhteistoiminta-alueella ja Lielahden koululla. Kouluilta ja nuorisotaloilta on aluefoorumiin kutsuttu kiinnostuneita lapsia ja nuoria paikalle. Ensin tilaisuudessa on alkuinfo päivän teemoista ja sen jälkeen on pienryhmätyöskentelyä työryhmissä, joissa on nuorisotyöntekijöiden ja opettajien lisäksi myös valtuutetut keskustelemassa ja pohtimassa asioita lasten ja nuorten kanssa. Aluefoorumin lopuksi järjestetään paneelikeskustelu, jossa nuorilla on mahdollisuus esittää työryhmissä suunniteltuja kysymyksiä. Foorumeihin valmistautuminen tapahtuu kouluilla ja nuorisotiloilla siten, että ohjaavien opettajien ja nuorisotyöntekijöiden kanssa käydään läpi ja pohditaan ennalta käsiteltäviä asioita.

Kaupungin tasolla Tampereella lapset ja nuoret pääsevät vaikuttamaan Lasten Parlamentin tai Nuorisofoorumin kautta. Lasten parlamentti sai alkunsa LOVE-projektista, (Lasten ja nuorten Osallistumisen ja Vaikuttamisen Edistäminen) joka alkoi 2001. Rahoituksen projektiin, jonka tavoitteena oli kehittää malleja ja käytäntöjä lasten ja nuorten vaikuttamiseen Lasten Tampere ry. sai Opetusministeriöltä, Raha-automaattiyhdistykseltä ja Tampereen kaupungilta. Projektin päätyttyä 2004 Lasten parlamentti siirtyi osaksi Tampereen kaupungin nuorisopalvelujen toimintaa. Lasten parlamentin toimintaa ohjaa nuorisopalvelujen nuoriso-ohjaaja. Lasten parlamentti on vaaleilla valittu edustajisto, jonka kausi on kaksivuotinen ja edustajat ovat 1.-6. vuosiluokan kouluista. Osallisuushankkeen alussa edustajat olivat Tampereen peruskoulujen 6.-7. luokkalaisia oppilaita, mutta osana tamperelaisen osallistumisen mallin kehittämistä, ikärakenne muutettiin nykyisenlaiseksi. Tällä muutoksella haluttiin jäntevöittää lasten parlamentin toimintaa. Näin myös koulujen edustettavuus paranee. Vuoden 2006 alussa edustajia oli 37 koulusta. (Kohti osallistuvaa...)

Lasten Parlamentti kokoontuu suurkokoukseen 2 kertaa vuodessa, hallitus ja toimikunnat kokoontuvat useammin. Kustakin peruskoulusta valitaan yksi varsinainen jäsen. Edustajien kausi on kaksivuotinen. Lasten Parlamentin tavoitteina on lasten ja nuorten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien edistäminen siten, että tekijöinä ja toimijoina ovat lapset ja nuoret itse. Heille tärkeitä asioita edistetään joko tekemällä aloitteita tai

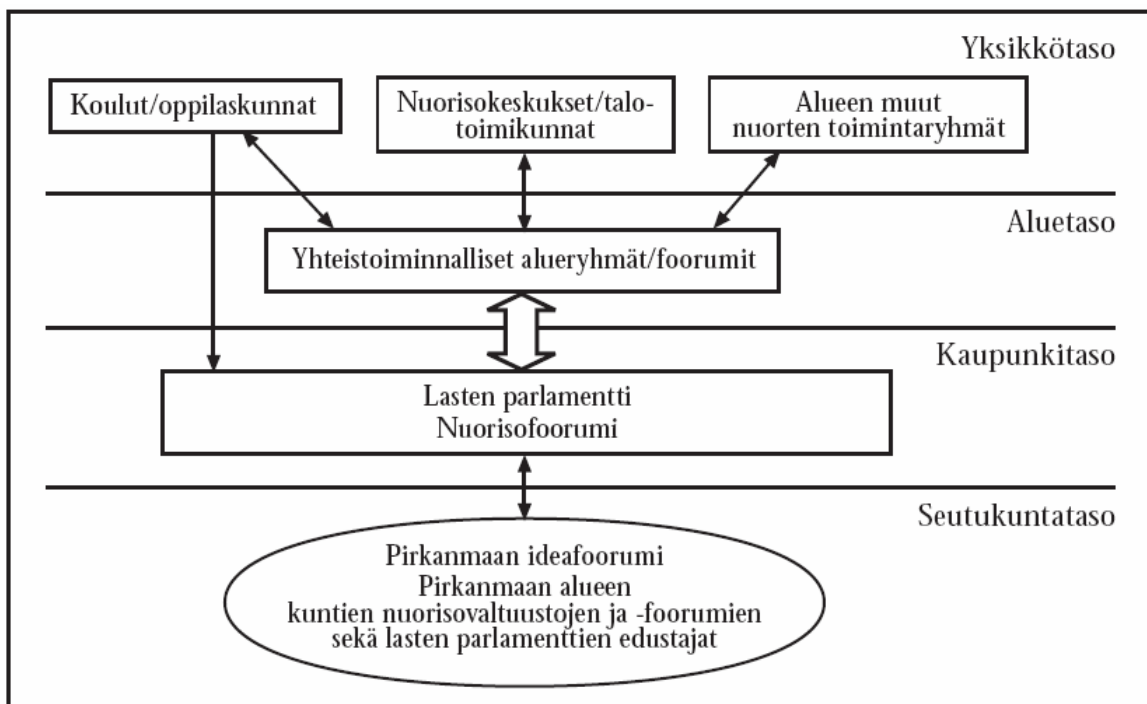
olemalla suoraan yhteydessä vaikuttaviin tahoihin. Aloitteet ovat sijoittuneet pitkälti koulumaailmaan ja ne ovat oikeasti päässeet kaupungin käsittelyyn.

Nuorisofoorumi toimii Tampereen kaupungin nuorisopalveluiden ja kulttuuritoimien tuella. Nuorisofoorumi on 7. luokkalaisten ja sitä vanhempien tamperelaisnuorten vaikuttamiskanava. Ennen Tampereen osallisuushanketta ja tamperelaisen osallistumismallin luomista Nuorisofoorumi toimi kahdeksaluokkalaisten ja sitä vanhempien nuorten osallistumiskanavana. Toiminnan sovittamiseksi tamperelaiseen malliin, nähtiin perustelluksi, että Lasten Parlamentin tavoin Nuorisofoorumin ikärakenne muutetaan vastaamaan koulujen ikäjakaumaa. Nuorisofoorumi seuraa nuorten elämään vaikuttavien asioiden päätöksentekoa ja tekee omia aloitteita nuorille tärkeistä asioista. Aloitteita on tehty muun muassa bänditilojen lisäämiseksi ja nuorisotilojen saamiseksi.

Nuorisofoorumilla on kaksi kertaa vuodessa suurkokous, johon kaikista Tampereen 7.-10. vuosiluokkien kouluista, lukioista ja ammattioppilaitoksista valitaan kaksi edustajaa. Foorumilla on myös hallitus ja toimikunnat, joiden lisäksi toimii tapahtumatoimiryhmä. Osallistuminen toimikuntiin ja tapahtumaryhmään ei edellytä toimimista suurkokousedustajista, vaan ryhmät ovat kaikille avoimia. Nuorisofoorumilla on oma toimintabudjetti, 10 000 euroa, jonka käytöstä he saavat itse päättää.

Lasten Parlamentti ja Nuorisofoorumi ovat Tampereen osallisuushankkeen aikana saaneet lisää vaikutusmahdollisuuksia. Molemmille annettiin, kokeiluluontoisesti syyskauden 2004 ajaksi, läsnäolo- ja puheoikeus lapsia ja nuoria koskevissa asioissa kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunnassa sekä koulutuslautakunnassa. Lasten Parlamentissa ja Nuorisofoorumissa käytiin ennen lautakuntien kokouksia niiden esityslistat läpi ja edustajat evästettiin kokouksiin. Kokeilu todettiin Nuorisofoorumin osalta hyväksi ja sitä päätettiin jatkaa. Syyskaudesta 2006 lähtien Nuorisofoorumi on nimennyt kaksi varsinaista jäsentään puolivuotiskaudeksi edustajikseen läsnäolo- ja puheoikeudella lasten- ja nuorten palvelujen lautakuntaan, sivistyksen- ja elämänlaadunlautakuntaan, elinkeinolautakuntaan. Nämä kaikki lautakunnat ovat tilaaja-lautakuntia. Nuorisofoorumista ollaan mukana myös perusopetuksen- ja päivähoidon johtokunnassa, kulttuuri- ja vapaa-ajanpalvelujen johtokunnassa ja toisen asteen koulutuksen johtokunnassa. Nuorisofoorumin edustajat ovat paikalla aina silloin kun käsiteltävä asia koskee nuoria.

Osallistumisen polut Tampereella kuviosta (kuvio 7) selviää miten eri osallistumiskana-
vat ovat tamperelaisessa lasten ja nuorten osallistumisen mallissa nivoutuneet yhteen.

Kuvio 7. Tamperelaisten lasten ja nuorten osallistumisen polut (Kohti osallistuvaa...)

5.2.1 Kokemukset

Tampereella on koettu tärkeäksi, että lapsilla ja nuorilla on osallistumisen ja vaikuttamisen taitojen opettelussa käytössään polku. Täysi-ikäisyyden saavuttaessa nuori on polun johdattamana saanut valmiudet ja luottamuksen yhteiskunnallisiin asioihin vaikuttamiseen. Vaikka alun perin, valtakunnallisessa nuorten osallisuushankkeessa hankkeen kohderyhmäksi on määritelty 15–20-vuotiaat nuoret, on Tampereella haluttu osallistumisen mallissa ottaa huomioon myös lapset. Osallistavia käytäntöjä on haluttu sisällyttää jo päiväkotikäisten lasten arkeen. Tamperelainen nuorten osallistumisen malliin kuuluu arkipäivän toiminta päiväkodeissa, kouluissa ja luokissa. Mallissa halutaan korostaa lasten ja nuorten mielipiteiden huomioon ottamista arkipäivän kohtaamisissa. Monesti hankkeissa käy niin, että tarkoituksena on kyllä toimia nuorten hyväksi, mutta nuorten kuuleminen unohtuu. Tampereella tämä on haluttu välttää. Tampereella on koettu tärkeäksi luoda kaiken läpäisevä osallistava toimintakulttuuri.

Tampereella ilmapiiri lasten ja nuorten osallistumisesta koetaan myönteiseksi. Osallisuushankkeen aikana luottamushenkilöt ja kaupungin virkamiehet ovat tulleet tietoisemmiksi tamperelaisten lasten ja nuorten vaikutuskanavista. Virkamiesten, luottamushenkilöiden ja lasten ja nuorten välisiä kohtaamisia on osallisuushankkeen aikana tullut lisää. Keskusteluyhteyden avaaminen nuorten ja aikuisten välillä on koettu onnistuneeksi. Tamperelaiseen osallistumismalliin kuuluvat aluefoorumit ja Nuorisofoorumin lauta- ja johtokuntaosallistuminen ovat näkyvimpiä muotoja virkamiesten, luottamushenkilöiden ja nuorten kohtaamisista. Molemmista toimintamuodoista saatu palaute, sekä nuorilta että aikuisilta, on ollut positiivista. Tamperelaiset valtuutetut ovat aluefoorumien jälkeen annetun palautteen perusteella kokeneet suoran vuorovaikutuksen lapsiin ja nuoriin hyvin tärkeäksi. Myös nuorille on ollut tärkeää huomata se, että aikuiset ovat kiinnostuneita heidän mielipiteistään ja että heillä riittää aikaa kuunnella nuorten ajatuksia. Nuoret ovat kokeneet kunnan päätöksentekoon tutustumisen mielenkiintoiseksi ja opettavaiseksi.

Tampereella oli jo ennen osallistumishankkeen alkua käytössä lasten ja nuorten osallistumiskanavana Lasten Parlamentti ja Nuorisofoorumi. Niiden toiminnan on koettu osallisuushankkeen aikana vakiintuneen ja niistä on tullut selkeä osa tamperelaista lasten ja nuorten osallistumisen mallia. Lasten Parlamentti on osallisuushankkeen aikana siirretty osaksi Tampereen kaupungin nuorisopalvelujen toimintaa ja Nuorisofoorumi on tukevoittanut asemaansa lauta- ja johtokuntatyöskentelyyn osallistumalla. Lasten Parlamentin ja Nuorisofoorumin ikärakenteen muuttaminen koulujen ikäkaumaa mukailemaan on koettu hyväksi ratkaisuksi osallistumispolkujen selkeyttämisen kannalta.

Tampereen nuorten osallisuushankkeen aikana saadut resurssit on koettu tärkeäksi lasten ja nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamisessa. Lisään-tyneet resurssit ovat helpottaneet tamperelaisen lasten ja nuorten osallistumismallin käytännön koordinoitua. Vastuunjakoon on kiinnitetty osallisuushankkeen aikana erityistä huomiota. Lasten parlamentille ja Nuorisofoorumille on saatu omat nuorisohjaajansa, kun ennen yksi nuorisohjaaja hoiti kaikkia ja lisäksi myös muita tehtäviä. Aloite Nuorisofoorumin omaan nuorisohjaajaan tuli Nuorisofoorumilta itseltään. Henkilöresurssien ja parantuneen koordinoitua lisäksi kaupungin strategioissa ja

tavoitteissa lasten ja nuorten kansalaisdemokratian lisäämiseen ja vahvistamiseen on kiinnitetty huomiota. Lasten ja nuorten osallistumisesta on tullut entistä poikkihallinnollisempi asia. Strategioiden ja tavoitteiden lisäksi koulujen uusissa opetussuunnitelmissa on otettu kansalaisvaikuttaminen esiin. Lisääntyneet resurssit ovat myös vaikuttaneet siihen, että oppilaskuntien hallitusten uusille jäsenille ja oppilaskuntien ohjaaville opettajille sekä nuorisohjaajille on osallisuushankkeen aikana kyetty järjestämään koulutuksia tamperelaisen lasten ja nuorten osallistumisen mahdollisuuksista ja kehittämisestä. Osallisuushankkeen aikana on myös alakoulujen oppilaskuntien ohjaaville opettajille saatu neuvoteltua paikallinen palkkionmaksujärjestelmä.

Tamperelaisen lasten ja nuorten osallistumisen mallin vahvuudeksi on koettu se, että osallistumisen malli on viety monelle tasolle ja osallistumisen polut on selkeästi nivoutuneet toisiinsa. Vahvuutena nähdään Tampereen kaupungin positiivinen asenne lasten ja nuorten osallistumista kohtaan. Osallistumisen nostaminen strategiselle tasolle on antanut varman pohjan lasten ja nuorten osallistumisen kehittämiseksi. Osallistumisen ja vaikuttamisen lisäämisen tärkeys näkyy muun muassa lapsipoliittisessa ohjelmassa, jota parhaillaan päivitetään.

Haasteita lasten ja nuorten osallistumisen mallin toimimiseen tuo kaupungin suuri koko sekä asukasluvultaan että pinta-alaltaan. Työn koordinointi ja vastuun jakaminen sekä työn juurruttaminen perustoimintoihin on koettu haasteelliseksi. Myös kaupungin sisällä tapahtuvat organisaatiomuutokset ovat tuoneet oman epävarmuutensa toimintaan. Monet päätökset, esimerkiksi Nuorisofoorumin lauta- ja johtokuntatyöskentelyyn osallistuminen, on organisaatiomuutoksen vuoksi tehty määräaikaisina päätöksiä, sillä organisaation muutos on tuonut muutoksia myös esimerkiksi lauta- ja johtokuntien vastuualueisiin.

Tulevaisuuden kehittämistarpeiksi tamperelaisessa lasten ja nuorten osallistumisen mallissa juurruttamisen lisäksi nähdään nuorten sähköisen osallistumisen kehittäminen. Myös ammatillisten oppilaitosten oppilaskuntien mukaan saaminen nuorten osallistumis- ja vaikuttamistoimintaan, esimerkiksi nuorisofoorumin kautta, koetaan tärkeäksi tulevaisuudessa. Nuorisotilojen nuorten osallistamismallien yhtenäistäminen on eräs tulevaisuuden haaste. Kaikille nuorisotiloille on tavoitteena saada jonkinlainen yhtenä-

nen osallistumisen malli. Tamperelaisen osallistumisen mallin kannalta on koettu tärkeäksi, että jokaisella nuorisotilalla kiinnitettäisiin huomiota nuoria osallistaviin toimintatapoihin. Nuorisotalojen kautta voidaan antaa niille nuorille mahdollisuus päästä osallisiksi, jotka eivät ole kiinnostuneet oppilaskuntatoiminnasta, nuorisofoorumista tai muista edustuksellisista osallistumismuodoista.

5.2.2 Toiminnan tulevaisuus

Tamperelaisen lasten ja nuorten osallistumisen mallin tulevaisuus koetaan Tampereella turvatuksi. Eräänä syynä on monien toimintamuotojen, kuten Lasten Parlamentin ja Nuorisofoorumin jo vakiintunut asema kaupungin nuorisopalvelujen toiminnassa. Lisäksi toiminnan tulevaisuutta turvaa sen korkea arvostus kaupungin strategia-asiakirjoissa ja virkamiesten ja luottamushenkilöiden puheissa. Malli on hyväksi koettu, vaikka sen kehitys on edelleen käynnissä. Uudet toiminnot kuten aluefoorumit, alakoulujen oppilaskuntatoiminta ja nuorten osallistuminen lauta- ja johtokuntatyöskentelyyn ovat saaneet hyvän vastaanoton sekä nuorten että aikuisten keskuudessa. Näiden toimintojen edelleen kehittäminen ja juurruttaminen ovat viimeisen hankevuoden tavoitteita.

5.2.3 Toiminnan monistettavuus

Tampereen lasten ja nuorten osallistumisen malli on muotoutunut vastaamaan Tampereen kaltaisen, asukasluvultaan ja pinta-alaltaan suuren kaupungin tarpeita. Tamperelaisen lasten ja nuorten osallistumisen malli on saanut kansallista ja kansainvälistäkin huomiota ja sitä on esitelty erilaisissa tilaisuuksissa. Tamperelaista osallistumisen mallia tuskin sellaisenaan voidaan moneen kuntaan monistaa, mutta erilaiset osallistumismallin toimintamuodot ja ovat varmasti sellaisenaankin sovellettavissa muiden kuntien käytäntöihin.

5.2.4 Johtopäätökset

Tamperelaisessa lasten ja nuorten osallistumisen mallissa eri ikäryhmät on otettu hyvin huomioon. Tampereen mallista on nähtävissä se, että osallistuminen ja vaikuttaminen on haluttu viedä kaikkialle sinne, missä lapset ja nuoret toimivat. Kaupungin toimintakult-

tuuria on kokonaisuudessaan haluttu muuttaa osallistavampaan suuntaan. Arkipäivän osallistumisen ja vaikuttamisen turvaaminen on kuitenkin haastavaa. Kuka toimii ”osallistumispoliisina” silloin kun kyse on lapsista, jotka vielä eivät osaa itse vaatia osallistumista?

Tamperelaisessa osallistumisen mallissa osallistuminen, osallisuus ja vaikuttaminen on nähty laajasti. Kaikki osallisuuden muodot on annettu nuorten ulottuville. Tieto- ja konsultaatio-osallisuutta nuoret pääsevät käyttämään esimerkiksi lauta- ja johtokuntatyöskentelyssä, päätös- ja toimeenpano-osallisuutta Nuorisofoorumin määrärahan käyttöpäätöksenteossa ja erilaisten tapahtumien järjestämisessä. Myös toimintaosallisuus on tärkeä osa Tamperelaista lasten ja nuorten osallistumisen mallia, toimintaosallisuuden on haluttu erityisesti kannustaa kouluilla ja nuorisotiloilla. Tamperelaisessa lasten ja nuorten osallistumisen mallissa on käytetty sekä osallistamisen että valtaistamisen keinoja. Osallistamista voidaan havaita jo päiväkotien, koulujen ja nuorisotilojen arjessa. Valtaistaminen ilmenee erityisesti Nuorisofoorumin toiminnassa nuorten päästessä päättämään määrärahan käytöstä. Nuoret on Tampereella haluttu ottaa mukaan nuoria koskevaan päätöksentekoprosessiin aina valmistelusta toimeenpanoon saakka. Valmisteluun nuoret pääsevät mukaan lautakuntien ja johtokuntien kokouksissa ja toimeenpanoon he voivat tutustua kun Nuorisofoorumi järjestää tapahtumiaan. Tietysti tämä kaikki tapahtuu aikuisten antamien resurssien rajoissa, mutta nuorille prosessiin mukaan pääseminen on tärkeätä ja opettavaista.

Tampereella lasten ja nuorten osallistuminen ja vaikuttaminen on viety melko pitkälle ja se on monipuolista. Pohjatyö ennen nuorten osallisuushanketta oli jo tehty, hankkeen aikana toimintaa on vielä laajennettu ja vanhoja toimintatapoja kehitetty. Rakenteet lasten ja nuorten osallistumiselle ja vaikuttamiselle ovat kunnossa. Niiden markkinointi ja tutuksi tekeminen on asia, johon Tampereella kannattaa kiinnittää huomiota. Esimerkiksi Lasten Parlamentin ja Nuorisofoorumin toimikuntiin voivat osallistua kaikki kaupungin lapset ja nuoret. Usein osallistujat kuitenkin ovat niitä, jotka ovat Lasten Parlamentin tai Nuorisofoorumin toiminnassa muutenkin mukana.

5.3 Toijala – Nuorisotilaosallisuus

Toijalassa nuorten osallistumista ja vaikuttamista parantamaan on kehitetty nuorten osallisuushankkeen aikana nuorisotilaosallisuuden malli. Toijalan nuorten toimintakeskuksessa tarjotaan nuorille vapaamuotoista toimintaa nuorten omassa toimintaympäristössään. Nuorisotilaosallisuudessa nuoria ohjataan tavoitteelliseen ja osallisuutta tukevaan toimintaan

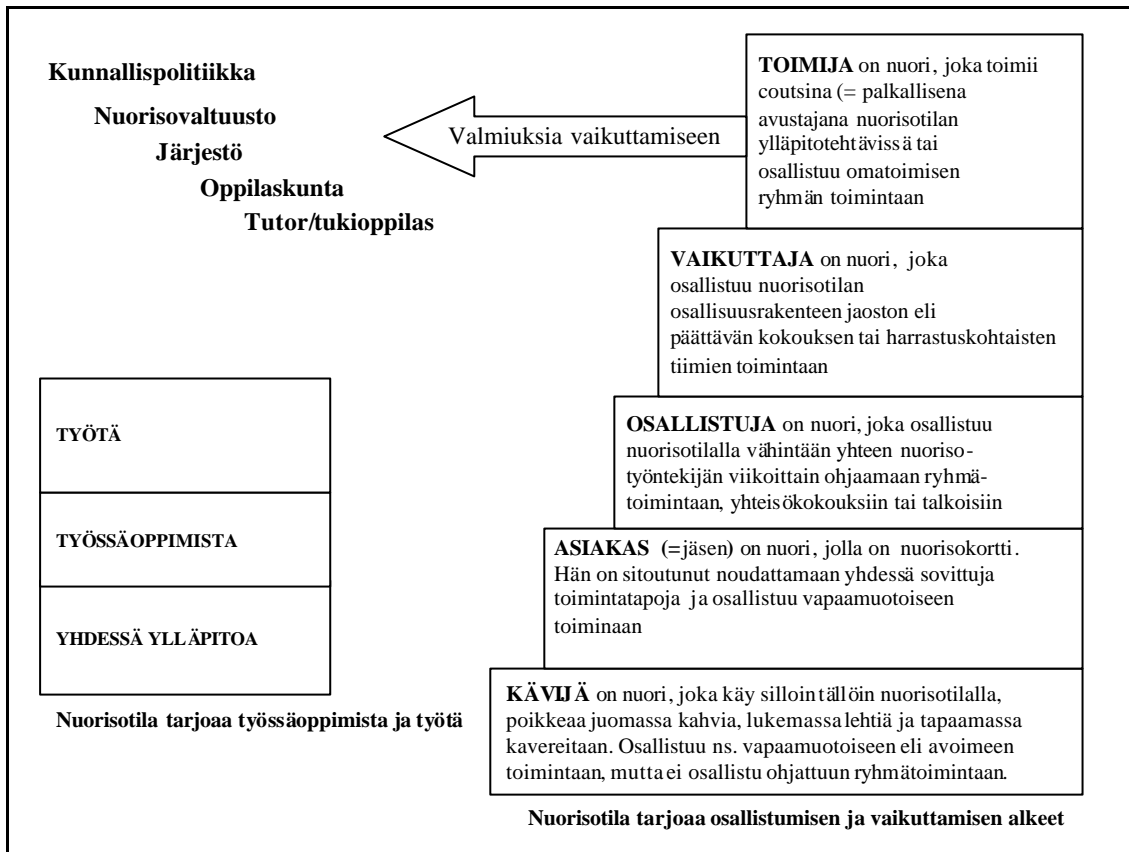
Toijalan toimintakeskus avattiin marraskuussa 2002, sen ensimmäinen toimintavuosi alkoi samaan aikaan nuorten osallisuushankkeen kanssa. Ajatus toimintakeskuksesta on alun perin lähtöisin Toijalan nuorten edustajistolta, joka vuonna 2000 esitti Toijalan kaupungin hallitukselle, että Toijalassa olisi pikaisesti ryhdyttävä toimenpiteisiin nuorisotilan saamiseksi nuorille. Toijalalaiset nuoret ovat alusta lähtien saaneet olla mukana toiminnan suunnittelussa. Nuorista koottiin suunnittelun alkuvaiheessa erilaisia suunnitteluryhmiä, kuten sisustus- ja nettiryhmät. Nuorisotyöntekijät tekivät nuorten suunnitteluryhmien kanssa töitä ja kuuntelivat nuoria ja toimivat tulkkeina aikuisiin asiantuntijoihin, kuten arkkitehteihin päin. Asiantuntijat ja kunnan työntekijät laativat tarjouspyynnöt ja hoitivat muun hallinnollisen puolen, mutta nuoret olivat koko ajan mukana päättämässä esimerkiksi sisustamisesta ja laitehankinnoista. Nuorisotyöntekijät toimivat ikään kuin osallisuusvahteina projektin alkuvaiheissa, ja he huomauttivat jos päätökset alkoivat lipsua aikuisten käsiin.

Toimintakeskuksessa on tietokonepisteen ja kädentöidentilan sekä kahvilan lisäksi muita nuorisotiloille ominaisia toimintoja, kuten pelejä ja lehtiä. Ikärajoja, nuorten toimintakeskuksella ei varsinaisesti ole, mutta käytännössä toiminta on suunnattu yläkouluikäisille ja sitä vanhemmille nuorille. Yli 20-vuotiaita nuoria toimintakeskuksella käy satunnaisesti, pääpaino on 13–16-vuotiaissa nuorissa. Toimintakeskuksen omien tilastojen mukaan noin 43 % toijalalaisista nuorista käy toimintakeskuksella. Markkinointi on ollut puskaradio-tyyppistä, lisäksi syksyisin on käyty oppilaanohjauksesta koulun 7. luokilta tutustumassa toimintakeskukseen.

Toijalan nuorisotilaosallisuustoiminnan teoreettisena viitekehyksenä on käytetty sosiaalipedagogiikkaa, jonka lisäksi on hyödynnetty osallistavia yhteisökasvatuksen ja ryhmä-

työskentelyn menetelmiä. (Halava & Lahtinen 2003, 9) Tarkoituksena on ollut löytää nuorissa jo valmiina oleva osallisuus. Yhteiskunnan ja etenkin nuorisotyön tarjoamien valmiiden toimintamallien sijasta, on haluttu tukea nuorten omia päätöksentekomahdollisuuksia.

Toijalan nuorten osallisuushankkeessa on kehitelty aiemmin teoriaosuudessa esitellyn Arnsteinin osallisuuden porrasmallia mukailien omat nuorten toimintakeskuksen osallisuuden portaat, joista käy hyvin ilmi millaisilla erilaisilla statuksilla nuori voi olla toiminnassa mukana. (ks. kuvio 8) Portaiden ensimmäisellä askelmalla on *kävijä*, eli nuori, joka silloin tällöin käy nuorisotilalla esimerkiksi pelailemassa, kahvilla tai lueskelemassa lehtiä. Toisella askelmalla on *asiakas*, eli nuori, jolla on erillistä hakemusta vaativa nuorisokortti ja joka on sitoutunut noudattamaan nuorten toimintakeskuksen toimintatapoja. Kolmannella askelmalla on nuori, joka osallistuu viikoittain vähintään yhteen nuorisotyöntekijän ohjaamaan toimintaryhmään. Ryhmätoimintoja ovat muun muassa harrastukselliset ryhmät ja nuorisotilan osallisuusrakenteen toimikunnan kokoukset. Tämän askelman nuorta kutsutaan *osallistujaksi*. Osallistujista seuraavalla, eli neljännellä askelmalla ovat *vaikuttajat*, eli nuoret, jotka osallistuvat nuorisotilan osallisuusrakenteen päättäviin jaostokokouksiin ja harrastuskohtaisten tiimien toimintaan. Ylimmällä, viidennellä askelmalla ovat *toimijat* eli *coutsit*. Nämä nuoret ovat nuorisotilan ylläpitotehtävissä, josta he saavat avustajan palkkaa tai he osallistuvat omatoimiseen ryhmään, joka toimii nuorisotilalla itsenäisenä ryhmänä ilman nuorisotyöntekijän ohjausta. (Strömmer & Lahtinen 2006)

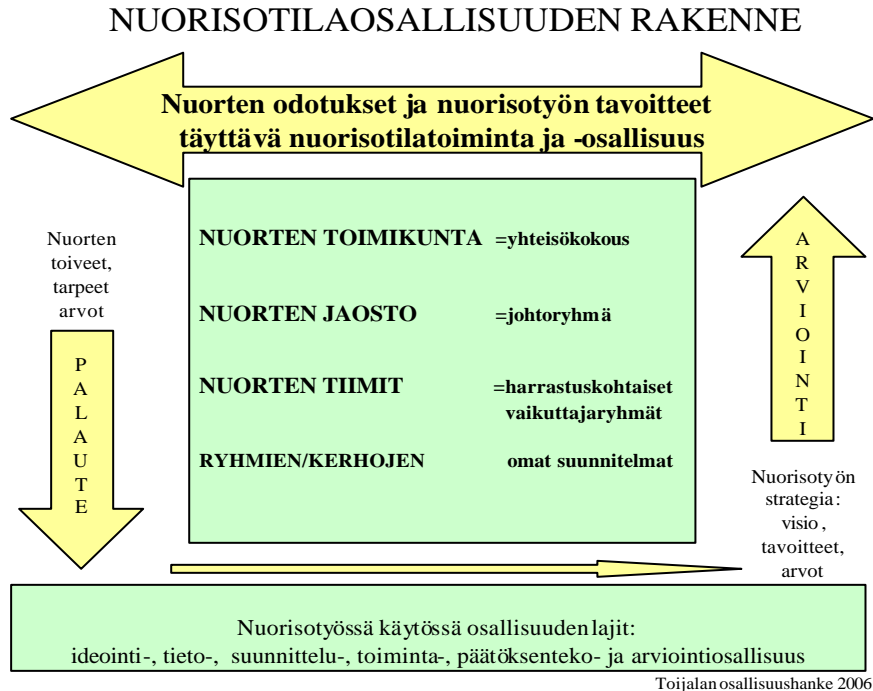

Kuvio 8. Toijalan nuorisotilaosallisuuden portaat ja nuorisotila osallisuuden polkuna (Toijalan Osallisuushanke 2006-materiaalia mukaillen)

Toijalan nuorisotilaosallisuudessa nuoret voivat siis itse päättää millä panoksella he ovat mukana toiminnassa. Valitsemansa vuorovaikutusmuodon mukaan, he voivat toimia nuorisotilalla millä tahansa osallistumisen tasolla, kävijä-tasosta toimija-tasoon saakka. Nuorisotilaosallisuudessa on mahdollista osallistua asteittain, sitä enemmän valta- ja vastuuhde kasvaa, mitä korkeammalle portaikossa kivutaan. Kuten Arnsteinin mallissa, Toijalan nuorisotilaosallisuuden portaissa, kävijä on oikeastaan vielä ei-osallistumisen tasolla, hän vain käy nuorisotilalla, mutta ei osallistu varsinaisesti toimintaan. Kuitenkin tälläkin askelmalla on merkityksensä. Esimerkiksi syrjäytymisen poistamisessa ollaan jo voiton puolella silloin kun nuori saadaan edes kiinnostumaan nuorisotilasta ja sen toiminnoista, kuten peleistä ja lehdistä. Toijalan nuorisotilaosallisuus siis lähtee osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamisesta hyvin matalalta tasolta, syrjäytymisen ehkäisystä ja poistosta. Saman mallin sisällä on osallistuminen ja vaikuttaminen nähty laajana prosessina. Mitä ylemmäs nuorisotilan osallisuuden portaikossa kivutaan, sitä enemmän nuorille annetaan valtaa ja vaikutusmahdollisuuksia. Viimeisellä askelmalla nuoret ovat jo tärkeä osa nuorisotilan

toimintaa. Toimija-portaan nuoret ovat vastuussa nuorisotilan toiminnasta palkattuina avustajina ja heillä on omat itsenäiset toimintaryhmänsä. (ks. Arnstein.)

Kuvio 8 kuvaa nuorisotilan rakennetta. Ryhmät ja kerhot tekevät omat toimintasuunnitelmansa, tiimit pitävät tarvittaessa kokouksia ja niistä pidetään työkirjaa, joista päätetyt asiat voidaan tarkistaa. Osallisuusryhminä nuorisotilalla toimivat jaosto ja toimikunta. Ne päättävät tilan toimintaan liittyvistä yhteisistä asioista. Jaosto on nuorisotilan päättävä elin, johon nuoret ilmoittautuvat syyskauden alussa ja valinta suoritetaan tarvittaessa arpomalla kaikki toimintaryhmät huomioiden. Käytännössä kaikki halukkaat ovat päässeet jaostoon mukaan. Ydin ryhmä muodostuu noin 10 nuoresta. Jaosto hoitaa asioiden valmistelun toimikunnalle ja sen toiminta perustuu pitkälti omaan aktiivisuuteen. Jaosto voi esim. tehdä kyselyn lehtien hankinnasta toimintakeskuksen kävijöiden kesken ja sen perusteella esittää toimikunnalle mitä lehtiä tilataan. Kokoontumisia jaostolla on kerran viikossa nuorisotyöntekijän johdolla ja kokouksista pidetään työkirjaa. Toimikunnaksi kutsutaan nuorisotilan yleiskokousta. Toimikunta kokoontuu myös kerran viikossa ja siihen osallistuminen on vapaaehtoista.

Kuvio 9. Nuorisotilaosallisuuden rakenne (Toijalan osallisuushankkeen hankemateriaali)

Koko nuorisotilaosallisuutta ympäröi Toijalan nuorisotyötä viitoittamaan tehty nuorisotyön strategia, visio ja tavoitteet. Kuvion 9 palaute ja arviointi nuolet osoittavat miten nuorten antaman palaute vaikuttaa nuorisotyön strategiaan, visioihin, tavoitteisiin ja arvoihin. Tämän palautteen kautta Toijalan nuorisotyö pyrkii kehittämään omaa ja nuorisotilan toimintaa palautteen antaman suunnan mukaisesti. Toijalan nuorten osallisuushankkeen eräänä tavoitteena onkin nuorisotyön kehittäminen, nuorisotilaosallisuuden malli palvelee omalta osaltaan myös tätä tavoitetta. Malli on siis rakennettu palvelemaan sekä nuoria että nuorisotyötä.

5.3.1 Kokemukset

Toijalassa käytössä ovat monet osallisuuden muodot. Ainakin ideointi-, tieto-, suunnittelu-, toiminta-, päätöksenteko-, ja arviointiosallisuuden muodot ovat esillä Toijalan nuorisotilatoiminnassa. (ks. Salmikangas 1997, 3; Gretschel 2002, 71) Lähtökohtana Toijalassa koetaan se, että ottamalla nuori alusta asti toimintaan ja toiminnan suunnitteluun ja rakentamiseen mukaan, hänet saadaan sitoutettua siihen mukaan. Kun kynnyksellä toimintaan mukaan on matala, enemmän nuoria lähtee toimintaan. Vähitellen osallistumalla luottamuksen omaan osaamiseen on koettu kasvavan. Nuorisotilan ”kasvatit” ovat saatujen oppien myötä varmempia vaikutusmahdollisuuksistaan ja myös halukkaampia käyttämään sitä. Nuorisotilaosallisuus kokonaisuutena on tehty helpoksi kanavaksi tutustua myös muuhun Toijalan kaupungin osallistumis- ja vaikuttamistoimintaan, kuten oppilaskunta-, järjestö-, nuorisovaltuustotoimintaan tai kunnallispolitiikkaan. Nuorille on haluttu avata mahdollisuus myös laajempaan osallistumiseen ja vaikuttamiseen. Kokemusten mukaan nuorten kiinnostus osallistumiseen ja vaikuttamiseen on lisääntynyt, useimmat nuorten toimintakeskuksella aluksi vain kävijöinä vierailleet nuoret ovat myöhemmin nousseet osallistumisportaikossa korkeammalle tasolle. Vaikka jaoston ja toimikuntien tavoitteena ei ole kasvattaa pieniä kunnallispoliitikoita, osa nuorista on osoittautunut kiinnostuksensa myös nuorisotilan ulkopuoliseen vaikuttamistoimintaan kuten nuorten edustajistoon ja kunnallispolitiikkaan.

Nuorisotyöntekijän roolia ei ole Toijalan nuorisotilaosallisuudessa koettu pelkäksi valvojan rooliksi, vaan eräänlaiseksi houkuttelijaksi. Kun nuori on saatu kiinnostumaan nuorisotilasta, häntä voidaan vähitellen houkuttaa osallistumaan enemmän. Osallistu-

misen koetaan kasvattavan ja integroivan nuorta ympäristöönsä, ensin ehkä vain oman nuorisotilan sisällä, mutta halu vaikuttaa saattaa kasvaa ajan ja innostavien kokemusten myötä haluksi vaikuttaa myös laajemmin, jopa nuorisotilan ulkopuolella. Nuorisotilaosallisuuden kautta entistä useampi saa mahdollisuuden kokea osallisuutta, osallistumista ja vaikuttamista. Toijalassa tämä prosessi aloitetaan, ikään kuin vaivihkaa, astumalla nuorten toimintakeskuksen ovesta sisään.

Kokemusten mukaan nuoret ovat nuorisotilaosallisuuden myötä muuttuneet entistä aloitteellisimmiksi. Heidän vuorovaikutustaitojensa ja suhtautumisensa nuorisopalvelujen työntekijöihin on huomattu muuttuneen. Nuorten on osallistavien kokemusten jälkeen helpompi lähestyä tasa-vertaisina heidän parissaan työskenteleviä aikuisia. Nuoret kokevat, että heitä ja heidän esiin nostamia mielipiteitä ja ideoita kuullaan ja heillä on mahdollisuus osallistua päätöksentekoon.

Nuorista heijastuu ylpeys omista aikaansaannoksista. Toiminnan ja tapahtumien järjestäminen nousevat tärkeään arvoon, kun kysytään toiminnan tuloksia. Konkreettisten tulosten saavuttaminen koetaan tärkeänä perusteluna nuorille, kun kysytään nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen merkitystä heille.

Kokemus on osoittanut, että osallisuuden edistäminen ei aina ole helppoa. Toijalan havaintojen mukaan vaivattomammasta ja helpommasta työtavasta on siirrytty vaativampaa työtapaan. Entiset nuorisotyöntekijöiden ja viranhaltijoiden valmiiksi suunnitellut palvelumallit on kyseenalaistettu ja nuorten osallisuudelle ja suunnittelulle on annettu enemmän sijaa. Toiminta on muuttunut hitaammaksi ja monimutkaisemmaksi, kun nuorten mielipidettä on alettu kyselemään useammin kuin aikaisemmin. Tätä ei kuitenkaan nähdä ylitsepääsemättömänä negatiivisena asiana. Päätöksenteon siirtäminen nuorille vaatii pitkäjänteisyyttä ja kärsivällisyyttä molemmilta osapuolilta, niin nuorilta kuin nuorisotyöntekijöiltäkin.

Nuorisotilaosallisuuden vahvuutena voidaan nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamisen lisäksi pitää sitä, että kun nuoret ovat itse päättämässä toiminnasta ja heitä kuullaan kaikessa suunnittelussa, sattuu virheinvestointeja entistä harvemmin. Toiminta on siis kustannustehokkaampaa. Esimerkiksi, kun kerhotoimin-

nasta päätetään yhdessä nuorten kanssa, kerhoille on nuorten tilaus ja niissä riittää kävijöitä. Vahvuus on korkeat kävijämäärät, jotka kertovat, että nuoret ovat ottaneet nuorisotilan omakseen. Nuoret ovat pitäneet paikan hyvässä kunnossa ja ovat noudattaneet hyvin toimintakeskuksen sääntöjä. Tämän uskotaan johtuvan siitä, että he itse ovat päässeet vaikuttamaan paikan sääntöihin ja kalustukseen. He tuntevat paikan omakseen ja haluavat pitää siitä huolta.

Nuorten osallisuushankkeen aikana toteutetun nuorisotilaosallisuuden myötä osallistava toimintatapa on laajentunut siten, että osallistavaa työtapaa on alettu käyttää koko nuorisopalvelujen työmenetelmänä. Nuoret ovat nuorisotilaosallisuuden myötä alkaneet itsekin pitämään huolta omasta osallistumisen oikeudestaan. Osallistuvan toimintakulttuurin vieminen myös kunnan muihin nuorille suunnattuihin palveluihin, kuten koulu- ja vapaa-aikatoimeen, on eräs haaste joka vaatii kehittämistä.

5.3.2 Toiminnan tulevaisuus

Toijalan nuorten osallisuushankkeen hyväksi todetut toiminnot nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksiin liittyen on viety kunnan perustyöhön. Nuorten osallisuushanketta ei nähdä erillisenä hankkeena nuorisopalveluissa, vaan se on levittäytynyt koko nuorisotyöhön. Nuorisotilaosallisuus on jo osa Toijalan nuorisotyön kokonaisuutta. Suurin osa kehitetyistä työkaluista, kuten nuorisotyöntekijöiden itsearviointi, nuorten toimintakeskuksen asiakaspalaute, toimikunnat ja jaostot, on otettu nuorisotyön perustyökaluiksi.

Toiminnan tulevaisuuden haasteisiin Toijalassa voidaan lukea myös vuoden 2007 voimaan astunut kuntaliitos Toijalan ja Viialan kesken, ja se miten nuorisotilaosallisuuden malli viedään uuden kaupungin toimintaan. Toijalan toimintakeskuksen lisäksi uudessa Akaan kaupungissa on toinenkin nuorisotila.

5.3.3 Toiminnan monistettavuus

Toijalalla on hyvät valmiit työkalut ja rungot nuorisotilaosallisuuden alkuun saattamiseksi. Näiden työkalujen avulla toiminta olisi monistettavissa jollekin toiselle paikkakunnalle. Toiminnan aloittaminen jollakin uudella paikkakunnalla saattaisi olla kuitenkin haasteellista, sillä jo olemassa olevia käytäntöjä on hankalempi muuttaa kuin aloittaa aivan alusta, kuten Toijalassa tehtiin. Jos nuorisotilalla on totuttu sekä nuorisotyöntekijöiden että nuorten osalta toimimaan jonkin tietyn mallin mukaan, saattaa esiintyä jonkinlaista muutosvastarintaa, kun toimintaa aletaan muuttaa osallistavaan suuntaan. Toiminnan monistaminen toiselle paikkakunnalle vaatii pitkäjänteisyyttä ja hyvää perehtymistä osallistaviin toimintamenetelmiin ja siihen liittyviin teoriataustoihin.

Toijalan nuorisotilaosallisuutta on mallinnettu ja se on eräs valtakunnallisen nuorten osallisuushankkeen hyvistä käytännöistä. (ks. Vehviläinen 2006) Toijalan nuorisotilaosallisuus on saanut huomiota myös muiden osallisuushankkeeseen osallistuneiden paikkakuntien keskuudessa ja sitä on esitelty useissa eri hankkeen tilaisuuksissa. Ensimmäinen käytännön testaus nuorisotilaosallisuuden monistamiselle lienee toimintatavan vieminen uuden 2007 muodostuneen Akaan kaupungin toimintaan.

5.3.4 Johtopäätökset

Toijalassa nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia on lähdetty parantamaan ruohojuuritasolta käsin. Nuorille on annettu mahdollisuus vaikuttaa siellä, missä he luonnollisestikin toimivat. Nuorille on nuorten toimintakeskuksessa tarjottu heidän kehitystasolle sopivaa osallistumista, he ovat päässeet vaikuttamaan pieniin, mutta heille tärkeisiin asioihin. Nuorisotilan korkeaa käyttöastetta on perusteltu juuri sillä, että nuoret ovat itse saaneet olla tekemässä nuorten toimintakeskusta. Osallistumisen kokemusten tarjoaminen on koettu tärkeäksi. Osallistaminen on ollut toimintamallin päätavoitteena. Perinteisen nuorisotilan toiminnasta Toijalan nuorten toimintakeskus eroaa siten, että normaalisti palvelu on nuorille aikuisten suunnittelemana ja toteuttamana tarjottua. Toijalan tapauksessa nuoret ovat itse sekä suunnittelemassa että toteuttamassa toimintoja. Tämä antaa heille osallistumisen ja vaikuttamisen myötä uskoa omiin kykyihin ja vaikutusvaltaan.

Toijalan nuorisotilaosallisuuden osallistumisen polku on johdonmukainen ja selkeä. Kävijästä toimijaksi voi edetä pienin askelin ja mahdollisuudet Toijalassa eivät lopu nuorisotilalle. Ei-osallisuus muuttuu portaittain yhä korkeamman tason osallistumiseksi ja vaikuttamiseksi. (ks. Arnstein) Osallistumista ja vaikuttamista voi nuorten toimintakeskuksen lisäksi kokeilla nuorten edustajistossa. Koska nuorisotilaosallisuus on Toijalassa vielä suhteellisen uutta, vielä ei ole nähtävissä kuinka paljon se vaikuttaa esimerkiksi nuorten edustajiston toiminnasta kiinnostuneiden määrään. Joka tapauksessa voidaan todeta, että nuorisotilaosallisuus on eräänlainen matalankynnyksen osallistumisareena. On hyvin mahdollista, että se saa myös sellaisia nuoria kiinnostumaan vaikuttamisesta, jotka eivät muutoin toimintaan lähtisi. Nuorten toimintakeskuksessa osallistuminen on perinteisestä nuorisovaltuustotoiminnasta poikkeavaa, koska siihen liittyy vahvasti toiminnallinen, käytännönläheinen lähestymistapa osallistumiseen.

Osallistaminen on Toijalan nuorisotilaosallisuudessa monipuolista. Kuten jo edellä on todettu, siinä on havaittavissa lähes koko osallisuuden kirjo aina tieto-osallisuudesta toiminta-osallisuuteen. Nuoret pääsevät nuorisotilalla myös itse suunnittelemaan ja toteuttamaan itseään, aikuisten toimiessa tukijoina.

5.4 Vammala – Nuorisovaltuusto

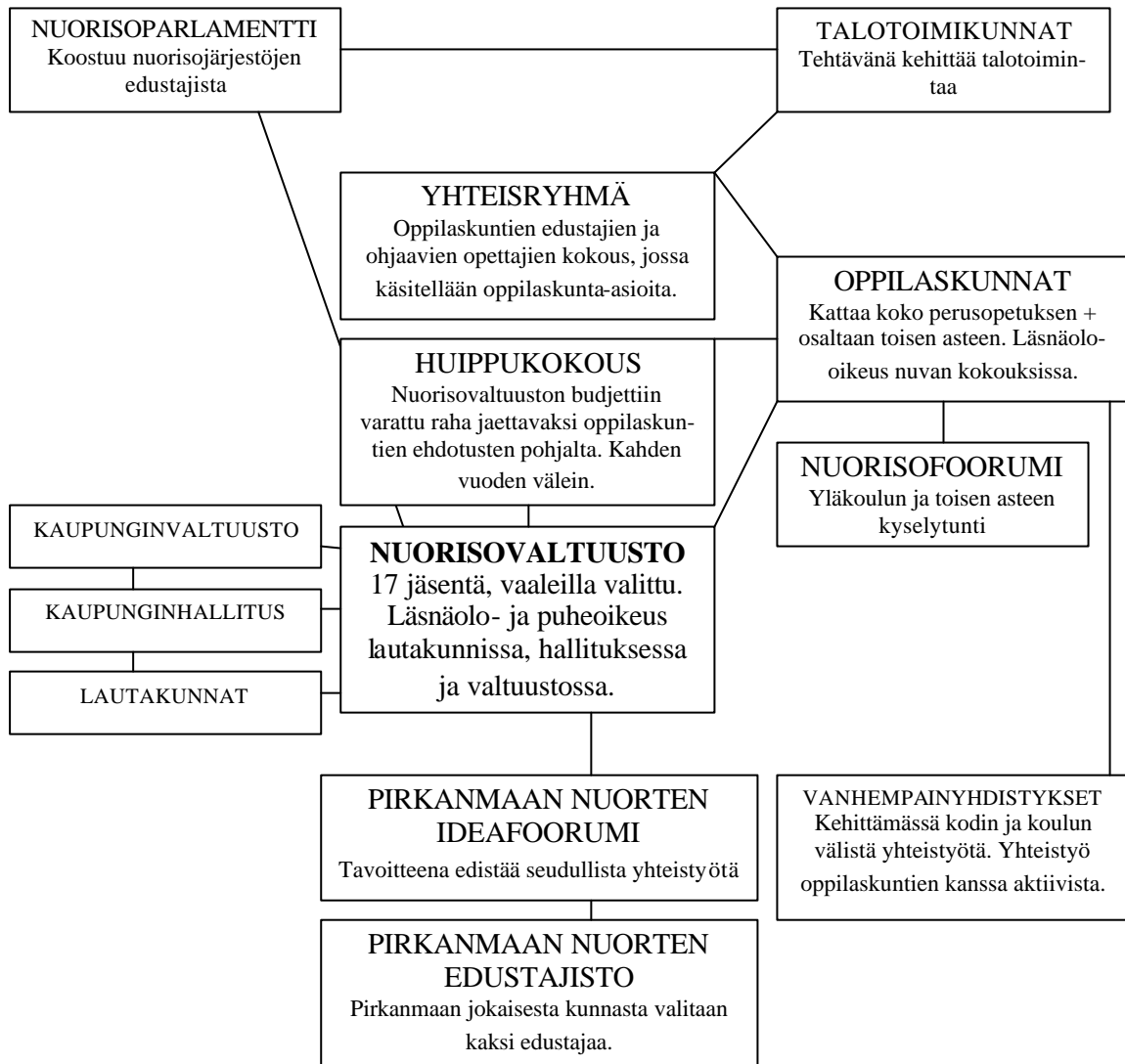
Vammalan nuorisovaltuusto on perustettu vuonna 2000. Aloitteen nuorisovaltuuston perustamisesta tekivät valtuutetut vuonna 1998. Tuolloin Suomessa oli eräänlainen nuorten vaikuttajaryhmien ”perustamisbuumi”. Nuorten vaikuttajaryhmiksi kutsutaan kaikkia nuorten osallistumiseen ja vaikuttamiseen liittyviä ryhmiä, jotka ovat puoluepoliittisesti sitoutumattomia. Gretschel (2002, 60–61) on tästä määritelmästä erottanut erikseen nuorisovaltuustot. Vammalassa nuorisovaltuuston jäsenten määrästä ja osallistumisesta kunnan toimielimiin käytiin pitkällisiä pohdintoja kunnanvaltuustossa ja –hallituksessa ennen kuin nuorisovaltuuston perustamisesta päätettiin. Nuorisovaltuusto toimii päätöksen mukaan linkkinä nuorten ja päättäjien välillä. Nuorisovaltuuston kautta nuoret tuovat näkökulmansa esiin asioiden ja päätösten valmisteluvaiheessa. Nuorisovaltuustossa oli aluksi 11 jäsentä, osallisuushankkeen aikana jäsenmäärä nostettiin 17 jäseneseen. Nuorisovaltuusto toimii kahden vuoden kausissa. Jäsenet ovat 13–18-vuotiaita. Nuorisovaltuustolla on oma määräraha, jolla se järjestää ja tukee nuorille järjestettäviä

tapahtumia: bänditapahtumia, peli-iltoja, elokuvailtoja ja rinneiltoja. Sillä on myös edustajat lautakunnissa kuten vapaa-aikalautakunnassa sekä kaupunginvaltuustossa.

Vammalassa nuorisovaltuustolla vahva asema kaupungin organisaatiossa, se näkyy läsnäolo- ja puheoikeuksina kaupunginvaltuuston, kaupunginhallituksen ja lautakuntien kokouksissa. Nuorisovaltuuston määräraha on myös eräs merkki sen vahvasta asemasta. Määräraha on motivoinut nuoria mukaan toimintaan. Nuorisovaltuusto on tehnyt määrärahojen käyttöön liittyen kyselyjä kouluilla nuorten toiveista. Eräänä suurena saavutuksena voidaan mainita Nettikahvila Seitin ja nuorisovaltuuston uusien kotisivujen avaaminen vuonna 2004. Nuorisovaltuuston kasvatteja on myös noussut kunnan luottamustehtäviin, kolme entistä nuorisovaltuutettua toimii luottamushenkilöinä Vammalan kunnan lautakunnissa.

Vammalan nuorisovaltuuston tehtävät on jaettu kahteen, nuorten edustajana toimimiseen ja toiminnan järjestämiseen nuorille. Nuorten edustajana toimimiseen liittyvät nuorten näkökulman eteenpäin vieminen nuorten asioiden asiantuntijoina muun muassa kaupungin toimielimissä, antamalla esityksiä ja lausuntoja. Toiminnan järjestämiseen taas liittyvät tapahtumien järjestämiseen liittyvien talousasioiden hoitaminen, vastuunotto, suunnittelu ja erilaisten kyselyjen tekeminen. Nuorisovaltuuston ohella Vammalassa toimii nuorten osallistumis- ja vaikuttamiskanavina nuorten parlamentti, oppilaskunnat, huippukokous ja nuorisofoorumit. Lisäksi nuorisotaloilla toimii talotoimikunnat. Kuviosta 9 on nähtävissä näiden eri osallistumis- ja vaikuttamiskanavien kiinnittyminen toisiinsa.

NUORTEN OSALLISUUS VAMMALASSA

Kuvio 9 Nuorten osallisuus Vammalassa (Nuorten vaikuttaminen Vammalassa)

Syy, miksi Vammalan nuorisovaltuusto otettiin osaksi Vammalan nuorten osallistumishanketta, oli nuorisovaltuuston eräänlainen taantuminen. Ennen osallisuushanketta Vammalan nuorisovaltuusto oli toiminut vain muutaman vuoden, mutta alun innostuksen jälkeen toiminta oli paikalleen jämähtänyttä ja tähän haluttiin muutos. Nuorten osallisuushanke nähtiin sopivana väylänä ryhtyä kehittämään Vammalan nuorisovaltuustoa.

5.4.1 Kokemukset

Kokemusten mukaan Vammalan nuorisovaltuusto oli ennen nuorten osallistumishanketta pysähtyneessä tilassa. Nuorisovaltuuston toiminnan kehittämistä pidettiin jo osallisuushankkeen alusta lähtien sen tärkeimpänä kehittämisen kohteena Vammalassa. Nuorisovaltuustolle luodut hyvät lähtökohdat olivat kyllä olemassa, mutta niiden käyttö oli melko mitään sanomatonta. Nuorille oli esimerkiksi luvattu puhe- ja läsnäolo-oikeudet lautakuntiin ja valtuustoon, heille oli myönnetty toimintamääräraha ja heidän asemansa oli määritelty Vammalan kaupungin hallintosäännössä. Nuorisovaltuustolla oli siis annettu vahva asema Vammalassa. Käytäntö oli kuitenkin jotain aivan muuta, toiminta oli pysähtynyttä ja jäykkää. Nuoret saivat vain satunnaisesti kutsuja kaupungin toimielinten kokouksiin, nuorilla ei ollut erityistä innostuneisuutta järjestää tapahtumia, nuorisovaltuuston toiminta ei ollut tunnettua Vammalassa ja aikuisten asenteet nuoria kohtaan osallistujina ja vaikuttajina olivat varsin kirjavina. (Pirttinen, 2007)

Osallisuushankkeen alkuvaiheessa toimintaan haluttiin saada heti muutosta, ilmapiirin kehittäminen nuorisomyönteisemmäksi ja nuorisovaltuuston tunnetuksi tekeminen koettiin nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamisen ehdoiksi. Kaupungin hallintoon oltiin yhteydessä nuorisovaltuuston lautakuntien ja valtuuston puhe- ja läsnäolo-oikeuden johdosta ja puhe- ja läsnäolo-oikeutta saatiin vielä laajennettua kaupunginhallitukseenkin. Yhteydenoton jälkeen nuorisovaltuusto otettiin oikeasti mukaan kaupungin päättävien elimien toimintaan, myös luottamushenkilöille suunnatut koulutukset muuttuivat nuorille avoimiksi. Nuorisovaltuuston toiminnasta tiedottaminen otettiin myös erääksi painopisteeksi nuorisovaltuuston kehitystyössä. Tiedottaminen koetaan Vammalassa edelleen eräänä kehityskohtana nuorisovaltuuston toiminnassa, mutta toisaalta paljon on jo saatu aikaan hankkeen alkuaikoihin verrattuna. Tiedottamista on lisätty muun muassa siten, että nuorisovaltuustoa on esitelty kouluilla ja oppilaskunnissa. Oppilaskuntatoiminnalla, jota on Vammalan osallisuushankkeen aikana laajennettu koskemaan kaikkia vammalalaisia kouluja, onkin ollut tärkeä osa nuorten osallisuuden ja vaikuttamisen parantamisessa. Vammalassa on koettu, että oppilaskuntien kautta eräänlainen nuorten toimintakulttuurin muutos on alkanut nostaa päätään. Osallistuminen ja vaikuttaminen ovat tulleet osaksi tätä toimintakulttuuria ja sitä kautta nuoret ikään kuin kasvavat osallistumis- ja vaikuttamistoimintaan. Myös nuorisoval-

tuusto on saanut osansa tästä toimintakulttuurin muutoksesta. Nuorisovaltuuston toiminnan tunnettavuutta on Vammalan hankekoordinaattorin mukaan lisännyt myös se, että osallisuushankkeen toimitilat sijoittuvat Sylvään koululle, joka on Vammalan ainoa yläkoulu. Osallisuus ja vaikuttaminen ovat siis jollain tapaa koko ajan läsnä siellä missä nuoretkin, ja osallistumiseen ja vaikuttamiseen liittyvissä asioissa on helppo kääntä samoissa tiloissa toimivan hankekoordinaattorin puoleen. Hankekoordinaattori toimii myös nuorisovaltuuston avustajana yhdessä Vammalan kaupungin nuorisotoimenjohtajan kanssa.

Vammalassa ollaan tyytyväisiä siihen miten nuorisovaltuuston toiminta on muuttunut osallisuushankkeeseen osallistumisen aikana. Aikuisten suhtautuminen nuoriin osallistujina ja vaikuttajina on parantunut ja muutenkin kaupungin toimintakulttuuri on muuttunut nuorisomyönteisemmäksi, tästä esimerkkinä mainittiin ainakin nuorten asioiden huomioon ottaminen erilaisissa kunnan strategisissa asiakirjoissa, kuten palvelustrategian tekemisessä, jossa lapset ja nuoret on otettu omaksi painopistealueeksi. Poikkihallinnollista yhteistyötä lasten ja nuorten asioiden eteenpäin viemiseksi tehdään Vammalassa entistä enemmän.

Aikuisten positiivista asennetta on lisätty ja nuorten ja luottamushenkilöiden ennakkoluuloja toisiaan kohtaan on hälvennetty koulutustilaisuuksilla. Esittelijöille, lautakuntien puheenjohtajille ja nuorisovaltuutetuille on kaikille järjestetty omat koulutustilaisuudet ja lisäksi kaikille on järjestetty yksi yhteinen koulutustilaisuus. Näiden koulutuksien ajatuksena on ollut kertoa osallistujille muun muassa miten nuorten ääni saadaan kuuluville kunnassa ja miten huomioida nuoret lautakuntien kokouksissa. Lisäksi koulutustilaisuuksien tarkoituksena on ollut saada nuoret ja päättäjät tutustumaan toisiinsa.

Vammalassa on kehittämisen kohteeksi koettu kaupungin toimielinten esityslistoihin tutustuminen ennen kokouksia. Nykyinen malli on se, että nuorisovaltuutettu esityslistan saatuaan ottaa yhteyttä nuorisotoimenjohtajaan tai hankekoordinaattoriin, mikäli esityslistassa on jotain epäselvää ja ellei nuorisovaltuuston kokous ole ennen kyseisen toimielimen kokousta. Rakennetta on kuitenkin pyritty muuttamaan niin, että nuorisotoimenjohtaja esityslistat saatuaan kävisi ne aina läpi toimielimen kokoukseen osallistuvan nuoren kanssa. Nykyisellään esityslistoihin etukäteen tutustuminen on pitkälti

nuoren omalla vastuulla ja se on nuortenkin osalta koettu huonoksi käytännöksi. Monesti nuori joutuu toimielimen kokoukseen ilman oman taustaryhmänsä kuulemista ja tällöin myös nuorten edustavuus heikkenee. Jälkikäteen kaupungin toimielinten kokouksiin osallistuneet nuoret esittelevät toimielinten kokouksissa käsitellyt nuoria koskevat asiat nuorisovaltuuston kokouksessa ja niistä keskustellaan.

Nuorisovaltuuston monipuolinen rooli toisaalta tapahtumien järjestäjänä ja toisaalta nuorten edustajana on Vammalassa koettu hyväksi. Monipuolisen roolin on koettu tuovan toimintaan vaihtelua ja lisäävän toiminnasta kiinnostuneiden nuorten määrää ja edustavuutta. Tapahtumien järjestäminen tuo vastapainoa ja hieman erilaista osallistumista kuin kaupungin toimielimiin osallistuminen. Tapahtumien järjestäminen tuo mukanaan toimeenpano-osallisuutta.

5.4.2 Toiminnan tulevaisuus

Vammalassa kaikki hyväksi havaitut osallisuushankkeen aikana kehitetyt toimintatavat on pyritty kirjaamaan virallisiin asiakirjoihin, jotta niiden jatkuvuus olisi turvattu. Nuorisovaltuuston asema itsessään oli jo ennen osallisuushankkeen alkua vakaa, sillä se on nuorisovaltuuston toiminnan alusta lähtien ollut kirjattuna Vammalan kaupungin hallintosääntöön. Näin ollen nuorisovaltuuston tulevaisuus on Vammalassa vahvasti turvattu jatkossakin.

5.4.3 Toiminnan monistettavuus

Samankaltaisia nuorisovaltuustoja on Suomessa jo monia. Sinällään Vammalan nuorisovaltuusto ei ole mallina uusi. Jokaisen kunnan nuorisovaltuustolla ja nuorten vaikuttajaryhmällä on kuitenkin omanlaisia juuri oman paikkakunnan toimintaan sopeutettuja toimintatapoja. Se mikä toimii jossain muualla erittäin hyvin, ei välttämättä toimisi toisella paikkakunnalla.

Vammalan mallin erikoispiirteiksi voidaan varmasti nostaa nuorisovaltuuston vahva asema, joka välittyy sen suurehkon määrärahan, ja laajan puhe- ja läsnäolo-oikeuden kautta. Vammalassa nuorten puhe- ja läsnäolo-oikeus ei rajoitu vaan lautakuntiin, vaan

se ulottuu myös kaupunginhallitukseen ja – valtuustoon. Sillä on myös vahva asema kunnan organisaatiossa, sillä sen asema on kirjattu kaupungin johtosääntöön. Nämä saattavat olla sellaisia piirteitä, joiden monistaminen Vammalan mallista, jonkin muun paikkakunnan nuorisovaltuustotoimintaan olisi hyödyllistä.

5.4.4 Johtopäätökset

Vammalassa nuorten osallisuushankkeen tärkeäksi päämääräksi nähtiin nuorisovaltuuston ”henkiin herättäminen” ja toiminnan tehostaminen. Tällainen, jo tunnettavuutta paikkakunnalla luoneen toimintamuodon ”uudelleen varustelu” onkin ehkä viisaampaa kuin lähteä puhtaalta pöydältä rakentamaan alusta alkaen uutta toimintamallia, jonka vakiinnuttaminen ja markkinoiminen saattaisi viedä aikaa. Toisaalta vanhan toimintamallin kehittäminen saattaa olla haastavaa. Esimerkiksi nuorisovaltuustoon ajan kuluessa liitettyjen negatiivisten mielikuvien poistaminen saattaa viedä aikaa, vaikka toiminta tosi asiallisesti olisikin tehokkaampaa kuin aiemmin. Aiemmat epäonnistumiset toiminnassa voivat leimata koko valtuuston toimintaa, vaikka henkilöt sen toiminnassa ja ehkä jopa toimintatavatkin olisivat muuttuneet. Tällainen vanhan malli uudistaminen vaatii siis muun kehittämisen lisäksi, toiminnan markkinointia. Markkinointia tarvitaan sekä nuorille itselleen, uusien innokkaiden toimijoiden saamiseksi että kunnan viranhaltijoille ja luottamushenkilöille heidän luottamuksen ja kiinnostuksen voittamiseksi.

Vammalassa vanhan toimintamallin kehittäminen on onnistunut melko hyvin. Nuorisovaltuuston ympärille on rakenteilla, ja osittain jo rakennettu, kokonainen osallisuusympäristö. Nuorisovaltuuston toiminnalle on antanut tukea esimerkiksi oppilaskuntien laajentaminen koskemaan koko perusopetusta. Osallistumista ja vaikuttamista tukeva ilmapiiri koko kaupungin toiminnassa on antanut myös nuorisovaltuustolle lisää puhtia. Nuorisovaltuuston toiminta on sekä nuorten että toiminnassa mukana olevien aikuisten mielestä sekä laajentunut että syventynyt entisestään.

Vammalan nuorisovaltuuston toiminta on monipuolista sen kahdensuuntaisen roolin ansiosta. Toiminnassa on havaittavissa laaja osallisuuden kirjo. Nuoria käytetään konsultteina, asiantuntijoina, ja toisaalta heille on annettu myös päätäntävaltaa ja toimeenpanovaltaakin oman määrärahan turvin. Perinteinen nuorisovaltuusto toiminta on Vammalassa todettu hyväksi kanavaksi parantaa nuorten osallistumis- ja vaikuttamis-

mahdollisuuksia. Osallistamisen, joka Vammalassa tapahtuu erilaisten nuorisovaltuuston toteuttamien tapahtumien muodossa, lisäksi Vammalan nuorisovaltuuston toiminnassa on todettavissa valtaistamisen piirteitä. Valtaistaminen on Vammalassa tapahtunut nuorille annettavan määrärahan lisäksi antamalla nuorille mahdollisuus osallistua puhe- ja läsnäolo-oikeudella kunnan hallintoelinten kokouksiin.

6. Tulosten yhteenveto ja päätelmät

Tässä tutkimuksessa on tuotettu tietoa nuorten osallisuushankkeen aikana kehitetyistä nuorten osallisuutta parantavista toimintamalleista. Tutkimuksessa käsiteltävät hankepaikkakunnat valittiin valtakunnallisen nuorten osallisuushankkeen projektipäällikön avulla. Tärkeimpänä valintaan vaikuttavana kriteerinä oli se, että hankepaikkakunnan nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia parantava toimintamalli oli jo ennalta todettu hyväksi käytännöksi. Eräänä valintaperusteena oli myös hankepaikkakuntien toimintamallien erilaisuus. Tutkimuksen ei ole siis tarkoitus antaa yleiskuvaa nuorten osallistumisesta, vaan tuottaa tietoa nuorten osallisuushankkeen aikana kehitetyistä hyvistä käytännöistä. Tutkimuksen tuloksiin saattaa vaikuttaa se, että haastateltavat olivat hankkeelle työskenteleviä hankekoordinaattoreita. Myös sillä, että haastateltavat nuoret olivat hankekoordinaattoreiden valitsemia ja tämän lisäksi hankkeessa aktiivisesti toimineita nuoria saattaa olla vaikutusta tutkimuksen tuloksiin. Edellä mainituista syistä haastattelujen antama kuva toimintamalleista ja niiden merkityksestä nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamiseksi saattaa olla todellisuutta positiivisempi. Tutkimuksen luotettavuutta on kuitenkin pyritty lisäämään peilaamalla hankekoordinaattoreiden kokemuksia nuorten kokemuksiin ja päinvastoin. Joissakin tapauksissa hankekoordinaattoreiden ja nuorten kokemukset erosivat toisistaan. Esimerkiksi Lahdessa hankekoordinaattorin näkemykset kärkihankelistojen vaikuttavuudesta olivat positiivisempia kuin nuorten kokemukset. Nuorille oli epäselvää mitä heidän tekemilleen listoille tapahtuu kun ne on luovutettu kaupungin johdolle.

Kaikki tutkimuksessani käsittelemät neljän hankepaikkakunnan toimintamallit olivat omalla tavallaan hyviä. Kaikki toimintamallit ovat tuottaneet tulosta. Ne ovat sekä lisänneet ja parantaneet nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia että syventäneet niitä. Koska jokaisen hankepaikkakunnan kehityshistoria nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen saralta oli ennen nuorten osallisuushankkeen alkamista erilainen, myös osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia on lähdetty parantamaan eri tavoin. Lahdessa nuorille tarjotaan osallistumisen- ja vaikuttamisen mahdollisuus vuosittain tehtävien kärkihankelistojen kautta, Tampereella on luotu kokonaisen osallistumisen malli poluttamalla yhteen kaikki kaupungin tarjoamat osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet, Toijalassa on luotu matalankynnyksen osallistava nuorisotilamalli ja Vammalassa

sa nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamiseen on tähdätty nuorisovaltuuston toimintaa kehittämällä. Kaikille toimintamalleille yhteistä on se, että niiden tavoite on sama, lähtökohdat ja toteuttaminen sen sijaan eroavat. Hankepaikkakuntien saavuttamia tuloksia on vaikea ja ehkä turhakin lähteä laittamaan paremmuusjärjestykseen tai vertailemaan. Erilaisen lähtötason ja toimintamallien erilaisuuden vuoksi niitä olisi hyvin vaikea vertailla.

Muutenkin nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamiseksi kehitettyjen toimintamallien vaikuttavuutta on vaikea arvioida. Arviointia vaikeuttaa se, että ei ole mitään yhteismitallista kriteeristöä, jonka avulla vaikuttavuutta voitaisiin mitata. Eräs keino vaikuttavuuden mittaukseen on hankekoordinaattoreiden ja nuorten kokemukset siitä, miten hyvin toimintamalli on vastannut tavoitteeseen parantaa nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Toiseksi voidaan arvioida toimijoiden kokemusten perusteella sitä, onko osallisuus- ja vaikuttamistoimintaan osallistuneiden nuorten määrä kasvanut hankkeen aikana tai onko osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet syventyneet.

Hankepaikkakuntien kokemukset nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia parantavista toimintamalleista olivat positiivisia. Niiden koettiin parantaneen osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Hankepaikkakuntien kokemusten mukaan osallistuminen ja vaikuttaminen olivat toimintamallien ansiosta sekä laajentuneet että syventyneet. Osallistumisen laajeneminen oli nähtävissä siten, että yhä useammat lapset ja nuoret tulivat mukaan osallistumis- ja vaikuttamistoimintaan. Tähän tulokseen hankepaikkakunnilla oli päästy erilaisilla toimenpiteillä, Vammalassa tämä tarkoitti aktiivisempaa nuorisovaltuuston markkinointia, Tampereella oppilaskuntien laajentamista myös alakouluille, Toijalassa matalankynnyksen osallistumista nuorisotiloille ja Lahdessa yhä useampien lasten ja nuorten mielipiteiden kuulemista kärkihankelista-toiminnassa. Osallistumisen ja vaikuttamisen syventymistä koettiin tapahtuneen siten, että nuorille tarjottiin hankkeen aikana kehitettyjen toimintamallien myötä entistä pidemmälle vietyä osallistumista. Tampereella ja Vammalassa tämä tarkoitti muun muassa osallistumista lauta- ja johtokuntatyöskentelyyn, Toijalassa portaittain etenevää nuorten osallistamista ja Lahdessa suunnitelmia lasten ja nuorten kuulemisesta.

Osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien syventyminen näkyi hankepaikkakuntien toimintamalleissa muun muassa siten, että osallistumisen sisällöt olivat hankepaikkakunnilla monipuolistuneet. Nuoret olivat päässeet kokeilemaan erilaisia osallistumisen muotoja, tieto-osallisuudesta ja pelkästä konsultaatio-osallisuudesta, jotka jo itsessään ovat tärkeitä osallisuuden muotoja, oli päästy myös kokeilemaan päätös-, toiminta- ja toimeenpano-osallisuuttakin. Tällainen monipuolinen osallistaminen on ehdottomasti merkki osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantumisesta.

Hankepaikkakunnilta raportoitiin ilmapiirin parantumista nuorten osallistumista ja vaikuttamista kohtaan. Yleinen ilmapiiri nuorten osallistumista ja vaikuttamista kohtaan oli jokaisella hankepaikkakunnalla parantunut ja nuorten mielipiteitä oli alettu ottaa huomioon paremmin. Myönteisen ilmapiirin nähtiin vaikuttaneen sekä nuoriin että aikuisiin. Jonkinlainen toimintakulttuurin muutos mainittiin jokaisen hankepaikkakunnan kohdalla, kun kysyttiin miten toimintamallien vaikutus nähdään hankepaikkakunnalla. Myös nuoret ilmoittivat aikuisten suhtautumisen nuoriin osallistujina ja vaikuttajina olevan pääsääntöisesti myönteistä. Myönteisen ilmapiirin koettiin myös vaikuttaneen nuorten osallisuushankkeen aikana kehitettyjen toimintamallien viemisessä kuntien perustoimintoihin ja niiden pysyvyyden varmistamisessa. Vaikka joissakin tapauksissa mitään varmaa toimintamallien jatkumista ei oltu vielä sovittu, hankepaikkakunnalla oltiin tyytyväisiä siihen, että nuorten osallistumiseen ja vaikuttamiseen oli hankkeen aikana kiinnitetty yhä enemmän huomiota erilaisissa kuntien strategioissa ja muissa asiakirjoissa.

Hankkeen aikana kehitettyjen nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia parantaneiden toimintamallien koettiin jokaisella tutkimukseen osallistuneella hankepaikkakunnalla lisänneen nuorten valmiuksia ottaa osaa ja vaikuttaa hankepaikkakunnan asioihin. Nuorten kokous- ja neuvottelutaitojen raportoitiin parantuneen, samoin yhteiskunnallisista asioista kiinnostuminen nousi esiin jokaisen haastatellun nuoren kertomuksessa. Hankepaikkakunnan osallisuustoimintaan osallistuneet nuoret olivat innostuneita niistä mahdollisuuksista, joita hanke oli heille osallistumisen- ja vaikuttamisen osalta tarjonnut.

Nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamiseksi kehitettyjen toimintamallien vakiinnuttaminen ja vieminen kuntien perustoimintoihin oli asia, jossa

hankepaikkakuntien kesken tuntui olevan eniten vaihtelua. Joillakin hankepaikkakunnilla vakiinnuttaminen oli vielä kesken ja toisilla hankepaikkakunnilla toimintamalleilla tai niiden osilla oli jo ennen nuorten osallisuushankettakin ollut vakiintunut asema hankepaikkakunnan nuorisotyössä. Tämä tilanne oli esimerkiksi Vammalan nuorisovaltuustolla ja Tampereen lasten parlamentilla ja nuorisofoorumilla. Lahdessa koko toimintamalli oli vielä tulossa suurten muutosten eteen, kun siihen oltiin lisäämässä nuorten kuuleminen nuorisolain 8 §:n hengen mukaisesti. Toijalassa nuorisotilatoiminnan tulevaisuus koettiin hyvin turvatuksi ja siellä monia nuorisotilaosallisuuden työkaluja oli jo viety osaksi nuorisotyön perustoimintoja.

Eräänä nuorten osallisuushankkeen tavoitteena, kuten yleensäkin projektien ja hankkeiden tavoitteena, on luoda hyviä käytäntöjä ja mahdollisuuksien mukaan levittää niitä muille paikkakunnille. Tähän tavoitteeseen esittelemäni toimintamallit pystyvät vastaamaan vaihtelevasti. Joko niiden kaltaista toimintaa on jo käytössä muilla paikkakunnilla, kuten Vammalan tapauksessa, tai sitten malli itsessään on niin vahvasti suunniteltu juuri hankepaikkakunnan tarpeisiin, että sen toteuttaminen sellaisenaan jollakin muulla hankepaikkakunnalla tuskin tulee kyseeseen. Esimerkiksi Tampereen osallistumisen malli on erinomainen sellaisenaan juuri Tampereen kaltaiselle sekä asukasluvultaan että pinta-alaltaan suurelle kaupungille, mutta jollekin muulle paikkakunnalle monistettaessa mallia pitäisi varmasti joiltakin osin karsia. Lahden kärkihankelista-mallia voisi hyvin monistaa muille paikkakunnille ja se on saanutkin kiinnostusta osakseen, tosin yksistään käytettäessä malli on nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen parantamiseksi melko suppea, mutta jonkin muun osallistumismallin kanssa varmasti antoisa. Toijalan nuorisotilaosallisuutta on valtakunnallisen nuorten osallisuushankkeen toimesta jo mallinnettukin ja se on valittu erääksi osallisuushankkeen hyväksi käytännöksi, Toijalan kaltaista nuorisotilaosallisuutta tullaan siis mitä todennäköisimmin käyttämään myös muissa kunnissa lähitulevaisuudessa.

Vaikka nuorten osallisuushankkeen aikana nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamiseksi kehitettyjen toimintamallien on tämän tutkimuksen perusteella todettu onnistuneen tavoitteessa, on nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen eteen edelleen tehtävä töitä. Hankepaikkakunnilla tehdyissä haastatteluissa yleisenä huolen aiheena olivat ne nuoret, joita uhkaa syrjäytyminen. Nuoret, jotka jättävät koulun kesken eivät käy nuorisotilalla eivätkä ole muutenkaan yhteiskunnallisesti aktiivisia.

Miten heidän saisi kiinnostumaan ja osallistumaan? Syrjäytymisen ehkäisy on avainasemassa kun halutaan päästä hyviin tuloksiin nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen lisäämisessä.

LÄHTEET

KIRJALLISUUS

- Anttiroiko, A-V. (2003) Kansalaisten osallistuminen, osallisuus ja vaikuttaminen tietoyhteiskunnassa. Teoksessa Bäcklund, P. (toim.) Tietoyhteiskunnan osallistuva kansalainen. Tapaus Nettimaunula. Helsinki: Helsingin tietokeskus. 11–31.
- Arnstein, S (1969) A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners* 35 (4). 216-224.
- Dahl, R (1989) *Democracy and Its Critics*. New Haven: Yale University Press.
- Gretschel, A. (2002) Kunta nuorten osallisuusympäristönä – nuorten ryhmän ja kunnan vuorovaikutussuhteen tarkastelu kolmen liikuntarakentamisprojektin laadunarvioinnin keinoin. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Halava, J. & Lahtinen, T. (2003) ”Se, et pääsee päättään, on mukavaa vaihtelua.” – Osallistavilla menetelmillä kansalaisvalmiuksia Toijalan nuorille. *Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma*. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.
- Held, D. (1987) *Models of democracy*. Cambridge: Polity Press.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (1997) *Tutki ja kirjoita*. 1.-2.p. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Horelli, L. (1994) Lasten näköinen elinympäristö. Kokemuksia yhdyskuntasuunnittelun, ympäristökasvatuksen ja ehkäisevän sosiaalipolitiikan välisestä yhteistyöstä Kiteen Rantalan ala-asteella. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Kettunen, P. (2004) Osallistua vai vaikuttaa? Kunnallisan kehittämissäätöön tutkimusjulkaisut, nro 39. Vammala: Kunnallisan kehittämissäätö KAKS.
- Kohonen, K. & Tiala, T. (2002) (toim.) *Kuntalaiset ja hyvä osallisuus- Lupaavia käytäntöjä kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämiseksi*. Helsinki: Sisäasiainministeriö.
- Koskiahho, B. (2002) Onko osallisuus vahvaa demokratiaa? Maankäyttö- ja rakennuslain soveltamisesta. Teoksessa Bäcklund, P., Häkli, J. & Schulman, H. (toim.) *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus. 36–57.
- Kurikka, P. (1996) Nuorten ääni? Tutkimus nuorten osallistumisesta ja äänestyskäyttäytymisestä. Nuorten Suomi 2001-tutkimus. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Laiho, U. (2002) Johtopäätöksiä kansalaisten osallisuuden kehityksestä ja osallisuus-hankeesta. Teoksessa Kohonen, K. & Tiala, T. (2002) (toim.) *Kuntalaiset ja hyvä osallisuus- Lupaavia käytäntöjä kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämiseksi*. Helsinki: Sisäasiainministeriö. 136–139.

- Marshall, T. H. (1996) *Citizenship and Social Class*. Republished as a Pluto Classics. London: Pluto Press.
- Niemi-Ilahti, A. (1990) Vapaakunnat uudistavat hallintoaan – lisääntyvätkö kuntalaisten osallistumismahdollisuudet? *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 3/1990. Helsinki: Kunnallistieteen yhdistys. 218–228.
- Niiranen, V (2002) Asiakkaan osallistuminen tukee kansalaisuutta sosiaalityössäkin. Teoksessa Juhila, K., Forsberg, H. & Roivainen I. (2002) (toim.) *Marginaalit ja sosiaalityö*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 63–80.
- Paakkunainen K. (2004) (toim.) *Nuorten ääni ja kunnantalon heikko kaiku*. Nuoret kunnallisessa demokratiassa ja paikallisissa vaikuttajaryhmissä. Helsinki: Edita.
- Parsons, W. (1995) *Public Policy. An Introduction to the Theory and Practice of Policy Analysis*. Gheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.
- Pekola-Sjöblom, M. & Sjöblom, S. (2002) Kansalaisten osallisuusaktiivisuus muutoksessa. Teoksessa Kohonen, K. & Tiala, T. (2002) (toim.) *Kuntalaiset ja hyvä osallisuus- Lupaavia käytäntöjä kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämiseksi*. Helsinki: Sisäasiainministeriö. 9–18.
- Ruostetsaari, I. (1992) *Vallan ytimessä – Tutkimus suomalaisesta valtaeliitistä*. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Sainio, A. (1994) *Kohti kansalaisten kuntaa*. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Salmikangas, A-K. (1997) *Osallisuus suomalaisessa yhteiskunnassa. Kokemuksia Osallisuushankkeista*. Sisäasiainministeriön Osallisuushanke-katsaus. Helsinki: Sisäasiainministeriö.
- Sartori, G. (1987) *The Theory of Democracy Revisited*. New Jersey: Chatham House Publishers, Inc.
- Stoker, G. (1992) *The Politics of Local Government. Second Edition*. Basingstoke : Macmillan.
- Sutela, M. (2000) *Suora kansanvalta kunnassa. Oikeusvertaileva tutkimus kansanäänestyksestä kunnan asukkaiden itsehallinnon toteuttajana*. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Vehviläinen, J. (2005) *Rajatonta palvelua? – Nuorten osallisuushankkeen arvioinnin väliraportti*. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Vehviläinen, J. (2006) *Nuorten osallisuushankkeen hyvät käytännöt*. Helsinki: Hakapaino Oy.

LAIT

Kuntalaki 17.3.1995/365.

Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621.

Maankäyttö- ja rakennuslaki 5.2.1999/132.

Nuorisolaki 27.1.2006/72.

Perustuslaki 11.6.1999/731.

MUUT LÄHTEET

Aivovalta... Nuorilahti.net Lahden nuorisopalveluiden internet-sivut. Aivovalta – Lahden nuorten osallisuushanke. <http://www.nuorilahti.net/aivovalta/> (luettu 9.1.2007).

EU:n nuorisopolitiikan... Euroopan komission valkoinen kirja – EU:n nuorisopolitiikan uudet tuulet. KOM (2001) 681.

Hankesuunnitelma...Nuorten osallisuushankkeen hankesuunnitelma 23.5.2003 Opetushallitus
<http://www.edu.fi/binary.asp?path=498;24009;24538;24539;24644;24908&field=FileAttachment&version=1> (luettu 23.10.2006).

Kohti osallistuvaa... Kohti osallistuvaa toimintakulttuuria tamperelaisissa kouluissa, oppilaitoksissa ja nuorisotiloilla. Koulutustoimialan raporttisarja 7/2004 Tampere: Tampereen kaupunki.

Koskelainen, J. (2006) Lahti Games- Oikeita nuorten asioita pelin muodossa. Lahden nuorisopalvelujen esite.

Kurikka, P. (2001) Miksi kunnallispoliittinen vaikuttaminen ei kiinnosta? Nuorisotutkimusverkoston muistio ”Nuorten äänestämättömyydestä”.
<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/muistiot/aanestamattomyys/paivikurikka.html>
(luettu 6.10.2006).

Lahti... Lahden kaupungin kotisivut. <http://www.lahti.fi> (luettu 23.1.2007).

Lahden kansalaisvaikuttamisen... Lahden kaupungin kansalaisvaikuttamisen toimeenpanosuunnitelma
[http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/56BBD888B4BE990EC2257071005C89FE/\\$file/KansalaisVaikKehittOhjTaytantonpanosuunn%2001_06_05.pdf](http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/56BBD888B4BE990EC2257071005C89FE/$file/KansalaisVaikKehittOhjTaytantonpanosuunn%2001_06_05.pdf) (luettu 4.12.2006).

Lapsiasiamies... Tampereen kaupungin lapsiasiamiehen internet-sivut.
<http://www.tampere.fi/hallinto/lapsiasiamies/index.html> (luettu 26.10.2006).

Lapsipoliittinen ohjelma... Tampereen kaupungin lapsipoliittinen ohjelma.
<http://www.tampere.fi/hallinto/ohjelmat/lapsipoliittinenohjelma/index.html>
(16.11.2006).

Nuorisotyö... Nuorisotyö- ja politiikka. Perustietoa nuorisotoimialasta. Opetusministeriö.
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/Liitteet/NUORISOTYx_JA_-POLITIIKKA.pdf (luettu 23.10.2006).

Nuorten vaikuttaminen Vammalassa. Esitevihko. Vammalan nuorisotoimi: Vammala

Paakkunainen, K. (2005) Kuuluiko nuorten ääni kunnallisvaaleissa 2004? Vaalien aktiiveista, passiiveista ja poliittista aktiivisuutta inspiroivista tekijöistä. Opetusministeriön julkaisuja.
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisut/muut_tutkimukset/Kuntavaalit2004.pdf (luettu 23.10.2006).

Pirttinen, S. (2007) Vammalan nuorisovaltuustosta. Sähköpostiviesti 18.1.2007.

Raportti 2005 Lahti... Nuorten osallisuushankkeen raportti 2005 Lahti. Opetushallitus.

Raportti 2005 Tampere... Nuorten osallisuushankkeen raportti 2005 Tampere. Opetushallitus.

Raportti 2005 Toijala... Nuorten osallisuushankkeen raportti 2005 Toijala. Opetushallitus.

Raportti 2005 Vammala... Nuorten osallisuushankkeen raportti 2005 Vammala. Opetushallitus.

Seutunetti-hanke... Etelä-Pirkanmaan seutunetti-hankeraportti ajalta 1.10.2004-31.12.2005. http://www.epeli.fi/dynamic/371388_ep_seutunetti_raportti_20042005.pdf (luettu 16.11.2006).

Strömmer, S. & Lahtinen, T. (2006) Nuorisotila osallisuuden polkuna. Nuorten toimintakeskuksen osallisuuden portaat. Nuorten osallisuushanke 2003–2007. Tiedote 1/2006 Opetushallitus: Helsinki.

Tampere... Tampereen kaupungin kotisivut. <http://www.tampere.fi> (luettu 23.1.2007).

Toijala... Toijalan kaupungin kotisivut. <http://www.toijala.fi> (luettu 16.11.2006).

Toijalan Nuorisostrategia... Toijalan Nuorisostrategia 2005+.
http://www.epeli.fi/dynamic/663906_nuorisostrategia_2005.doc (luettu 16.11.2006).

Toijalan Nuorten edustajisto... Toijalan Nuorten edustajiston internet-sivut.
http://www.yhdistykset.toijala.fi/nuorten_edustajisto/ (luettu 16.11.2006).

Toijalan nuorten osallisuushanke... Toijalan nuorten osallisuushankkeen internet-sivut.

<http://www.yhdistykset.toijala.fi/osallisuushanke/> (luettu 16.11.2006).

Toimintakertomus 2004... Nuorten osallisuushankkeen toimintakertomus 2004. Opetushallitus.

TRENO... TRENO – Tampereen kaupungin osallisuushankkeen internet-sivut.
<http://www.tampere.fi/projektit/treno/index.html> (luettu 16.11.2006).

Vammala... Vammalan kaupungin kotisivut. <http://www.vammala.fi> (luettu 23.1.2007).

Vammalan lasten- ja nuorten hyvinvointipoliittinen... Lasten ja nuorten hyvinvointipoliittinen selvitys 2002, selvitys ja seurantaraportit.
http://www.vammala.fi/asukas/sosiaalipalvelut/hyvinvointipoliittinen_selvitys.tpl
(luettu 20.11.2006).

Vammalan nuorisovaltuusto... Vammalan nuorisovaltuuston kotisivut.
<http://www.kopteri.net/koti/nuorisovaltuusto/> (luettu 20.11.2006).

Vammalan nuorten osallisuushankkeen... Vammalan nuorten osallisuushankkeen tuloksia.
http://www.vammala.fi/sivustot/nuorten_osallisuushanke/tmpl_tekstisivu.tpl?alisivun_id=293 (luettu 9.1.2007).

LIITTEET

Liite 1: Teemahaastattelu hankekoordinaattoreille

Taustakysymyksiä:

- Mistä toimintamalli sai alkunsa?
- Oliko toimintamallin kaltaista toimintaa hankepaikkakunnalla ennen nuorten osallisuushanketta? Miten hankepaikkakunnalla on/oli muuten nuorten osallistuminen hoidettu?
- Minkälainen prosessi on, miten toimintamalli toimii?
- Ketä toiminnassa on mukana, minkä ikäisiä, millaisia toiminnassa mukana olevat nuoret ovat?
- Mitä vahvuuksia ja toisaalta heikkouksia näet toimintamallissa?
- Voisiko toimintamallia vielä jotenkin kehittää?

Kokemukset:

- Miten toimintamalli on vastannut nuorten osallisuushankkeen tavoitteeseen parantaa nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia?
- Miten tämä näkyy konkreettisesti? Eli miten toimintamallin nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia parantava vaikutus perustellaan?
- Millaisia muutoksia nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksissa on nähtävissä toimintamallin soveltamisen aikana? Missä muutokset näkyvät? Esimerkkejä?
- Onko nuorten osallistuminen laajentunut? Ovatko osallistumismäärät lisääntyneet?
Onko osallistuminen syventynyt? Onko sillä esimerkiksi syvempiä vaikutuksia kuin ennen? Millaisia esimerkiksi?
- Onko toimintamallin vaikutusta osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksiin arvioitu kunnan puolesta jotenkin, onko niiden toimivuutta esimerkiksi testattu kunnassa jotenkin? Tehty omia kartoituksia tai kyselyjä tms.

Pysyvyys/Jatkuvuus:

- Onko toimintamallin jatkuminen kunnassa turvattu jotenkin? Miten? Jos ei, niin pitäisikö?
- Onko toimintamallia pyritty viemään kunnan perustoimintoihin?
- Miten toimintamallin käy kun hanke päättyy?

Monistettavuus:

- Onko muissa kunnissa teidän tietojenne mukaan vastaavaa toimintamallia käytössä?
- Näetkö, että hankepaikkakuntanne toimintamalli olisi siirrettävissä muihin kuntiin? Jos on niin millä edellytyksillä?

Liite 2: Teemahaastattelu nuorelle

Taustakysymyksiä:

- Mistä lähtien olet ollut toimintamallin mukaisessa toiminnassa mukana?
- Mikä sinut sai lähtemään mukaan toimintaan?
- Millaista toimintamallissa toimiminen on?
- Onko toiminta ollut sellaista kuin kuvittelitkin? Millaista se on ollut?
- Olisiko toimintamallissa jotain muutettavaa, parannettavaa?

Kokemukset:

- Onko toimintamalli parantanut mielestäsi nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia?
- Miten tämä on nähtävissä? Vertaa esimerkiksi aiempaan?
- Kuinka tärkeäksi näet sen, että kunnassasi on tällainen nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien lisäämiseksi kehitetty toimintamalli?
Perustelee.
- Miten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantaminen näkyy esimerkiksi sinun toiminnassasi verrattuna aikaan ennen osallistumistasi toimintaan? Onko jokin toiminnassasi muuttunut?
- Miten aikuiset/kunnan virkamiehet/luottamushenkilöt/nuorisotyönohjaajat suhtautuvat paikkakunnallasi nuoriin osallistujina ja vaikuttajina?